

Humanistisk konfirmasjon for alle

Side 10

Portrett: Hege Storhaug

Side 20

La livssynene blomstre

– i den sekulære staten

Hva nå, Human-Etisk Forbund?

13-14. juni avholder Human-Etisk Forbund landsmøte på Lillestrøm. Der skal forbundet vedta nytt prinsippprogram og arbeidsprogram for de neste fire årene.

Disse vil selvsagt ikke innebære noe radikalt brudd med hva forbundet har hatt som prioriterte arbeidsoppgaver tidligere. Likevel befinner forbundet seg på sett og vis nå i en mellomfase.

En rekke viktige livssynspolitiske saker som Human-Etisk Forbund har vært opptatt av og arbeidet med, kom til en foreløpig veiende i 2008: vi har fått et politisk forlik for et delvis skille mellom stat og kirke, med en tilhørende uheldig nyformulert verdiparagraf, et «nytt» religionsfag i skolen – RLE – etter menneskerettighetsdommen i Strasbourg i 2007, og en ny, men uheldig formulert formålsparagraf for barnehagen og skolen.

Dette har vært saker som har definert Human-Etisk Forbund gjennom flere år. Nå står ikke disse lenger på dagsorden på samme måte, og selv om de ikke forsvinner fra kartet – fortsatt må det arbeides for å sørge for at skillet mellom stat og kirke skjer slik at vi får reell livssynsmessig likestilling for alle – så brenner det ikke like mye rundt disse sakene lenger. Det samme gjelder for KRL/RLE og formålsparagrafene.

Det kan gi forbundet anledning til å fordype seg også i andre problemstillinger. Human-Etisk Forbund

er en organisasjon i stadig vekst, noe som gjør at den sitter på store ressurser både menneskelig og økonomisk. Disse ressursene bør utnyttes.

Seremoniene har alltid vært og vil fortsatt være en vesentlig del av aktiviteten til forbundet som frivillig organisasjon, og vil derfor selvsagt også i fremtiden kreve en vesentlig del av disse ressursene.

Men samtidig ser vi at det går livssyns- og verdi-debatter over et bredt spekter i samfunnet i dag – det være seg om den nye ekteskapsloven, islam, eutanasi, ytringsfrihet, hva vi mener med sekularisme, religionsfrihetens grenser, barns tankefrihet i forhold til foreldreretten m.m. I tillegg vil noen av disse temaene ganske sikkert også dukke opp i høstens valgkamp.

Her kan og bør Human-Etisk Forbund i langt større grad være med enn det organisasjonen har klart i seinere tid.

Sakene Human-Etisk Forbund har kjempet mot – og for – er viktige saker, men hvis forbundet skal være noe mer enn en kamporganisasjon, er det vesentlig at organisasjonen nå bruker anledningen til å utvikle det humanistiske livssynet.

Det vil gjøre både medlemmer og organisasjon enda bedre rustet til å delta i samfunnsdebatten og påvirke samfunnsutviklingen.

Kirsti Bergh

FRI TANKE

Medlemsavis for Human-Etisk Forbund
Fri tanke redigeres etter redaktørplakaten.
Redaksjonelt stoff i Fri tanke står ikke
nød-vendigvis for Human-Etisk
Forbunds regning.

Tlf: 23 15 60 20

Faks: 23 15 60 21

E-post: fri.tanke@human.no

Besøksadresse:

Humanismens hus
St. Olavs gt. 27, Oslo

Postadresse:

Pb. 6744 St. Olavs plass, 0130 Oslo

ANSVARLIG REDAKTØR

Kirsti Bergh

E-post: bergh@human.no

REDAKSJON

Even Gran

E-post: gran@human.no

LAYOUT

JPG-Jungelpatruljen

www.jpg.no

TRYKK

Agderposten trykk as

MATERIALFRISTER 2009 (med forbehold om endringer)

Nr 3: 5. september

Nr 4: 5. november

OPPLAG

Ca. 59 500

FORSIDEFOTO

Svein Utigard

AKTUELT: NYTT VERKTØY I ARBEIDET FOR LIVSYNSNØYTRALE SEREMONIROM

HUMANISTISK KONFIRMASJON FOR ALLE – TILRETTELAGT KONFIRMASJON

I FOKUS: VRANGFORESTILLINGER OM SEKULARISME

PORTRETT: HEGE STORHAUGS FORNEMMELSE FOR FRIHET

KASTET BORT 25 ÅR AV LIVET – INTERVJU MED TIDLIGERE KATOLSK PREST

TRADISJONER TIL BESVÆR – REPORTASJE FRA BALI

ED HUSAIN: – VÅRT ANSVAR Å SETTE GRENSER

KRONIKK: ER ISLAM OG SEKULARISME UFORENELIG

MENINGER: LESERBREV

HUMAN-ETISK FORBUND INFORMASJONSSIDER

Side 9

Side 10

Side 14

Side 20

Side 30

Side 32

Side 38

Side 40

Side 42

Side 46

Generalsekretæren har ordet

Kristin Mile

Viktig brev fra Den norske kirke

Får du brev fra Den norske kirke i august, må du for all del ikke kaste det.

I august sender Den norske kirke endelig ut brev til alle sine medlemmer over 15 år. Formålet er i utgangspunktet ikke en gang for alle å få ryddet opp i medlemsregisteret, men å få folk til å delta ved høstens kirkevalg. Alle kirkemedlemmer kan nemlig delta ved valget, og brevet inneholder et valgkort.

Men en viktig tilleggseffekt av valgkortutsendelsen vil være at alle registrerte medlemmer vil få vite at de faktisk står i registeret, og det kan komme som en overraskelse for et ukjent antall personer.

Dobbeltregistrering eller feilregistrering av medlemmer i tros- og livssynssamfunn er et stort problem. Det skyldes først og fremst at kirkeregisteret i sin tid ble opprettet med utgangspunkt i folkeregisteret.

Man tok som utgangspunkt at alle nordmenn var medlemmer, og så gikk man inn og forsøkte å luke ut de som ikke var kirkemedlemmer. Det har det gang på gang vist seg at de ikke har lyktes med. Dette var en uverdigg måte å etablere kirkeregisteret på og demonstrerer en arrogant holdning til religionsfriheten.

I tillegg er antallet registrerte medlemmer i Den norske kirke en viktig beregningsfaktor for støtten til tros- og livssynssamfunnene utenom Den norske kirke, blant annet Human-Etisk Forbund. Tallene bør også av den grunn være riktige.

Da tros- og livssynssamfunnenes medlemsregistre ble kontrollert opp mot Den norske kirkes register i 2005, viste det seg at det var rundt 80 000 personer som sto oppført mer enn ett sted. De aller fleste sto oppført i Den norske kirkes register samtidig som de var registrerte medlemmer i andre tros- og livssynssamfunn. Det store flertallet av disse ville slettes fra kirkeregisteret. Det er grunn til å tro at et tilsvarende antall personer, som ikke er medlem i noe tros- eller livssynssamfunn, også står feilaktig oppført i kirkeregisteret.

Human-Etisk Forbund har lenge ment at problemene med feilregistrering først kan løses når Kirken tar direkte kontakt med alle sine medlemmer.

Det uheldige er at dette nå primært gjøres i en annen hensikt. For Den norske kirke vil valgkortutsendelse med tanke på valgdeltakelse selvfølgelig være det viktige. For oss som ikke skal stemme ved kirkevalg, men som er opptatt av korrekte medlemsregistre vil viktig informasjon om at man er registrert stå i sentrum.

Kirkens fokus vil derfor være kirkevalget og valgdeltakelsen. Vi kan ikke regne med at kampanjen som i forbindelse med utsendelsen kommer til å fokusere på de feilregistrerte.

De som vet at de ikke er kirkemedlemmer og som mottar brev med Kirkens logo på konvolutten, kan lett tenke at dette angår meg ikke. Hvis sendingen ikke åpnes eller ikke leses, går mottaker glipp av viktig informasjon. Derfor blir det svært viktig at alle mottakerne får god informasjon om *hvorfor* de får post fra Den norske kirke.

Får man valgkort tilsendt, er man altså oppført i kirkeregisteret, og det vil de aller fleste av medlemmene i Human-Etisk Forbund reagere på. Men siden dobbeltregistreringen mellom Kirken og Human-Etisk Forbund langt på vei ble ryddet opp i etter 2005, vil dette i liten grad angå våre medlemmer. Derimot vil det nok være betydelig flere av de som mottar brevet som i utgangspunktet er overbeviste om at de ikke står registrert i noe tros- eller livssynssamfunn overhodet. Derfor er det viktig at informasjonen spres til familie, venner og kjente.

Du kjenner sikkert en eller flere som har fortalt at de ikke er kirkemedlemmer. Fortell dem at hvis de mottar brev med valgkort fra Kirken i august i år så må de reagere. Da er de nemlig oppført i Kirkens medlemsregister.

– Jeg liker ikke å bli tråkket på.

Kim Friele

Fri tanke for 10 år siden:

– Jeg liker ikke å bli tråkket på. Jeg kommer til å rope ut mot undertrykkelse til lokket smeller igjen over hodet på meg. Og jeg skal få siste ord da og.

Kim Friele, intervjuet i forbindelse med at hun mottok Humanistprisen i 1999, Fri tanke 3-1999.

Daværende medlemsblad Humanist for 20 år siden:

Ett av de etiske områdene som vil kreve noe av oss er spørsmålet om eutanasi – aktiv dødshjelp. Det er forbundets hensikt å utløse en debatt om spørsmålet. Det gjelder så vel i Human-Etisk Forbund som i samfunnet ellers. (...) Vi må fullt ut respektere og akseptere at medlemmer ut fra sitt eget ståsted kan komme til forskjellige konklusjoner i denne saken.

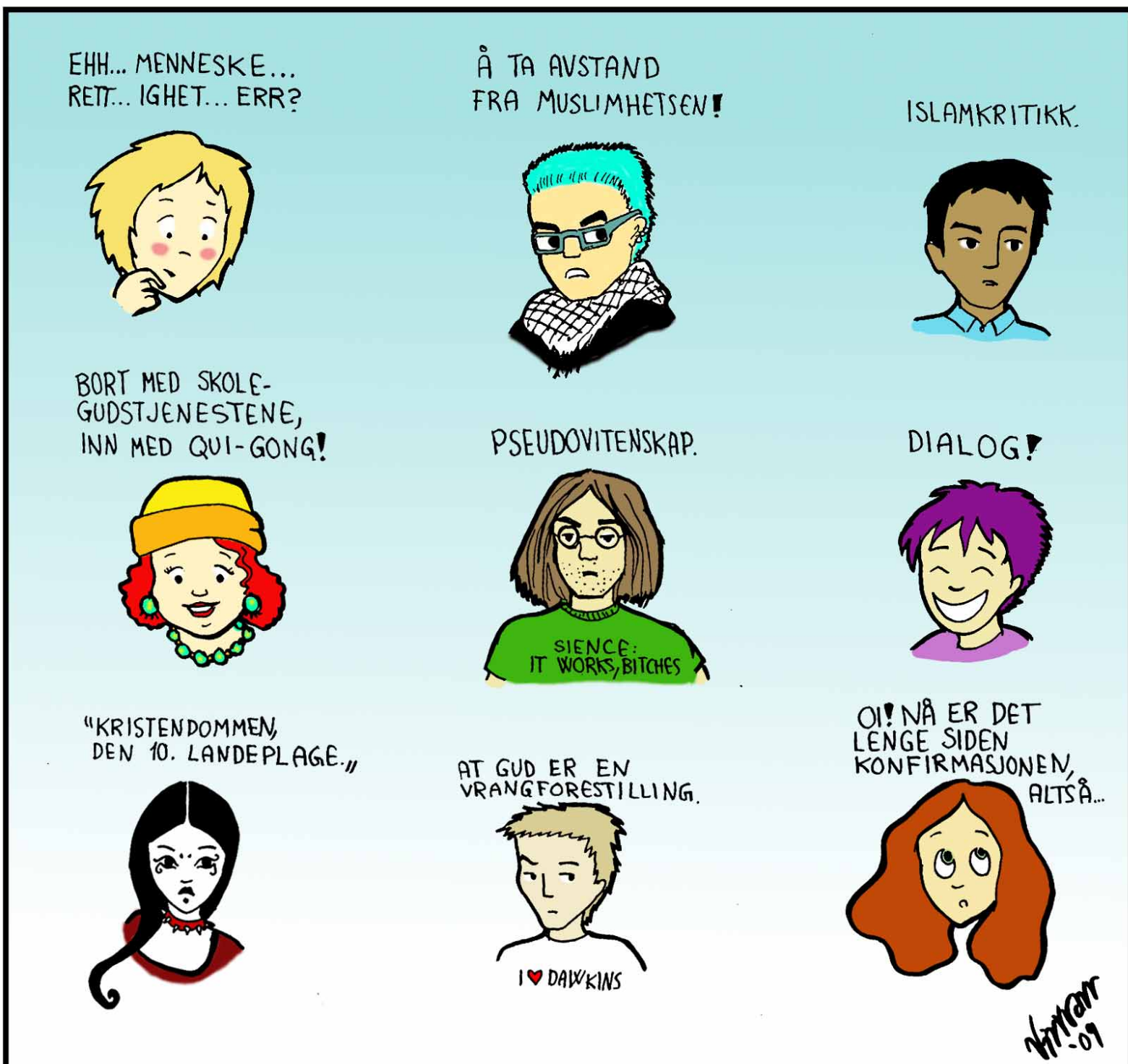
Styreleder Steinar Nilsen til HEFs landsmøte i 1989, Humanist 5-1989.

★

AV

IDA JACKSON

Humanistisk Ungdom planlegger kirkevalgaksjon

– 3,8 millioner nordmenn er oppført i kirkeregisteret, og de trenger hjelp til å forstå at kirkevalget til høsten er et viktigere valg enn de tror.

Humanistisk Ungdom (HU) – ungdomsorganisasjonen til Human-Etisk Forbund – avviklet sitt landsmøte allerede 19. april. Og i løpet av de to dagene landsmøtet varte begynte også planleggingen av Aksjon **Udøpte Kirke-medlemmer**, som vil være HUs aksjon rettet mot høstens kirkevalg. I forbindelse med valget skal det sendes ut adresserte valgkort til alle de rundt 3,12 millioner stemmeberettigede over 15 år som – riktig eller feilaktig – er oppført i Den norske kirkes medlemsregister. I tillegg til disse er omkring 140.000 udøpte barn av statskirke-medlemmer registrert som «tilhørig», uten at verken barna selv eller deres foresatte har fått beskjed.

I en uttalelse fra HUs landsmøte om kirkevalget uttrykkes det bekymring for at Kirkerådet i forbindelse med valgkortutsendelsen ikke ser ut til å gjøre noe for å rette opp i dette.

– Humanistisk Ungdom krever at Den norske kirke sender informasjon til alle registrerte medlemmer, også til de tilhørende, slik at disse får vite at de er oppført som kirkemedlemmer, heter det videre i uttalelsen. HU mener for øvrig ordningen med «tilhørig»-registrering bør opphøre.

Hvis ikke Kirkerådet klarer oppgaven med å sende ut informasjonen i tråd med HUs krav, står ungdommen klare til å aksjonere. Men hva slags aksjoner HU kan komme til å sette i gang, avhenger av hvordan Kirkerådet utformer valgkortet som skal sendes ut til registrerte medlemmer, understreker gjenvalgt HU-leder Lars-Petter Helgestad.

– Kommer de til å sørge for en egen, samtidig utsending til tilhørende, eller liste opp medlemmers døpte og udøpte barn på valgkortet? Dette avklares for pinse, har vi fått høre.

HU ser kirkevalget som en god mulighet til å rydde opp i kirkens medlemsregister, men hvis Kirkerådet ikke følger HUs kravspesifikasjon, forteller Helgestad at de er klare til å lage en kreativ

og slående aksjon over sommeren. Hva slags type aksjon og om den kan bli like provoserende som ørepropp-aksjonen i forbindelse med skolegudstjenester før jul, vil han ikke si noe om.

– Vi ønsker først og fremst å skape oppmerksomhet rundt statskirkens ukjente medlemsjuks – og få frem at registrering av kirkemedlemmers barn er noe som skjer i skjul. Vi tror at dette provoserer mange kirkemedlemmer som aktivt har valgt å ikke døpe barna sine. Vi ønsker også å promotere at man i Norge er livssynsmessig myndig når man fyller 15 år. Det betyr at 15-åringer selv kan velge eget livssyn, og dermed er det et overgrep mot ungdom mellom 15-18 at de er registrert som tilhørig i kirken uten at de selv er klar over det.

Helgestad er usikker på om kirken vil klare oppgaven å informere alle registrerte om at de er medlemmer, eller om selve valgkortet vil drukne i en tykk konvolutt med valglistene, brosjyrer og annen info.

– 3,8 millioner nordmenn er oppført i kirke-registeret, og de trenger hjelp til å forstå at kirkevalget til høsten er et viktigere valg enn de tror.

Sentralstyret

Sentralstyret i HU består etter årsmøtet av leder Lars-Petter Helgestad, nestleder Siri Engen, økonomileder Kjetil Hermansen, styremedlemmer Espen Urkegjerde, Ida Brustad Stokke, Kari-Anne Ribsskog, Synøve Vang, Anders Garbom Backe og Anna Marie Antonsen, og varamedlemmer Birgitte Thorsnes Meyer, Helene Kleppstø, Gunhild Strokkenes og Dan Raoul Husebø Miranda.

Les mer om HUs aktiviteter på www.humanistiskungdom.no.

FRI TANKE.NO

Nettavisen vår publiserer stort sett daglig. Her er noen overskrifter siden sist:

Astrologer strøk til eksamen nok en gang:

Astrologer som greide å tippe resultatet av årets valg i India, kunne håve inn en premie på 10 millioner rupi, vel 750 000 kroner. Men de indiske rasjonalistene fikk ha pengene sine i fred. (27.5.2009) **Folkeflertallet enig med Frp:** Frp gikk i helgen inn for å tillate aktiv dødshjelp, som første politiske parti. De får støtte fra et flertall i Human-Etisk Forbund, og i befolkningen. (25.5.2009) **HEF taper på statlig beregningsmåte:** HEF ville ha fått en knapp million ekstra i statsstøtte i år hvis de 45 millionene kirken nylig fikk i revidert nasjonalbudsjett heller hadde blitt bevilget gjennom statsbudsjettet. (20.5.2009) **Alternativ åpning for islandske politikere:** Når det islandske parlamentet åpner en ny sesjon, bruker det hele å starte med en gudstjeneste. Men i år arrangerte HEFs søsterorganisasjon et humanistisk alternativ. (19.5.2009) **Sprikende resultater om gudstro:** Tradisjonell gudstro er på nedtur, mens ikke-tro er på opptur. Men resultatene spriker. (12.5.2009) **Vefsn kommune påbyr skolegudstjeneste:** Med 26 mot 7 stemmer vedtok Vefsn kommunestyre i forrige uke at alle skoler i kommunen må arrangere skolegudstjeneste. Det er ikke lenger rektor som bestemmer. (11.5.2009) **Har aldri fått en negativ kommentar:** Hijab-forkjemper Bushra Ishaq bruker ikke hijab selv. - Det er helt uproblematisk. Jeg får bare støtte fra andre muslimer, sier hun til Fritanke.no. (7.5.2009) **Vil få slutt på statlig livssynsrot:** Samarbeidsrådet for tros- og livssynsamfunn ber staten utrede en samlet religions- og livssynspolitik. (4.5.2009) **De religiøse tapte i Berlin:** I Berlin har de et obligatorisk etikkfag i skolen. Religiøse grupper ønsker å gjøre det mulig å velge religion isteden. Nylig var det folkeavstemning om saken. (4.5.2009) **Ny giv i kampen for et sekulært Danmark:** Humanistisk Samfund ble stiftet bare for et halvt år siden. De kan allerede notere seg flere seiere i den lange kampen for å bryte båndene mellom stat og religion i landet. (24.4.2009) **NIFAB svarer på professorkritikken:** NIFAB har nå svart formelt på kritikken de fikk i mars av femten professorer i biologi og medisin. Skeptiker og religionsviter Asbjørn Dyrendal er ikke imponert. (22.4.2009) **Årets aprilspøk: Vil arrangere gravferd før døden:** - Hvorfor kan ikke alle de pene tingene som blir sagt om folk i gravferder heller sies mens de lever, undrer gravferdsrådgiver i HEF, Vinjar Tuft. (1.4.2009)

Les resten og mer til, på FRI TANKE.NO

Utmeldt på grunn av økonomi og religionskritikk

861 personer har aktivt meldt seg ut av HEF i år – hvorfor? Ved utmelding får medlemmet anledning til å gi en skriftlig begrunnelse. Fritanke.no har lest de siste 30 begrunnelsene, og ingen av dem kritiserer forbundet for å være for dialog- og konsensusorientert overfor andre livssyn. Nei, snarere mener mange utmeldere at forbundet er for negativt og intolerant overfor andre livssyn, samt at det blir for mye ensidig kritikk av statskirkeordningen m.m..

Den viktigste grunnen til at folk melder seg ut er likevel økonomi.

Men utmeldinger – og frafall på grunn av død – til tross, medlemstallet øker fortsatt. Nylig rundet forbundet 74.000 medlemmer. Dette er 2000 flere enn i januar i fjor.

Les mer på FRI TANKE.NO

Stabil oppslutning om Humanistisk konfirmasjon

I år var det 9861 humanistiske konfirmanter. Det er en liten nedgang fra fjoråret i absolutte tall (dvs 31 færre), men i forhold til størrelsen på årets konfirmantkull, øker andelen med 0,7 prosentpoeng. 15,7 prosent av årskullet konfirmerte seg humanistisk. Det relative tallet er likevel ikke oppe på 2007-nivå, som var 16,5 prosent.

Oppslutningen om Humanistisk konfirmasjon økte jevnt fram til 2005. Da var det 10.784 humanistiske konfirmanter. Etter dette har tallene falt. I 2006 var tallet 10.581. I 2007 sank det ytterligere til 10.336. I 2008 var det en sterkere nedgang til 9892, mens tallet for 2009 altså endte på 9861. Årets tall er likevel godt over det man oppnådde før den sterke oppgangen fram mot 2005. I 2002 var det f.eks. 9090 som konfirmerte seg humanistisk (borgerlig).

Møre og Romsdal, Aust-Agder og Rogaland øker mest, mens Buskerud, Vestfold og Nordland har hatt en liten, prosentvis nedgang, heter det i en pressemelding fra Human-Etisk Forbund. Akershus og Vestfold (22,3 prosent), tett fulgt av Hedmark, har den høyeste andelen humanistiske konfirmanter.

Utflatingen for Humanistisk konfirmasjon betyr ikke at den kirkelige konfirmasjonen vinner terreng. Også her så man en svak nedgang fra 2007 til 2008.

Konfirmasjonsrådgiver i HEF, Inger Johanne Slaatta, tror utflatingen ganske enkelt skyldes at stadig færre 15-åringer velger å konfirmere seg – at konfirmasjon som tradisjon er på tilbakegang.

– Vi vet at ungdomskullene består av flere med en bakgrunn som tilsier at konfirmasjon ikke er et naturlig valg – det vil si ungdommer som vokser opp i Norge, men som har sin opprinnelse fra andre kulturer, sier hun.

Les mer på FRI.TANKE.NO

Følg med på
FRI TANKE.NO

HEF-styret: Enig om å være uenig om hijab

Tekst: Even Gran

Spørsmålet om hijab i politiet har skapt debatt innad i HEF i år. Etter at generalsekretær Kristin Mile i oktober gikk ut og støttet at hijab skulle tillates til politiuniformen, er det blitt klart at et stort flertall av fylkeslederne og et flertall i Hovedstyret – inkludert Åse Kleveland – er uenige med henne.

I mars behandlet Hovedstyret saken, og styremedlemmene ble enige om å være uenige: – Hovedstyret i Human-Etisk Forbund er delt i synet på hvorvidt hijab bør aksepteres som del av politiuniformen. Dette er en sak hvor forbundet lever fint med at man kan komme fram til ulike standpunkter ut fra samme livssyn, heter det i Hovedstyrets vedtak som ble fattet 27. mars.

Hovedstyrets vedtak argumenterer for at det er gode argumenter på begge sider, og at både ja og nei til hijab til politiuniformen fullt ut kan forsvares med utgangspunkt i et humanistisk livssyn.

– Hovedstyrets drøfting bygger på Human-Etisk Forbunds prinsipielle holdning om at vi ønsker en livssynsnøytral stat som ramme om et mangfoldig samfunn, heter det i vedtaket.

Hovedstyret viser deretter til artikler i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, og i Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK), som sikrer adgangen til religionsfrihet. Samtidig presiseres det at de samme artiklene også rommer en begrensning i retten til å manifestere sin tro.

Styrerepresentantene mener at det er gode, saklige argumenter for å se politiet som en del av Statens maktapparat.

– Staten skal være sekulær og nøytral i forhold til religion. Ut fra en slik vurdering er det en rimelig begrensning i den enkeltes rett til religionsutøvelse å holde uniformen fri for religiøse symboler, heter det i vedtaket.

Samtidig presiserer styret at det også er mulig å komme til at en slik begrensning ikke er nødvendig, men snarere vil medføre en diskriminering av muslimske kvinner som ønsker å utdanne seg og delta i arbeidslivet gjennom innsats i politiet.

– Hensynet til integrering og et pluralistisk samfunn kan tale for. I stedet for å kreve religionsnøytralitet fullt ut, kan det argumenteres for at staten Norges verdigrunnlag bygger på prinsipper om demokrati, rettsstat og respekt for den enkelte borgers rett til å delta i fellesskapet på en likeverdig måte, og at dette vil kunne gjenspeiles i en positiv holdning til hijab integrert i politiuniformen, lyder vedtaket videre.

Hovedstyret ender opp med at det er delt i synet på hvorvidt hijab bør aksepteres som del av politiuniformen.

– MÅ IKKE TA STILLING I ALLE SAKER

Generalsekretær Kristin Mile er fornøyd med vedtaket.

– Jeg synes vedtaket var helt greit. Det var fint å få diskutert saken i styret. Dette lever jeg godt med, sier hun til Fritanke.no.

Les hele saken + Hovedstyrets vedtak og flere saker og debattinnlegg om hijabdebatten på FRI.TANKE.NO

Fri tanke-kronikk utløste heftig debatt

Forfatteren og filosofen Julian Baggini's kritiske kronikk «Nyateismen virker mot sin hensikt» i forrige utgave av Fri tanke, ble også publisert i originalversjonen på Fritanke.no. Saken ble plukket opp av flere engelskspråklige nettsteder – et søk på den engelske tittelen gir over 900 treff. Blant annet ble innlegget lenket til fra Richard Dawkins' eget nettsted – RichardDawkins.net – noe som førte til at Baggini fikk mye pepper av nyateismetilhengere i kommentarfeltet.

Fritanke.no mottok også et svarinnlegg fra den kanadiske filosofen George Williamson, som mener Baggini fordreier og misforstår hva nyateistene står for.

– Baggini bruker en rekke forvirrede og sammenraskede argumenter mot nyateistene. Kri-

tikken hans er unøyaktig og irrelevant. Resultatet fører seg dessverre inn i rekka av typiske innvendinger man ofte hører, skriver Williamson. Hans innlegg kan leses på Fritanke.no/english. Et norsk svar til Baggini kan du lese på meninger-sidene i dette nummer (s. 42-43).

HEF: – Fedrelandssalmen er ok i skolen

Tekst: Even Gran

– **Underlig** om man skal be om fritak fra Fedrelandssalmen i forbindelse med 17. mai i skolen, mener Kristin Mile.
Foto: Scanpix

Synging av «Gud signe vårt dyre fedreland» i forkant av 17. mai er norsk felleskultur, ikke religiøs forkynnelse, mener HEF's generalsekretær Kristin Mile.

Mile synes det er underlig hvis barn skal begynne å få fritak fra å synge Fedrelandssalmen og andre tradisjonelle norske sanger skrevet med utgangspunkt i et kristent livssyn.

– Vi må ta inn over oss at kristendommen har hatt innflytelse på norsk kultur. Gud signe vårt dyre fedreland og nasjonalsangen vår er jo begge uttrykk for dette. Jeg synes vi skal slå ned på alle former for trosutøvelse og forkynning i skolen, men jeg mener det er urimelig å tolke synging av Fedrelandssalmen eller nasjonalsangen i forkant av for eksempel 17. mai, som et uttrykk for kristen trosutøvelse eller forkynnelse, sier Mile.

– **Hvor går grensa mellom felleskultur med kristent innhold som ifølge HEF er legitim, og spesifikk trosutøvelse som man bør slå ned på?**

– Den grensa er selvsagt vanskelig å trekke, men mye av dette handler om hvilken intensjon som ligger bak. Hvis elevene for eksempel hadde pugget disse sangene for å synge dem under en skolegudstjeneste, hadde jeg vært negativ. Men i dette tilfellet er det jo ingen slik intensjon bak. Sangene synges ikke for å «hylle Gud», men fordi de er en del av den norske kulturen, sier Kristin Mile.

Høgskolelektor ved Høgskolen i Oslo, Beate Børresen, som nylig hisset på seg deler av kristen-Norge for å ha sagt at det bør være fritaksrett for avsynging av denne sangen, synes Mile tar litt for lett på det.

– Fritaksretten er ikke avhengig av hva Kristin Mile eller andre mener er underlig eller urimelig, men hva den enkelte elev og forelder mener, understreker Børresen.

Hun synes det er bekymringsfullt at det kan virke som om HEF ikke kjenner fritaksretten.

– Mile kan selvsagt mene at det er underlig eller urimelig, og at det ikke bør være fritak fra å synge Fedrelandssalmen. Men slik er det nå en gang. Det er fritak fra å delta på ting som er religionsutøvelse eller som kan oppfattes som det. Og å synge salmer både er og kan oppfattes slik, poengterer hun.

Hun er skuffet over at Mile beskriver en salme som «felles kultur».

– Jeg ble veldig paff over uttalelsene til Mile. Human-Etisk Forbund er jo vanligvis svært ryddige på dette. Argumentene til Mile er jo akkurat det samme som HEF selv alltid blir møtt med i diskusjonene rundt skolegudstjenester, nemlig at dette «bare er kultur», sier Børresen.

Kristin Mile tror hun og Børresen egentlig snakker litt forbi hverandre, og sier at selvsagt har Børresen rett i at man rent faktisk har fritaksrett.

– Mitt poeng er at det er litt underlig om man skal begynne å be om fritak for dette. Jeg klarer ikke å se at synging av nasjonalsangen eller Fedrelandssalmen med noen rimelighet kan betraktes som forkynnelse av kristen tro, og har ikke tro på at det er særlig mange som vi se det slik. Så jeg synes det blir en litt oppkonstruert problemstilling, sier Mile.

Les mer og delta i debatten på FRI TANKE.NO

Historisk kirkebrev skal rydde opp

Følg med, til høsten får de av dine venner og slektninger som er feilaktig oppført som kirkemedlem tilsendt valgkort fra Den norske kirke.

Den første uka i august sender Den norske kirke ut adresserte valgkort til alle de rundt 3,12 millioner stemmeberettigede over 15 år som er oppført i kirkens medlemsregister.

Det er første gang i historien Den norske kirke henvender seg samlet til alle sine registrerte medlemmer. Årsaken er at demokratiet i kirken skal styrkes. For å få til dette, har Staten og kirken i samråd bestemt at det skal sendes valgkort til alle.

Ettersom brevet skal sendes til alle som er oppført som medlemmer i kirkeregisteret, vil brevet også sendes til folk som tror at de ikke står der, og som følgelig mener seg feiloppført. Dette kan være folk som ikke er døpt og aldri har meldt seg inn, eller folk som har meldt seg aktivt ut, og dermed tror de ikke er medlemmer. På grunn av rot med opprettelsen av kirkens medlemsregister på 90-tallet er det imidlertid sannsynlig at mange av disse kommet inn i registeret igjen ved en feil. Godt over 100.000 personer kan være feilaktig oppført i kirkens medlemsregister.

Brevet skal derfor også gi de som mener seg feiloppførte muligheten til å bli strøket. Brevet skal informere om hvordan dette kan skje. Den norske kirke vil være avsender, men det vil ikke framgå av brevets forside at det er adressert til medlemmer.

Seniorrådgiver i Kirkerådet, Per Kristian Aschim, forteller til Fritanke.no at det blir et ganske stort opplegg i regi av PR-byrået Burston-Marsteller knyttet til utsendelsen. Hensikten med utsendelsen og PR-opplegget er tredelt.

– For det første ønsker vi selvsagt å informere våre medlemmer om valget, og oppfordre dem til å delta. Så vil vi, som nevnt, gi de som mener seg feiloppført en mulighet til å få navnet sitt strøket fra registeret. Og til slutt ønsker vi, og da spesielt gjennom PR-opplegget, å gi dem som ikke får brevet, men som er døpt og burde ha stått som medlemmer, en mulighet til å melde seg *inn*, sier han.

Les mer på FRI TANKE.NO

Landsmøte med valg og program

13.-14. juni avholder Human-Etisk Forbund sitt landsmøte. På dagsordenen står valg til nytt styre og vedtak av nytt prinsipp-program og arbeidsprogram.

Tekst: Kirsti Bergh

Årets landsmøte i Human-Etisk Forbund har ingen kontroversielle saker på dagsordenen. Foruten godkjenning av regnskap og budsjett for perioden, er de viktigste sakene valg til nytt hovedstyre og behandling av forbundets prinsipp- og arbeidsprogram for 2009-2013.

Forrige gang Human-Etisk Forbund skulle velge nytt hovedstyre var i 2007, og den gang tok valget lang tid og var i tillegg preget av intriger og ufine karakteristikk. Valgkomiteens innstilling hadde også skapt uro i forkant av landsmøtet, da den hadde innstilt den for organisasjonen ukjente Christian Grorud som styreleder. Oslo fylkeslag fremmet Åse Kleveland's kandidatur rett før fristen gikk ut, og det endte med at hun var eneste kandidat til vervet. Grorud ble for øvrig valgt til nestleder i Oslo fylkeslag tidligere i år.

I år blir nok leder Åse Kleveland og nestleder Leonid Rødsten gjenvalgt, men resten av plassene i Hovedstyret er det ikke utenkelig at det som vanlig kan bli diskusjon omkring. Etter det Fri tanke kjenner til vil det blant annet bli fremmet forslag om å sette profilerte Andreas Heldal-Lund, kjent scientologikritiker og lokallagsleder i Stavanger, på fast plass i stedet for varaplass.

Det er mange hensyn som skal tas når et styre skal settes sammen, og i sin innstilling skriver valgkomiteen at den har lagt vekt på geografi, så langt som mulig, kjønn, alder, historie, organisasjonskunnskap, økonomi, ideologi, seremoni, internasjonalt arbeid, engasjement på mange plan, arbeidskapasitet, ureddhet og samarbeidsevne.

PRINSIPPER OG ARBEID DELT OPP

Human-Etisk Forbund vedtar prinsipp- og arbeidsprogram hvert fjerde år. I år står dette på dagsordenen, men det nye er at programmet foreslås delt i to dokument: et prinsippprogram og et arbeidsprogram. Mens prinsippprogrammet beskriver de overordnede prinsippene landsmøtet vedtar for organisasjonen, er arbeidsprogrammet de prioriteringene landsmøtet vedtar at organisasjonen skal ha i perioden.

I forkant av landsmøtet har organisasjonens mange nivå kunnet komme med innspill til programmene, og utkastene har også vært ute på høring, slik at store deler av organisasjonen har hatt anledning til å ha en hånd på rattet.

Innholdsmessig har arbeidsprogrammet ikke overraskende fortsatt med vektlegging av arbeidet med stat- og kirkespørsmålet, ikke minst det å sikre

Stiller til gjenvalg: Leder og nestleder i Hovedstyret, Åse Kleveland og Leonid Rødsten, stiller til gjenvalg på årets landsmøte. Foto: Kirsti Bergh

at forberedelsene til skillet ivaretar alles interesser, arbeid mot religiøs forkynnelse i skole- og barnehager, samt fortsatt utvikling og profesjonalisering av seremonitilbudet og utvikling av det humanistiske livssynet. Men også hvordan forbundet skal arbeide med menneskerettigheter, ytringsfrihet, spørsmålet om hvilke omsorgstjenester organisasjonen kan gi, gis plass i arbeidsprogrammet. Arbeid med religionsfrihet gis også prioritet. Her heter det for eksempel at *organisasjonen skal ha ressurser i beredskap for å kunne påpeke undertrykkelse og diskriminering med bakgrunn i religion eller livssyn, bidra til å sette livssynsfrihet på den politiske dagsorden, bidra til åpen debatt om alle sider ved ulike religioner og livssyn, og forsvare retten til ytringsfrihet på livssynsområdet.*

Hovedstyret foreslår også å endre landsmøteperiodene fra nåværende årlig til toårig.

Blant de få innkomne forslagene til landsmøte, er forslaget fra Finnmark fylkeslag om å sende spørsmålet om endring av navnet på forbundet ut på uravstemning. Dette avviser Hovedstyret på den bakgrunn at det ikke er hjemlet i organisasjonens

vedtekter. Et navneendringsutvalg er i arbeid og skal etter planen levere sin innstilling i 2010.

For mer om landsmøtet – følg med på FRI TANKE.NO

Kandidatene til Hovedstyret

Åse Kleveland, Oslo (leder - gjenvalg), Leonid Rødsten, Nordland (nestleder - gjenvalg), Kjersti Øyslebø Brataas, Vestfold (økonomileder - gjenvalg), Baard Thalberg, Oslo (gjenvalg), Tove Brekken, Sør-Trøndelag (ny), Robert Rustad, Oslo (ny), Anja Vestvold, Buskerud (ny), Rolf Røssaak, Vest-Agder (ny). Varamedlemmer i prioritert rekkefølge: Randi Hermanrud, Oppland (gjenvalg som vara, men har vært konstituert som styremedlem etter at Sara Azmeh Rasmussen trakk seg fra styret), Andreas Heldal-Lund, Rogaland (ny), Ragnhild Nodeland, Vest-Agder (gjenvalg, ny plass), Nils Jakob Villmones, Nordland (ny).

Nytt verktøy i arbeidet for seremonirom

Slik tenker IHUGA arkitekter seg at seremonilokale kan framstå på utsiden.

HEF lanserer et omfattende informasjonshefte som viser hvordan livssynsnøytrale seremonirom kan realiseres i kommunene.

Tekst: Kirsti Bergh

En vakker vårdag noen år fram i tid, på et passe stort sted i Norge. Lyset utenfra er med og opplyser det vakre seremonilokalet, gjennom store vindusflater ut mot vakker natur og idyllisk sjø. Seremoniarrangører fra Human-Etisk Forbund pusler rundt og setter forbundets blomsteroppsatser i krukkene og henger opp en veggdekorasjon med humanistisk symbol og blomster. Snart kommer feststemte foreldre med barn og slektninger for å feire Humanistisk navnefest. Men i morgen vil lokalet smykkes med kors og kristen symbolikk når det skal arrangeres gravferd i regi av den lokale pinsemenigheten.

Omtrent slik ser gravferdsrådgiver i Human-Etisk Forbund, Vinjar Tufte, for seg at et livssynsnøytralt seremonilokale kan skifte karakter fra den ene dagen til den andre – ja, fra den ene timen til den andre.

Et livssynsnøytralt seremonilokale skal kunne brukes av alle uavhengig av livssynsmessig tilknytning.

Illustrasjon: IHUGA arkitekter

Nå har Human-Etisk Forbund utarbeidet et informasjonshefte om livssynsnøytrale seremonilokaler som kan brukes i arbeidet for å få etablert slike lokaler rundt omkring i landet.

Formålet med dette informasjonsheftet på tju sider er, ifølge Vinjar Tufte, kort fortalt at det skal være et verktøy for å visualisere og bevisstgjøre hvorfor det er et behov for slike lokaler, hvordan slike livssynsnøytrale felles seremonilokaler bør utformes, hvorfor vi mener fellesskapet må ha ansvar for bygging og drift av disse – og hva slags bygninger det kan dreie seg om.

– For ofte når vi prater med politikere og er i kontakt med ulike kommuner, skjønner de ikke helt hva vi mener om. De kommer lett i forsvarsposisjon: «hvorfor kan dere ikke bruke kirka?», «hvorfor lager dere ikke bare deres egne forsamlingslokaler slik buddhister, pinsemenigheter, muslimer osv gjør?», «Dere kan vel bare sette opp nøytrale lokaler hvis dere vil?», forteller Tufte.

KRAVSPESIFIKASJON FOR SEREMONIROM

I heftet understrekes det at arbeidet for livssynsnøytrale seremonilokaler ikke er et forsøk på å få fellesskapet til å bygge forsamlingslokaler til Human-Etisk Forbund – men seremonilokaler til hele lokalsamfunnet. Her gis det eksempler på ulike

seremonier på forskjellig verdigrunnlag, som kan holdes i slike lokaler. Det er også en detaljert gjennomgang av hvilke krav livssynsnøytrale seremonirom bør oppfylle. Blant annet må det være tilpasset for bruk av flyttbare symboler som alter på hjul og løse livssynssymboler, som kan oppbevares i et lett tilgjengelig rekvisittlager utenom bruk, og lokalene må ha fasiliteter for vask av føtter og stell av avdøde i tråd med muslimsk skikk. Videre redegjøres det for de politiske føringene fra Storting og regjering, samt konkrete eksempler på hvordan kommunal saksbehandling kan foregå.

– Noe av det mest spennende med informasjonsheftet er at fire arkitektkontorer har tenkt høyt omkring problemstillingen og bidratt med skisser til mulige løsninger for slike felles, livssynsnøytrale seremonilokaler, forteller Tufte.

De fire arkitektkontorene som har tatt utfordringen med å utarbeide skisser til høytidelige seremonilokaler er Arkitekt Kjell Lund/Hilde & Frk Hilde (beliggenhet i by/gateområde), IHUGA arkitekter (beliggenhet frittliggende i bygd/tettsted), Skaara arkitekter (beliggenhet i tettsted/småsentra) og Arkitekt Torstein Ramberg as (beliggenhet ved vann/sjø/fjord).

Heftet er ikke bare ment som et verktøy for tillitsvalgte i Human-Etisk Forbund i deres arbeid overfor lokale myndigheter, men også som et ressursdokument nettopp for de lokale myndighetene – som politikere og kommuneansatte.

– Håpet er at dette skal bli et så viktig og pent dokument at det blir liggende øverst på pulen til mange rådmenn og kultursjefer rundt omkring, sier Tufte.

Informasjonsheftet skal foreligge til landsmøtet og deles ut til alle der. I tillegg ønsker Tufte å sende det ut til landets kommuner eller hjelpe lokal- og fylkeslag av Human-Etisk Forbund å formidle det til sine lokale myndigheter.

«I alle kulturer og til alle tider har mennesker hatt behov for å markere livets overgangsfaser, som fødsel, ungdomstid (konfirmasjon), ekteskapsinngåelse og livets slutt.

I Norge har få kommuner og byer egnede, verdige, livssynsnøytrale seremonirom for slike anledninger. Kirkebygg er mange steder det eneste offentlige tilbudet. For ikke-kristne er dette ikke et verdig alternativ, verken til private seremonier eller større minnemarkeringer ved ulykker eller katastrofer.

Livssynsnøytrale seremonirom er verdige lokaler som kan brukes av alle, uansett religiøst eller livssynsmessig ståsted. Bygging av offentlige, livssynsnøytrale seremonirom over hele landet vil gi alle borgere mulighet til å markere livets overgangsfaser med verdighet.» (fra heftet *Livssynsnøytrale seremonirom kan brukes av alle. Et tilbud i din kommune?*)

Humanistisk konfirmasjon

Spesielt tilrettelagt konfirmasjonskurs er krevende for HEF, men har vært vellykket.

Tekst: Kirsti Bergh Foto: Nadia Frantsen

Jeg er veldig glad og lykkelig, erklærer Katrine Dypvig Sødahl. Sammen med Mathias Lepsø Ohrvik, Håkon Hagvåg Samuelsen og Jakob Ljøgodt von Hanno har hun nettopp vært på podiet og mottatt kursbevis og rose i Oslo rådhus med tusen personer til stede i salen.

På spørsmål om hvordan hun synes konfirmasjonskurset har vært, er svaret klart:

– Det var veldig morsomt og fint. Vi spilte mye musikk og spiste mye godteri og boller, vi var i Frognerparken og Nobels fredsentert – og på McDonalds og spiste is med sjokolade.

I år har Human-Etisk Forbund i Oslo og Akershus arrangert spesielt tilrettelagt konfirmasjonskurs for fem ungdommer med ulike grader av utviklingshemming. Kurset er blitt arrangert over fire lørdager med fire timers samlinger hver gang, og kom i stand etter henvendelse fra foreldre.

– Formålet med dette kurset har vært at disse ungdommene skal få en konfirmasjon ut fra sitt nivå. I kirka får alle et tilbud, og det tenker jeg at det bør være i HEF også, forteller kursleder Anette Tornsjø, som er spesialpedagog.

– Vi har tatt utgangspunkt i de samme temaene som det ordinære kurset inkluderer, men vi har selvfølgelig vinklet det mot målgruppa og deres nivå, og lagt opp til å jobbe mer praktisk, sier kursleder Siri Nærbø, som er pedagogikkstudent.

Tornsjø forteller at de måtte sjalte ut en del fra det ordinære kursopplegget.

– Det er mange av de vanlige temaene som involverer abstrakt tenking som ikke er så lett å få til med disse ungdommene, sier hun.

BESØK I VIGELANDSPARKEN

Blant de temaene de har behandlet, er menneskerettigheter, kropp, identitet og forskjellighet.

– Da vi hadde som tema hvordan kroppen forandrer seg og om forskjellige følelsesuttrykk, besøkte vi Vigelandsparken og så på og snakket om skulpturene der. Og da vi tok for oss menneskerettighetene, fikk de i oppgave å finne en viktig rettighet, og så klippet vi ut bilder i forhold til dem. Alle har rett til mat, klær, skole og så videre. Det er mye lettere å gjøre det visuelt for denne målgruppa, forteller Tornsjø.

Musikk har også vært viktig, og både *Tenke sjæl* og *Din tanke er fri* er brukt.

Til tross for de utfordringene ungdommens ulike nivå har representert, mener både Tornsjø og Nærbø at prosjektet har vært veldig vellykket og bør gjentas.

– Jeg opplever at både ungdommen og foreldrene er veldig fornøyde. For ungdommene var det gøy og sosialt å være i en gruppe, og veldig høytidelig i rådhuset. Mange har søsken som skal konfirmeres seinere, og da er det fint for dem å vite at det har de også gjort, selv om de ikke er helt som vanlige ungdommer, sier Tornsjø.

Krevende, men riktig

– I Norge er konfirmasjon et viktig fellesskap og et viktig kulturuttrykk for det å bli voksen. Å la ungdom med utviklingshemming også få oppleve dette er noe vi bør strekke oss langt for å få til. Derfor vil vi legge tilrette for inkludering så langt vi kan, sier konfirmasjonsansvarlig i Human-Etisk Forbund, Inger Johanne Slaatta.

For en organisasjon som HEF innebærer slike spesielle tilpasninger utfordringer på flere plan.

– Mange av våre lag praktiserer hvert år ulik

grad av inkludering i sine vanlige kurs, men det har sine utfordringer. Vår konfirmasjon er en ordning med «amatører» og frivillige. De fleste har ingen erfaring med utviklingshemmede.

I motsetning til andre livssynssamfunn, er HEFs konfirmasjon åpen for ikke-medlemmer.

– Ungdom under 15 år kan ikke være medlem i HEF, og kun 20 prosent av dem har minst én forelder som er medlem. Vi får offentlig støtte bare for medlemmer og medlemmers registrerte barn. Å lage spesielle opplegg krever selvsagt økonomiske ressurser, og dersom foresatte er medlem i statskirken, er det den som får støtte for å lage konfirmasjon for statskirkens barn, påpeker hun.

– Vi velger likevel å ta på alvor at «barna skal komme til seg selv» og ønske dem alle velkommen. Så får vi arbeide for at samfunnet bistår med midler for tilrettelegging slik at alle ungdommers og foresattes valg om en humanistisk ramme kan imøtekommes.

for alle

Fornøyde konfirmanter og kursledere:

F.v: Anette Tornsjø (kursleder), Mathias Lepsø Ohrvik, Katrine Dypvik Sødahl, Jakob Ljøegodt von Hanno, Siri Nærbø (kursleder), Håkon Hagvåg Samuelsen. Aleksander Brattheim var også med i gruppa, men deltok i seremoni i rådhuset dagen etter.

Målsettingen for Humanistisk konfirmasjon

«Målsettingen for kurset er å styrke de unges evne til selvstendig tenkning og etisk handling, gjennom å fremme innsikt i egne opplevelser, holdninger og atferd, evne til refleksjon og til å stille kritiske spørsmål, bevissthet om livssyn, evne til omtanke, respekt, toleranse og til å ta ansvar.»

– Legg ned kurset

Legg ned konfirmasjonskurset, men behold seremonien, mener HEF-tillitsvalgt.

Tekst: Kirsti Bergh

«For meg er ambisjonsnivået [for Humanistisk konfirmasjon] relativt langt oppe i «skyene», sannsynligvis uoppnåelig», skriver Erik H. Jourdain i et leserinnlegg i dette nummer av Fri tanke (side 43). Jourdain, som er tillitsvalgt i Ullensaker og Nannestad lokallag, mener at konfirmasjonskursene både kan være en stor belastning og ressurskrevende for mange lokallag, at det er vanskelig å få gode kursledere og at mange er dårlige, og at konfirmantene er uinteresserte og uengasjerte.

«(...)konfirmasjonskurs er absolutt *ikke* noe 'must' for å ha en seriøs, fin og høytidelig seremoni for gi disse ungdommene en markering i god, gammel tradisjon», avslutter han, og får følge av Hans Østeng i et lignende leserinnlegg.

– Det er konfirmasjonskurset som er Humanistisk konfirmasjon, seremonien er avslutningen på kurset. Å bare arrangere seremoni ville være veldig mye arbeid for å være opptakten til et familieselskap. Det bryter med tanken bak, både for femti år siden og nå, sier konfirmasjonsansvarlig i Human-Etisk Forbund, Inger Johanne Slaatta.

Hun synes debattinnleggene gir en ensidig svartmalende virkelighetsbeskrivelse. At det er et ambisiøst mål HEF har vedtatt for konfirmasjonskurset, er hun enig i.

– Målformuleringen gir en retning og noe å strekke seg mot. Sånn må det være. Hva er alternativet? Dette er ikke skole, og konfirmantene skal ikke ha eksamen og opererer ikke med måloppnåelsesgrad som i skolen. Dette er ikke primært kunnskapsoverføring, men et forsøk på å ta unge mennesker inn på en arena der de kan reflektere og aktivisere seg sammen med en kursleder som har lyst til nettopp det, sier hun.

Hun understreker at kurset har en kjerne som alle arrangører og kursledere må forholde seg til: Menneskerettigheter, livssyn og humanisme.

– Ofte bakes disse elementene inne i ulike etiske problemstillinger. Målformuleringen gir altså muligheten for å innrette kurset på ulike måter og bruke ulik kompetanse – enten det er kurslederens kompetanse eller andre i lokalsamfunnet – som arrangøren har til rådighet og ønsker å utvikle.

EN UTFORDRENDE JOBB

Det å være kursleder er en utfordrende oppgave, og det å skaffe gode og mange nok kursledere er den mest utfordrende jobben for HEFs mange lokallag over hele landet.

– Å få de brennende hjerter til å engasjere seg er en utfordring HEF har felles med de fleste frivillige organisasjoner. Det er en kontinuerlig utfordring.

For å gjøre kursene bedre, mener Slaatta man må se til de lagene og de kurslederne som lykkes. Hun framhever at de ulike konfirmasjonskursene drives med ulike metodiske og pedagogiske tilnærminger. De inkluderer verdivalgøvelser, flyktningrollespill, filosofiske samtaler og besøk av «menneskebibliotek», blant annet.

– De fleste lokallag har evaluering av kurset, og i hovedsak er disse positive. Der foresatte inviteres til å evaluere, er det overveiende positivt, men også konstruktiv kritikk.

– Utfordringene må vi møte med å bli bedre, mer relevante for konfirmantene. Det betyr ikke å bli «kulere» som noen frykter – relevans kan vises på mange måter. De fleste voksne vet at en lærer som lykkes i sitt møte med elever kan gjøre det på helt ulike måter, og det er ikke en norm for å lykkes i dette møtet. Men HEF må legge forhold til rette for at kursleder skal bli trygg, ha den ballasten vi forventer, men også legge til rette for at de kan bruke sin personlighet og sin kompetanse.

– UNGDOM MÅ TA VALG HELE TIDEN

Pedagogikkstudent Siri Nærbø (23) er fersk kursleder og har i år både hatt ordinære kurs og spesielt tilrettelagte kurs. Hun kjenner seg ikke igjen i virkelighetsbeskrivelsen fra innleggene.

– Jeg synes at ungdommene jeg har hatt på kurs har vært veldig reflekterte. Ungdom i dag har så mange muligheter og må ta så mange ulike valg hele tiden. De kommer til å være mer kritisk og mer selvstendig enn tidligere generasjoner. På begge kursene, men særlig på det ordinære, opplevde jeg at de var nysgjerrige og kritiske og stilte så mange spørsmål hele tiden. De var overhodet ikke redde for å si seg uenige med meg.

Hun tror hvor vellykket et konfirmasjonskurs blir er avhengig av hvordan man snakker til ungdommene.

– Hvis man viser at man er åpen, respektfull og nysgjerrige på dem – vil de være det tilbake. Og så tror jeg at det gjelder alle mennesker – uavhengig av alder – at hvis noen ikke viser interesse for deg, er det heller ikke lett å vise interesse tilbake. Hvis man erfarer å ikke få kontakt med ungdommen, må man vurdere å angripe saken på en annen måte.

– Hva synes du om forslaget om å legge ned kurset?

– Jeg er helt uenig. Jeg synes kurset er unikt og komponert på en fin måte, med viktige tema, men også såpass åpent at det gir rom for det den enkelte kursleder er god på. Det betyr at kurset vil være i stadig endring og bli oppgradert etter det som er aktuelt. Og for meg har det vært veldig gøy å være med å skape en arena for ungdommen på deres egne premisser og å oppmuntre dem til å tenke og lære selv, sier Nærbø.

Skal ikke HEF ta stilling

Uenige: Overlege Morten Horn og tidligere generalsekretær i HEF, Levi Fragell, representerer to ulike syn både når det gjelder holdning til eutanasi og hvorvidt HEF bør ta stilling.

Human-Etisk Forbund mener ingenting om aktiv dødshjelp. Der er forbundet delt, men resten av den internasjonale humanistbevegelsen vil ha legalisering.

Tekst: Even Gran

Aktiv dødshjelp har på nytt kommet på dagsorden etter at FrPs landsmøte vedtok å åpne for en legalisering.

Human-Etisk Forbund greier imidlertid ikke å bli enig om hva forbundet skal mene om saken.

Det meste tyder på at flertallet, både blant medlemmer og aktive, står klart på den ene siden. Mange av disse presser på for å få Human-Etisk Forbund til å konkludere på samme måte som hele resten av den internasjonale humanistbevegelsen, nemlig at aktiv dødshjelp bør tillates i en eller annen form.

Slike forsøk blir imidlertid stoppet av et stort

mindretall som mener et humanistisk livssyn leder til den stikk motsatte konklusjonen, nemlig at det alltid er feil å ta liv, eller assistere et selvmord, selv når et menneske er døende og i store smerter.

UTREDNING OG INITIATIV IKKE FULGT OPP

I 2002 ba Human-Etisk Forbunds landsmøte om en utredning om eutanasi. Denne utredningen (som er tilgjengelig via human.no) ble lagt fram i 2004, men utvalget greide ikke å komme fram til en samlet anbefaling. Flertallet gikk inn for at forbundet burde arbeide for straffefrihet for aktiv dødshjelp og assistert selvmord, mens et betydelig mindretall gikk imot det.

På landsmøtet i 2006 la Oslo fylkeslag fram et forslag om at Human-Etisk Forbund burde legge individets selvbestemmelsesrett til grunn i den videre diskusjonen rundt eutanasi.

Forslaget ble nedstemt. Landsmøtet mente at et slikt vedtak i realiteten ville være å konkludere i saken, før man hadde fått diskutert saken skikkelig.

Landsmøtet vedtok isteden at Hovedstyret i løpet av 2006 skulle lage et opplegg for videre debatt rundt eutanasi i organisasjonen. Saken ble behandlet i Hovedstyret i november 2006.

I denne behandlingen mente Hovedstyret at det gjennom internbladet HEF-nytt allerede var oppfordret til å sette eutanasi på dagsorden i lokale og regionale seminarer. Hovedstyret vedtok også at eutanasi burde gis en egen side på forbundets nettsider hvor man samler faglig relevant stoff. I tillegg mente Hovedstyret at forbundet burde vurdere om eutanasi kunne være tema på HEFs landskonferanse i 2008.

Året etter, i 2007, ville Oslo fylkeslag ha omkamp og fremmet omtrent samme forslag til landsmøtet som året før. Forslaget var som følger: «*En av humanismens grunnverdier er individets selvbestemmelsesrett. Dette innebærer at mennesket har rett til å bestemme og styre over eget liv – berunder også egen død. Human-Etisk Forbund vil arbeide for at dette skal være et bærende prinsipp i den videre debatten om eutanasi spørsmålet.*»

Hovedstyret likte ikke dette forslaget heller, men mente et slikt vedtak ville langt på vei være å gå for legalisering. Nok en gang ble det innstilt på avvisning.

Men denne gangen ville landsmøtet det annerledes. Bare én delegat stemte imot å fatte et vedtak i saken. Etter en lengre landsmøtebehandling, ble imidlertid det endelige vedtaket såpass vannet ut at

snart?

forbundet likevel ble stående på stedet hvil i de flestes øyne.

Vedtaket slo fast at individets selvbestemmelsesrett skal være «grunnleggende», men at «hensynet til våre medmennesker er like viktig» og at «alle har ansvar for å vurdere virkningen egne valg kan ha for andre mennesker».

Begge disse prinsippene skulle legges til grunn for den videre debatten rundt eutanasi, konstaterte landmøtet.

INGEN KONKRETE PLANER

Så ble det taust. Eutanasi ble ikke tema på HEFs landskonferanse i 2008. Saken ble tatt opp i to regionale samlinger i 2007, i Telemark og Aust-Agder, men ellers var ikke iveren etter å diskutere saken spesielt stor i forbundets mange fylkes- og lokallag.

I 2008 skjedde det ingenting i saken, og det har det heller ikke gjort så langt i 2009. På forbundets nettsider står det ganske enkelt at forbundet «ikke har noen offisiell mening om eutanasi».

Generalsekretær Kristin Mile skjønner at enkelte er frustrert over at forbundet ikke tar stilling i saken, men understreker at det er vanskelig å ha en klar linje når forbundet er delt.

– Når man er delt, blir organisasjonen usikker på om dette er noe vi bør snakke så mye om. Det er nok mye av forklaringen på at det er så taust, tror hun.

Mile mener at vedtaket i 2007 signaliserer et viktig prinsipp, nemlig vektleggingen av individets selvbestemmelsesrett.

– Jeg synes det flytter standpunktet fra «vi sier ingenting» til at vi i hvert fall konstaterer at selvbestemmelsesretten er viktig, mener hun, som ikke har noen konkrete planer for å fremme debatten.

– Men jeg ønsker som mange andre debatten velkommen når organisasjonen er klar for det, sier Mile.

Tidligere generalsekretær Levi Fragell synes det er underlig at Human-Etisk Forbund ikke greier å ta stilling i denne saken. Som leder i *Foreningen Retten til en verdig død* er han en drivkraft i den norske offentligheten for å myke opp på dagens totalforbud.

– Jeg skjønner at man helst vil unngå saker man er uenig om, men samtidig er Human-Etisk Forbund den eneste humanistorganisasjonen i hele verden som ikke har et avklart syn til fordel for eutanasi. Så her er vi i en særstilling. Jeg tror ikke det er riktig å være så tilbakeholden, sier Fragell.

Han sammenligner aktiv dødshjelp med abortspørsmålet.

– Dette er en helt parallell problemstilling, og Human-Etisk Forbund har tatt stilling for selvbestemt abort. Dette til tross for at abortsaken er løsere tilknyttet forbundets grunnverdier enn eutanaspørsmålet, slik jeg ser det, konstaterer Fragell.

– **Så du synes altså flertallet bør overkjøre mindretallet i denne saken?**

– Også i abortspørsmålet er det et mindretall

To former for aktiv dødshjelp

Det er to hovedformer for aktiv dødshjelp. Det ene er *eutanasi*, der man går aktivt inn og avslutter en annens liv. Dette er lovlig f.eks. i Nederland, Belgia, Sveits og Luxembourg.

Den andre formen er *assistert selvmord*. Her er det noen, gjerne en lege, som hjelper den døende til å ta sitt eget liv på egen hånd. Dette kan f.eks. skje ved at man får dødelig gift som man tar selv.

Foreningen Retten til en verdig død går inn for det siste. Dette kalles også Oregon-modellen, etter delstaten i USA der dette ble praktisert først.

som er uenig. Det kan ikke være sånn i en organisasjon at man bare kan stå for ting som absolutt alle er enige i. Men for all del, jeg forstår godt at forbundet ikke vil ta stilling når man er delt. Jeg synes bare det er litt underlig når man sammenligner med humanistbevegelsens holdning ellers, sier han.

– EN PERIFER OG SPLITTENDE SAK

HEF-medlem og overlege på Nevrologisk avdeling på Ullevål universitetssykehus, Morten Horn, er sterkt uenig med Fragell både når det gjelder selve saken, og hvorvidt Human-Etisk Forbund bør ha en mening i saken.

Horn kan ikke se hvorfor eutanaspørsmålet er sentralt i humanismen, og tror det ville ha vært direkte destruktivt om Human-Etisk Forbund skulle ta klart stilling i en sak hvor medlemmene har så ulike syn.

– Hvorfor skal Human-Etisk Forbund ta stilling til en såpass emosjonell og dypt splittende sak? Det ser jeg ingen grunn til. Vi kan godt leve med ulike syn i denne saken. Jeg vil ikke presse på for å få forbundet til forsvare dagens lovgiving, men da synes jeg heller ikke de som ønsker å liberalisere loven bør prøve på det motsatte, sier Horn.

Han synes det ville vært veldig dumt hvis han og andre eutanasi-motstandere skulle bli nødt til å melde seg ut av forbundet på grunn av en sak som ifølge Horn er perifer for det humanistiske livssynet.

– **Hva synes du om det alternativet der den døende får hjelp til å ta sitt eget liv, men utfører drapshandlingen selv; den såkalte Oregon-modellen?**

– En slik modell går i USA der det er opp til hver enkelt hvilket helsetilbud man skal få. Men det går ikke i det rettighetsbaserte helsesystemet vi har i Norge. Oregon-modellen skiller på en urimelig måte mellom de som er i stand til å utføre en selvmordshandling selv, og de som ikke greier det. Dette ville ha vært lovstridig forskjellsbehandling i Norge. Her må det være likt for alle. Hvis en pasient får et tilbud, har automatisk alle andre pasienter i samme gruppe krav på det samme. Tilbudet kan ikke være avhengig av om man er i stand til å løfte hånden opp til munnen for å ta en pille eller lignende, sier Horn.

Det eneste som lar seg gjennomføre på lovlig vis i Norge, er derfor regulær, aktiv eutanasi, ifølge Horn. Det er bare da det kan bli likt for alle.

Horn legger til at argumentene om at man ikke kan stole på at folk virkelig mener det, når de sier at de ønsker å dø, samt faren for at man kan få en utglidningseffekt ved at enkelte kan komme til å «ønske å dø» for ikke å være til byrde for familien, er like aktuell for assistert selvmord som for regulær aktiv dødshjelp.

Opprinnelig publisert på **FRI TANKE.NO**, hvor kan du også lese kommentarer av Morten Horn og Kari Vigeland. Les mer om debatten på human.no/standpunkter

IHEUs eutanasi-resolusjoner

1974:

Vi, den 6. IHEU Kongress, erklærer på etisk grunnlag vår støtte til barmhjertig, selvbestemt eutanasi. Vi mener at reflekterende etisk bevissthet er modnet til et stadium som gjør det mulig for samfunn å utvikle en human politikk når det gjelder død og døende personer. Vi beklager dypt moralsk ufølsomhet og juridiske restriksjoner som hindrer og motarbeider en vurdering av eutanasi som en etisk mulighet. Vi appellerer til en opplyst offentlig opinion om å overskride tradisjonelle tabuer og bevege seg mot et medfølelse syn på nødvendig lidelse for døende.

1999:

Vi, IHEUs 14. Verdenskongress, støtter en endring av loven i alle land. Denne loven ville tillate en kompetent person som er uheldelig syk og lidende å spørre en villig lege om å hjelpe til å dø raskt og fredfullt.

Dette mener de:

LEGALISERINGSTILHENGERNE

... legger vekt på selvbestemmelsesretten – at et menneske selv har råderett over eget liv. De viser til grusomme sykdomshistorier der folk som uansett skal dø om kort tid, er blitt holdt kunstig i live med forlengede og tildels ydmykende lidelser som resultat. Legaliseringstilhengerne viser også til at mange mennesker føler utrygghet og angst for hva de kan komme til å oppleve av smerte og lidelse i livets siste fase.

– Vi ønsker å representere de mange tusen som føler angst og uro ved at de taper sin rett til å fatte avgjørelser om sin egen skjebne i livets siste fase, skriver Foreningen Retten til en verdig død på sine nettsider.

MOTSTANDERNE AV LEGALISERING

... peker på at menneskeverdet – prinsippet om menneskelivets egenverdi – hindrer oss i med vilje å ta et annet menneskes liv, uansett hvor sterkt den enkelte måtte ønske dette.

– Legalisering av aktiv dødshjelp handler ikke bare om hvordan vi som enkeltmennesker vurderer vårt liv. (...) Hvis vi legaliserer aktiv dødshjelp signaliserer vi hva vi som samfunn mener om hva som er et verdig liv, skriver Morten Horn i en kommentar på Fritanke.no.

Motstanderne fastholder at ingen mennesker skal måtte se seg tvunget til å ta et annet menneskes liv. I tillegg kan man ikke være sikker på at et menneske som sier at det vil dø, egentlig mener det. Eutanasi-motstanderne er bekymret for at folk kan komme til å ytre et ønske om å dø for ikke å være til «byrde» for de pårørende. Det kan føre til en farlig utglidning i et stadig mer individualistisk samfunn der man i mindre grad yter omsorg og stiller opp for hverandre, mener de.

Vrangforestillinger om sekularisme

Sindre Bangstad vil problematisere forestillingen om at vi vet hva vi mener når vi snakker om sekularisme.

Tekst: Kirsti Bergh

Antropologen Sindre Bangstad har nettopp lansert boka *Sekularismens ansikter*, som er en introduksjon til sekularismens historie, men også en problematisering både av begrepet og våre forestillinger om det. Fri tanke møtte Bangstad for en utdypning av det hele.

– Noe av formålet med boka er å problematisere forestillingen om at vi vet i enhver sammenheng hva vi mener når vi snakker om sekularisme. I europeisk kontekst er det slik at man forestiller seg at man snakker om *europaiske* erfaringer, *europaisk* historie og en *europaisk* begrephistorie. Noe av hovedpoenget mitt er at sekularisme tar farge av de lokale og historiske kontekstene den utspiller seg i, sier Bangstad.

En av årsakene til behovet for problematisering er en økende tendens til at man – især i Europa – opererer med en nokså ideologisert fortolkning av hva sekularisme innebærer, der det fremstår som uttrykk for en livsform, og som uttrykk for irreligiøsitet.

– Det interessante er at det jeg kaller «sekulære absoluttister» fungerer som et slags speilbilde av de forståelsene evangeliske kristne av amerikansk støpning og islamister i den muslimske verden har, hvor sekularisme nettopp oppfattes som å føre frem til irreligiøsitet. Dette mener jeg er på mange måter en vrangforestilling, sier Bangstad.

Denne vrangforestillingen kan kort oppsummeres med at man fyller sekularismebegrepet med veldig mange verdier, i stedet for å la det være et rammeverk for mange ulike verdier.

– Går vi til den grunnleggende og klassiske forståelsen av sekularisme, det vi kan kalle en *minimumsdefinisjon*, handler sekularisme om en differensiering mellom religiøse og sekulære sfærer, og et skille mellom skille mellom kirke eller religion og stat.

KRISTENDOM SOM SEKULARISMENS KILDE

I *Sekularismens ansikter* problematiserer Bangstad også det som de seinere år er blitt rådende oppfatninger om sekularismens framvekst, nemlig framstillingen til religions sosiologen Charles Taylor i det innflytelsesrike mursteinsverket *A Secular Age* (2007). Bangstad understreker at Taylors bok absolutt er et av de viktigste bidragene på feltet på svært lenge.

– Det kan ikke være noen tvil om at europeiske samfunn på veldig fundamentale måter er preget av kristendommens innflytelse. Og mange av de forståelsene som vi i dag oppfatter som sekulære, nøytrale

og ikke religiøse, har utspring i religiøse forståelsesformer. Taylor refererer til humanismen – eller det han karakteriserer som den eksklusive humanismen – og kristendommen, som brødre under huden. Med dette mener han at de springer ut av de samme historiske utviklingsprosessene i den europeiske konteksten.

Taylor – en liberal katolikk – ser sekularismen som et resultat av en historisk utviklingsprosess internt innenfor europeisk kristendom.

– Det jeg finner problematisk med hans forståelse er denne tendensen til å tilskrive sekularismen til interne utviklinger – og *utelukkende interne utviklinger* – innen det han kaller latinsk reformert kristendom, påpeker Bangstad.

Det mener han gir en mer harmonisert forståelse av sekularismens utvikling enn det er grunnlag for.

– Ta for eksempel den offisielle katolske kirke, som har hatt en mye mer konfliktfylt forhold til sekularismen enn flertallet av protestantiske kirker. Historisk sett forsonte den seg aldri med sekularismen. Først på 1960-tallet – under Det andre Vatikankonsil fra 1962-65 – fikk man en offisiell katolsk erklæring om verdien av menneskerettigheter, religionsfrihet og så videre, sier Bangstad.

Men selv om Den katolske kirke er versten – og seinest på 1800-tallet beklaget religionsfriheten – har også protestantismen hatt et problematisk forhold til sekularisme.

– Selv om protestantismen har hatt en mer forsont forhold til sekularismen, er det sider ved protestantiske reformasjonen og dens forståelse av religionsfrihet som knapt kan sies å være forenlig med sekularisme. Selv om Luther var avhengig av aksept for religionsfrihet, endte han opp i en situasjon der han støttet massakre på anabaptistene, lutheranere som utgikk fra det samme bruddet med den katolske kirke som han selv, men som har avvikende oppfatninger i forhold til doktrinære teologiske spørsmål.

Bangstad mener at hvis man anser religionsfrihet for å stå sentralt i sekularismen historisk sett, er det sekulære noe som gjennom hele den europeiske historien har oppstått i kamp og konflikt.

– Moderne sekularisme i europeisk kontekst er vanskelig å tenke seg uten dette utgangspunktet i religiøse forståelser, men samtidig er det også viktig å forstå at dette er noe som i stor grad har vokst fram i kamp og konflikt med disse formene. Hvis jeg skal

velge mellom ulike fortolkninger av framveksten av sekularisme, har jeg betydelig mer sans for det som antropologen Talal Asad framholder som det avgjørende, nemlig framveksten av de moderne europeiske nasjonalstatene. For det man ser er at disse sekulære rammeforståelsene vinner aksept og får en klar forankring, først og fremst med utgangspunkt i framveksten av nasjonalstater snarere enn kirken som sådan.

– Det er også viktig å få fram at når man snakker om sekularisme i den europeiske konteksten, må man ha klart for seg at selve begrepet først innføres i 1851 i England. Når man plasserer opprinnelsen til europeisk sekularisme i den europeiske protestantismen, i religionskrigene og opplysningstiden, gjør man seg på sett og vis skyldig i en historisk anakronisme. Man leser fortiden ut fra et bestemt punkt i historien, sier Bangstad, og legger til at det selvsagt ikke betyr at det ikke fantes forståelsesformer som kan karakteriseres som sekulære forut for 1851.

– Det sekulære går ifølge Asad forut for sekularismen i europeisk historie. Det finnes også gode argumenter for at det sekulære går forut for sekularisme i muslimske verden og i det førkoloniale India.

Bangstad viser i boka også hvordan flere fagfolk med ikke-vestlig bakgrunn tenker omkring spørsmål om sekularisme. Asad, med bakgrunn fra oppvekst i India og Pakistan, er for eksempel en representant for det man kaller postkolonialisme, som har fokus på spenningen mellom Vesten og «den tredje verden».

– **Postkolonialismen er kritisk til sekularismen slik den er vokst fram i vestlig kontekst og slik den er overført til blant annet muslimske land, men har de egentlig noen alternativer?**

– Nei, og der ligger også problemet. Nå er tenkere som Asad først og fremst antropologer, og utifra hans forståelse er det er ikke antropologens oppgave å finne svar, men å stille kritiske spørsmål. Det er legitimt, men jeg finner det samtidig litt problematisk. Grunnen til dette er at når man ender opp i en slik todeling mellom vestlig og ikke-vestlige forståelsesformer, blir det vanskelig å se at man ikke kan lese Europas historie uten å innse at den har utviklet seg i kontakt og dialog med den muslimske verden. Innenfor det rammeverket som denne postkolonialistiske og poststrukturalistiske forståelsesmåten etablerer, blir det også vanskelig å argumentere for og

Sekularisme på indisk: Indias første statsminister, Jawaharlal Nehru, etablerte den pluralistiske, indiske sekularismen. Her med Mahatma Ghandi. Foto: Scanpix

finne koblingspunkter – altså felles forståelser – som man kan utvikle til noe som bidrar til å bevare sekularismens dyder i stedet for dens lyter. Men hos Asad og hans antropologiske elev Saba Mahmood blir dette to forståelsesformer som ikke snakker til hverandre. Nå er selvfølgelig det å finne slike felles forståelser et politisk og ikke et faglig prosjekt, men det er et prosjekt det virker som det er et akutt behov for i dag.

Bangstad mener at den type ideologisert forståelse av sekularisme som man nå ser antydninger til, bidrar til å ekskludere befolkningsgrupper, i dagens Europa gjelder det særlig muslimer.

– Jeg ser en type glidning i offentlig talemåter, der veldig mange som snakker om sekulære verdier egentlig sikter til ikke-religiøse verdier.

– Men hva er ikke-religiøse verdier? Jeg tenker at det vi må forstå som sekulære verdier er demokrati, menneskerettigheter, toleranse – fordi det er utgangspunktet for et velfungerende sekulært samfunn

– Ja, og poenget da er at dette også – i ulik grad – kan være forenelig med religiøse verdier. Noe av det mest interessante som finner sted i norske debatten nå, er tilegnelsen av et sekulært rettighetsrepertoar som man finner blant unge, norske praktiserende muslimer. Det så vi eksempelvis i hijabdebatten, hvor disse svært ofte argumenterte på grunnlag av religionsfrihet og menneskerettigheter. Det er en uoversiktlig prosess, for vi vet foreløpig ikke hvor langt denne prosessen går i substansiell retning, altså hvor mye av dette sekulære rettighetsrepertoaret som forplikter dem videre, i forhold til en religiøs bakgrunnsforståelse.

Bangstad påpeker hvordan det moderne menneskerettighetsapparatet og -forståelsen i en del tilfeller står i et nokså ambivalent forhold til religiøse grunnlagstekster. Utifra klassiske fortolkninger av islamske grunnlagstekster som Koranen og ahadithene er det knapt nok mulig å tenke seg retten til ikke å ha en tro, retten til å konvertere fra islam og like

rettigheter til ekteskap og skilsmisse for kvinner og menn. Dette er alle aspekter som er nedfelt i moderne menneskerettigheter.

– Da blir spørsmålet: Hvis man argumenterer på grunnlag av moderne menneskerettigheter i forhold til hijab, som er *en* spesifikk rettighet, er det slik at man på sikt vil føre seg bundet i forhold til alle de andre forståelsene som står sentralt i moderne menneskerettighetsforståelse – også der de er problematisk i forhold til ens religiøse bakgrunnsforståelse?

– Hva tror du?

– Jeg mener at det at unge muslimer i norsk kontekst vender seg til menneskerettighetsprinsipper og religionsfrihetsprinsipper, og i prosessen finner interne begrunnelser for det samme i sine religiøse grunnlagstekster, er en veldig interessant utvikling. Det endelige utfallet av dette er ikke gitt, men her ligger det faktisk et ganske åpenbart potensial for en utvidelse av forståelsesformer som kan legge grunnlaget for pragmatiske kompromisser.

ISLAMSK PROBLEM MED SEKULARISME

Hovedfokus i forhold til sekularismedebatten har vært islam og muslimers problematiske forhold til sekularisme. Bangstads poeng er at man også må ta i betraktning de konkrete historiske erfaringer som man i den muslimske verden har hatt med sekularisme. Det bidrar til å forklare at sekulære forståelser i den muslimske verden oppfattes som mer eller mindre synonymt med irreligiøsitet.

– Mens Europa er det eneste sted hvor vi har hatt en sekularisme som har ført til sekularisering, det vil si at religiøse autoriteter og bakgrunnsforståelser har mistet makt og innflytelse, har sekularisme historisk sett i den muslimske verden vært opplevd som et ledd i den koloniale erfaringen. Og i den postkoloniale muslimske verden blir dette igjen videreført av det man kan kalle «vestliggjorte» sosiale og politiske eliter. De mest sekulære stats-samfunnene i Midtøsten har samtidig vært noen av

de mest undertrykkende og brutale, som Irak, Egypt og Syria, og elitene som har vært bærere av disse sekulære forståelsesformene har ikke klart å levere økonomisk utvikling for vanlige folk. (*Se også kronikk side 40-41.*)

Bangstad understreker at hans forståelse av islam er mer sosiologisk enn teologisk. Han mener – i likhet med den iranskfødte sosiologen Asef Bayat – at den utbredte fortolkningen av muslimers forståelsesformer som hele tiden sentrert om religion er problematisk.

– Utgangspunktet må være at det er mennesker som fortolker religiøse grunnlagstekster, uansett hvor vi er i verden. Måten man forholder seg til sekularisme på i den muslimske verden er også et produkt av en fundamentalt sett menneskelig historie.

– Du mener at vår oppfattelse av islam som et konsekvent politisk styresett ikke stemmer helt overens med historien?

– Det som er nokså lett å påvise er at det har vært et faktisk skille mellom religion og stat i den muslimske verden etter profetens Muhammeds død. Hvis man skulle argumentere for at dette er et uttrykk for sekulære forståelsesformer havner man lett ut i anakronismer, det vil si at man forstår fortiden utifra samtidens briller. Det faktum at det har vært et slikt skille mellom religion og stat i den muslimske verden historisk sett, betyr også at når moderne islamister i det 20. århundre sier at islam er *din wa dawla* – religion og stat – er det uttrykk for en fortolkning av den islamske historien som i faktisk historisk lys er ganske problematisk. Men i dagens muslimske verden er dette samtidig sterke bevegelser, ikke minst fordi de fremherskende sekulære autokratiske regimene i blant annet Midtøsten har feilet fundamentalt i forhold til å levere sosial rettferdighet, demokrati på islamsk grunnlag og så videre. Sett i lys av dette er det ikke overraskende at antakelsen om at det ikke er noe skille mellom religion og stat fremstår som det dominerende prismet også i våre forsøk på å forstå den muslimske

verden. Men her mener jeg at det historiske bildet er langt mer sammensatt, sier Bangstad, som understreker at mange islamske intellektuelle har reflektert rundt disse problemstillingene både på begynnelsen av 1900-tallet og i dag.

IKKE-VESTLIGE ERFARINGER

I boka skriver Bangstad både om Sør-Afrika og India, sistnevnte er verdens største sekulære demokrati.

– Jeg tror det har en verdi å løfte frem ikke-europeiske eksempler også i den europeiske debatten for å problematisere denne forestillingen om at vi vet hva vi snakker om når vi snakker om sekularisme. Ikke minst i India har det i den postkoloniale fasen er det blitt tenkt mye, grundig og reflektert om sekularisme. Disse samfunnene har historisk sett hatt en helt annen religiøs og kulturell kompleksitet enn det mange europeiske samfunn har hatt.

– **Hva skiller indisk sekularisme i forhold til den generelle sekularismen i Europa – selv om den i Europa også tar forskjellige former?**

– Det er svært viktig å understreke at det er særdeles sammensatte former for sekularisme i Europa også. Men den indiske varianten er særpreget i forhold til europeiske forståelser ved at staten i en lang sterkere grad intervensjoner i det religiøse feltet, det mest åpenbare eksempelet er at den indiske staten hvert år tilbyr stipend til indiske muslimer som skal på pilgrimsreise – *hajj* – til Mekka.

I motsetning til europeiske sekularisereformer er staten langt mer aktiv på det religiøse feltet, selv om den har en grunnleggende forestilling om differensiering mellom religion og stat og holder prinsipiell distanse. Den indiske sekularismemodellens innebærer en vidtrekkende anerkjennelse av pluralisme.

– Indias første statsminister, Jawaharlal Nehru, ble det sekulære Indias far. For alle praktiske formål var han en ateist, og han så med forferdelse på de interreligiøse opptøyene som ledsaget delingen av India. Dette var opptøyer og drap som ofte fulgte etnoreligiøse skiller, med vold mellom hinduer, muslimer og sikher. Samtidig var Nehru klar på at han opererte i et samfunn der folk var dypt religiøse, noe som lite trolig ville endre seg i overskuelig framtid. Derfor er den indiske grunnloven fra 1950 forankret i en plural forståelse av religion, der det fremstår som statens oppgave å formidle mellom ulike religiøse forståelser. Det er et slagord på hindi knyttet til dette som kan oversettes med noe i retning av «La alle religioner blomstre».

Men indisk sekularisme har også vært utgangspunkt svært mange konflikter, spesielt mellom hinduer og muslimer.

– Den sentrale konflikten jeg skriver om knytter seg til muslimsk familieavgivning. Det var et ønske om å oppnå en enhetlig familieavgivning for hinduer og muslimer i det postkoloniale India. Dette lyktes man med i forhold til hinduer, hvor man blant annet fikk lovforbud mot tradisjonen med tillegningen av piker til hindutempler, en form for prostitusjon. Men alle forsøk på å innordne muslimsk familieavgivning i lovverket er oppfattet av den mannlige muslimske eliten i India som angrep på muslimsk selvråderett.

RANA-DEBATTEN

Uten den sekularismedebatten som den unge medisinstudenten Mohammad Usman Rana dro opp i fjor vår – da han i en kronikk i Aftenposten anklaget norsk offentlighet for «sekulær ekstremisme» –

hadde det antagelig ikke vært noen interesse for en norsk bok om sekularisme, tror Bangstad. Han er ikke helt enig med Ranas konklusjoner.

– Det jeg tror man må akseptere er at det på en måte er et liberalt og sekulært hegemoni i norsk offentlighet. I dette hadde Rana faktisk rett. Men i kjølvannet av Rana-debatten, ser vi nå at den norske offentligheten er blitt utvidet noe. Konservativ, evangelisk-kristne stemmer, som Eskil Skjeldal og Espen Ottesen, ytrer seg mer i offentligheten, i tillegg til noen verdikonservative, muslimske stemmer som Rana.

– **Alle disse stemmene ytrer seg til dels kritisk overfor sekularisme, men er det sekularisme som ideologi eller sekularisme som rammeverk de angriper?**

– Det interessante med Ranas posisjon er at han ikke argumenterer for noe alternativ til sekularismen. Det han ser som en ideell formulering av sekularisme, er det han finner i USA. Men i en norsk norsk kontekst er det en problematisk analogi fordi utgangspunktet for det muslimske nærværet i USA – med de økonomiske og religiøse vilkår i samfunnet som amerikanske muslimer opplever – er radikalt annerledes enn det man opplever i Europa. Samtidig er det er nok et poeng at det amerikanske samfunnets åpenhet for religiøsitet – også for muslimer – er større enn det man finner i europeiske samfunn. Det er prisverdig at offentlighetenes rammer i det norske samfunnet blir utvidet, og at det også gis rom i den offentlige debatten for folk som argumenterer på et religiøst grunnlag. Det tror jeg ikke folk trenger oppfatte som så veldig truende.

– **Men Rana-debatten var med å forsterke angsten for at islam på en eller annen måte skal true vår sekularisme?**

– Da jeg gikk gjennom hele Rana-debatten i arbeidet med en artikkel for Samtiden, ble jeg slått over hvor polarisert den var. Ranas debattmotstandere forsøkte etter beste evne å stemple ham som islamist, men slik jeg leser hans posisjonering, er det noe ganske annet og mer uttrykk for en verdikonservativ muslimsk orientering. Det er en type stigmatiseringsstrategi ute og går. Nå kan man vel hevde at Rana i en viss grad selv bidro til polariseringen gjennom måten han formulerte seg på. Ingen liker å bli kalt ekstremister og aller minst folk som mener å ha universelle, og antatt nøytrale, sekulære oppfatninger. Og som da tenker seg sekulære oppfatninger som uttrykk for noe universelt og et slags nøytralt Arkimedespunkt om du vil da.

Til tross for at det finnes krefter som uttrykker sterk bekymring, avviser Bangstad at sekularismen er i fare i Norge i dag, eller i resten av Europa.

– Det er lite som tyder på at sekularismen i norsk kontekst står overfor en snarlig undergang. Det norske samfunnet er – i langt større grad enn veldig mange andre såkalt vestlige samfunn – preget av at liberale og sekulære forståelsesformer har samfunnsmessig og politisk hegemoni. Selv om man nå gjerne snakker om religionens tilbakekomst i europeiske samfunn, er det veldig ensidig å tro at man står over for sekularismens snarlige undergang i Europa.

Hvis man sluttet å være så bekymret for sekularismen vil man ifølge Bangstad se at noe langt mer sammensatt er i ferd med å skje.

– Noe av det mest interessante er unge europeiske muslimer – som er født og oppvokst i Europa – og deres møte med sekulære forståelsesformer. Her

oppstår det en rekke blandete forståelsesformer, som trekker veksler på ulike moralske kilder. Det som foregår er veldig interessant, men ofte vanskelig å få øye på i de polariserte offentlige debattene om islam og muslimer i det nye Europa.

– **Vil de polariserte debattene være med på å ødelegge for utviklingen eller være med og bidra til større refleksjon omkring dette, tror du?**

– Jeg tror i hvert fall ikke det er noen løsning å tro at man skal kunne legge lokk på dette. Det er vanskelig å se for seg at disse debattene skal forsvinne. Jeg tror strengt tatt ikke at det er ønskelig heller, fordi brytninger er nødvendige i et demokratisk samfunn, men jeg tror også at man kan håpe på en mer nyansert og informert debatt, som ikke fremstiller islam som sekularismens «fiende» – for det tror jeg virker mot sin hensikt. Det er klart at i europeiske samfunn nå er det svært mange unge muslimer som opplever en type dobbel sårbarhet: De er til stadighet under angrep i offentligheten samtidig som de ofte har et uavklart og lite innlevd forhold til egen religiøs tradisjon, og til de muligheter og begrensninger som ligger i denne. Men vi må være bevisste på at det foregår en livlig debatt om disse tingene i muslimske miljøer, og at det er et sammensatt bilde. Noen få reagerer ved å trekkes mot ekstremisme, de fleste har mer forsonlige og pragmatiske tilnæringer til denne utviklingen.

Begrepsforklaring

Sekularisering: et begrep som opprinnelig viste til overføring av kirkeeiendommer til europeiske monarker etter trettiårskrigen på 1600-tallet.

Viser gjerne til som samfunnsvitenskapelig begrep til en prosess hvor det skjer «en systematisk underminering av religiøse praksiser, verdier og overbevisninger, en underminering av religiøs autoritet og en økende differensiering av samfunnsområder hvorved sekulære sfærer blir utskilt og atskilt fra religiøse institusjoner og normer» (Bangstad 2009).

Sekularisme: Sekularisme refererer primært til en politisk doktrine og sekundært til det vi kan kalle en «sosial formasjon» (Bangstad 2009)

Sekularitet: Religionssosiologen Charles Taylor skiller mellom sekularitet som en tømning av den offentlige sfære for referanser til Gud eller en overordnet realitet; sekularitet som frafall fra religiøs tro og praksis og sekularitet som en samfunnsmessig endring som innebærer at religiøs tro og overbevisning, selv for den som er sterk i troen, er én menneskelig mulighet blant andre. (Bangstad 2009)

Ny bok:

Sekularismens ansikter
Sindre Bangstad
Universitetsforlaget 2009

– **Irans president** Mahmoud Ahmadinejad (bildet) fikk slippe til nærmest uimotsagt på FNs internasjonale konferanse mot rasisme, på grunn av de vestlige landenes boikottlinje, konstaterer Roy Brown fra IHEU.
Foto: Scanpix/EPA

IHEU hardt ut mot Durban-boikotten

IHEUs Roy Brown går hardt ut mot de nasjonene som boikottet Durban II-konferansen i april.

Tekst: Even Gran

– **T**il tross for at det nye utkastet til slutt-dokumentet var kjemisk rensert for angrep på ytringsfriheten og Israel-kritikk, fikk den høyreekstreme sionistbevegelsen i USA og Israel gjennomslag for boikott. Hadde det ikke vært for Norges glitrende motsvar, ville ekstremistene ha dominert denne konferansen fullstendig, skriver IHEUs observatør til FN i Genève, Roy Brown, i en kommentar på IHEUs nettsider (iheu.org).

Han angriper boikott-forkjempenes argument om at det nye slutt-dokumentet viser til slutt-dokumentet fra den forrige Durban-konferansen mot rasisme i 2001, som angivelig skal ha sammenlignet sionisme med rasisme.

– Alle kan se at det er feil. Slutt-dokumentet fra 2001 ble til slutt helt greit. Kritikerne har på uredelig vis prøvd å innbille verden noe annet. Det har vært en løgnaktig kampanje, mener Brown.

SKRYTER AV GAHR STØRE

Han er enig i at det opprinnelige utkastet til slutt-dokumentet nå i 2009 ikke holdt mål, men når

angrepene på ytringsfriheten og det ensidige Israel-kritikken var fjernet, mener han at det er svært skummelt å fortsette boikotten.

– Når USA, Tyskland og mange andre vestlige stater valgte å boikotte, var dette en stor seier for den ytterliggående høyresida og anti-FN lobbyen. Det førte nesten til at konferansen ble lagt rett i fanget på den iranske presidenten, de muslimske landene i OIC, og deres allierte, skriver han.

Brown har som NGO-observatør i lang tid kritisert og kjempet mot de muslimske landenes dominans i FNs menneskerettighetsråd. Men han vil ikke bli plassert i samme bås som de som insisterte på boikott av Durban II-konferansen i april. Han synes det er lett å havne i dårlig selskap når man skal kritisere framferden til de muslimske landene i FNs menneskerettighetsråd.

– For de av oss som forsvarer Israels rett til å eksistere, og som beklager at Israel alltid blir plukket ut og fordømt i FNs menneskerettighetsråd, er det direkte pinlig å bli assosiert med slike «allierte» langt ute på høyresida, skriver han.

Brown understreker at om det ikke hadde vært for at Norge som eneste vestlige nasjon sendte noen på ministernivå – nemlig utenriksminister Jonas Gahr Støre – så ville den iranske presidenten Ahmadinejad ha kunnet holde den hatske talen sin uimotsagt.

– Spådommene fra den ytterliggående høyresida og anti-FN lobbyen om at denne konferansen ville

bli en anti-Israel hat-fest, ville da ha blitt et selv-oppfyllende profeti, konstaterer Brown.

VESTEN HAR BETALT EN HØY PRIS

Selv om Brown synes slutt-dokumentet fra konferansen ble helt greit etter at angrepene på ytringsfriheten og den ensidige kritikken mot Israel ble fjernet, konstaterer han at de vestlige landene har betalt en høy pris for dette.

– Slutt-dokumentet tok ikke opp diskriminering, forfølgelse og vold mot kvinner, ateister, frafalne, fritenkere og homofile i den islamske verden. Dokumentet nevnte heller ikke slaveri i Afrika eller situasjonen til de kasteløse i India, konstaterer Brown.

IHEU

Den internasjonale humanistunionen IHEU er en internasjonal paraplyorganisasjon med over 100 medlemsorganisasjoner i mer enn 40 land. Human-Etisk Forbund er eneste medlemsorganisasjon i Norge.

Les mer om IHEU på iheu.org.

Les mer om den testamentariske gaven på nær 16 mill kroner IHEU nylig mottok på **FRI TANKE.no**

Navnet minnelund – «vedlikeholdsfritt» gravsted

For den som ikke ønsker å gi de etterlatte en grav å følge opp, finnes nå flere steder navnet *minnelund* som alternativ. Det er en mellomting mellom en tradisjonell grav med gravstein og den anonyme graven. Mens en anonym minnelund bare er markert for eksempel med en dekorert stein og blomsterbed, har en navnet minnelund et felles minnesmerke med navneplater – med navn og fødsels- og dødsår – over de som har fått sin aske satt ned i minnelunden. I tillegg finnes som oftes et eget område hvor blomster eller kranser kan legges ned.

Kirkegården eier gravminnet og tar ansvar for planting og stell. Man betaler for dette og andel i minnesmerke.

I Trondheim har kommunen og kirkelig fellesråd samarbeidet og invitert kunstnere til å foreta en helhetlig utforming av de navned minnelundene. I oktober i fjor stod fire slike urnefelt ferdige på Stavne, Tilfredshet, Heimdal og Moholt gravlunder, utført av henholdsvis Eva Kun, Oddvar I. N. Daren, Lars Traegde og Lise Stang Lund.

Også i Oslo og Bærum eksisterer det navned minnelunder.

De fleste steder i landet er det Kirkelig fellesråd som har ansvaret for alle typer gravminner på gravlundene.

Kommune utreder livssynsnøytrale seremonirom

Human-Etisk Forbund, Midt-Troms lokallag har fått gehør for arbeidet for livssynsnøytrale seremonirom i Bardu kommune. Kommunen har vedtatt å sette ned en arbeidsgruppe for å utrede behovet for seremonilokaler for ikke-kirkelige seremonier i kommunen. Denne gruppen skal både kartlegge og gi anbefaling om mulige seremonilokaler.

I tillegg har kommunen vedtatt at den skal dekke utgifter til leie av lokaler i forbindelse med ikke-kirkelige gravferds-seremonier etter avtale i hvert enkelt tilfelle fram til slike seremonilokaler eventuelt er etablert.

Kommentar

Didrik Søderlind er livssynsrådgiver i Human-Etisk Forbund

Jaktseason på muslimer

Et opphetet debattklima, med demonisering og mistenkeliggjøring, fører til at terskelen for angrep og overgrep mot utsatte minoriteter senkes.

Norge har alltid vært et langt mer mangfoldig samfunn enn vi er vant til å tro. De siste tiårene har det norske samfunnet likevel blitt preget av innvandring fra verdensdelene preget av religioner, kulturer og klesskikker som har vært uvante for oss. Dette trenger selvfølgelig ikke være noe problem, men man skal være bra naiv dersom man ikke innser at endringer fører med seg utfordringer. Dessverre har nettopp naivitet vært et slags ledemotiv for mye norsk tenkning rundt dette, og alvorlige politiske og sosiale utfordringer har vært forsøkt løst gjennom pludder og plumpe slagord.

Det er en vanlig myte at vi aldri har hatt noen debatt om innvandring og islam (det er stort sett den samme debatten) her til lands. I brede lag av befolkningen har skepsisen mot innvandring vært sterk, og diskusjonen har gått friskt.

Men i offentlighetens Norge, i medier, academia og kulturliv, har det vært uskrevne (men langt fra uklare) regler for hva som har vært riktig å mene. En ting var hva man kunne si i de tusen hjem, noe annet hva som var gangbart i de dannede stuer. Dette førte ikke bare til at det ofte utviklet seg en dobbelthet i samtalen om viktige endringer i det norske samfunnet. Det verste var muligens at mange som kunne hatt verdifulle bidrag å komme med, lot innvandringsdebatten ligge. I stedet ble debatten en tumleplass for ekstremister.

Over hele Europa sluttet høyreekstremister å snakke om Hitler og jøder, og sanket stemmer på å heller snakke om innvandring og muslimer. Samtidig så politiske sekter på ytre venstre fløy sitt snitt til å spille på vanlige menneskers uvilje mot rasisme.

En slik polarisering har passet godt for mediene. Det er jo de som skriker høyest som gjør seg best på TV og de sterke: meningene som gjør seg best på trykk. Krangel selger bedre enn saklig uenighet. Slik er mediedebattens dramaturgi med på å bygge ytterligere opp under ytterpunktene. Polariseringen har gjort at moderate stemmer har hatt problemer med å komme til orde, eller regelrett vegret seg for å delta. Hvem har vel hatt lyst til å peke på problematiske sider ved muslimske miljøer i kjølvannet av tvilsomme utspill om at muslimene kommer og tar oss?

TA TILBAKE DEBATTEN

Vel, de som har klaget over at Norge har manglet en debatt om innvandring og islam kan nå trøste seg med at vi nå har fått denne debatten. Ja, vi snakker jo knapt om annet for tiden.

Der det tidligere var vanskelig å si noe kritisk om innvandrere eller islam, siden rasismebeskyldningene lett haglet, føles det som om man i dag kan si nær hva som helst om sine medmennesker så lenge de

har en muslimsk tro eller bakgrunn i et land preget av islam. Og innvandrerne og muslimene selv er fanget mellom barken og veden. Holder de seg for seg selv, og gir opp å passe inn i Norge, driver de *ghettoisering* og lever på trygd. Deltar de i samfunnet, og påvirker det gjennom deltagelsen, driver de *snikislamisering* og tar jobbene fra oss.

Faktisk er klimaet nå i ferd med å bli så guffent at det begynner å bli skremmende. Det er på tide å spørre seg hva som er formålet med denne debatten.

For meg ser det slik ut: Vi har nå et par hundre tusen mennesker i Norge som har en sterkere hudpigmentering enn det som har vært gjengs i Norge. Mange av disse er født her, og selv om de måtte ha romantiske forhold til «hjemlandet», så er de først og fremst norske. En del av disse er preget av islam (og hinduismen, sikhismen, katolisismen og andre religiøse retninger som er uvante for oss nordmenn). Skal Norge bli et godt land å leve i også i fremtiden, med det lave konfliktnivået vi har vært velsignet med, må disse menneskene få finne sin plass i samfunnet vårt.

For å løse dette på best mulig måte trenger vi en bred debatt der vi ikke unnlater å snakke om problemer fordi vi er redd for å trække hellige kyr på klovene. Muslimer må kunne få delta i samfunnslivet uten å beskyldes for å snikislamiserer oss, og islam-skeptikere må slippe å få høre at de sannsynligvis planlegger et nytt holocaust. Dette er en debatt som er for viktig til å føres med sjabloner og slagord. Det vi trenger er nyanser og veloverveide ord.

Religionskritikk er en del av det humanistiske prosjektet, og det er selvfølgelig legitimt for humanister å kritisere islam på linje med enhver annen religion (å kritisere islamisme er vel nærmest en plikt for humanister). Det humanistiske livssynet er også forenlig med alle politiske retninger som stiller seg på demokratiets og enkeltmenneskets side, og det er selvfølgelig legitimt for humanister å kritisere innvandring i seg selv.

Men dersom humanismens vektlegging av menneskets egenverdi skal være noe mer enn tomme floskler, bør humanister være oppmerksomme på hvordan denne kritikken og diskusjonen foregår. For ord har konsekvenser, og bør derfor velges med omhu. Et opphetet debattklima, med demonisering og mistenkeliggjøring, fører til at terskelen for angrep og overgrep mot utsatte minoriteter senkes.

Det er viktig å ha i mente at diskusjonen om innvandring og islam til syvende og sist ikke handler om migrasjon eller religion, men om mennesker. Det handler både om menneskeverdet på de innvandrerne og muslimene vi diskuterer, og den menneskelige anstendigheten til oss andre.

Tidligere publisert i en lengre versjon på FRI.TANKE.NO

Hege Storhaugs fornemmelse for frihet

Rasist og ekstremist, sier enkelte. En modig martyr, hevder andre. Kontroversiell er bare fornavnet. Selv mener forfatteren, samfunnsdebattanten og lobbyisten at hun er forut for sin tid.

Tekst: Marianne Melgård Bilde: Merete Haseth

T assende skritt, klør mot parkett og lavmælt pludring høres fra gangen, før døra åpnes.
– Hei! Måtte bare ut en tur med Vikki, skjønner du.

Hege Storhaug hilser med fast håndtrykk, mens en stor, svart retriever snuser på skoene mine. Vi befinner oss i lokalene til Human Rights Service (HRS) på Oslo øst, og Storhaug manøvrerer den lange, smale kroppen sin over hunden, ut av fleeejakken og ned i stolen overfor meg. Hun forteller om hvordan hun fremdeles var i sorg over tapet av sin forrige hund, Tessa, da hun ble bedt om å ta ansvar for Vikki.

– Vikki var skrekkelig tynn og sky, trengte masse kjærlighet og omsorg, og fire uker etter at hun kom til meg, fødte hun søtten valper. Jeg tror nesten at Tessa sendte henne til meg. Vikki er en alfatispe – altså en lederhunn. Møter hun en annen alfatispe, vil de enten ignorere hverandre fullstendig, eller så er det full kamp, og man må fysisk skille dem. Men samtidig har Vikki en ro og trygghet over seg som er bemerkelsesverdig; hvis hun så mye som *letter* på øret ved midnatt nyttårsaften, når det smeller rundt ørene hennes, logrer halen samtidig, forklarer Storhaug, som også er godt vant med at det smeller omkring henne. Hun har hevet temperaturen drastisk i et utall offentlige debatter omkring innvandring og islam. Det er ikke bare emnene hun tar for seg som har sprengkraft, men også den konfronterende tonen i budskapet hennes.

– Jeg stemte jo SV i j... mange år, for jeg har alltid vært opptatt av urett og overgrep overfor de sårbare, som skal beskyttes. Jeg tenkte veldig enkelt og veldig Kardemmeby. Men etter hvert som

jeg begynte å jobbe med innvandringspolitikken, skjønnte jeg at det hele var bullshit, for de svikter jo kvinner og barn, SV! De maser like forbanna om denne sekstimersdagen, og om å ligge øverst i senga, mens naboene deres blir kjønnslemlestet og tvangsgiftet. Jeg blir *kvalm*.

– De maser like forbanna om denne sekstimersdagen, og om å ligge øverst i senga, mens naboene deres blir kjønnslemlestet og tvangsgiftet.

Storhaug sitter lent frem over bordet, nevene er knyttet, øynene store og brynene rynket. På spørsmål om dette opplevde sviket fra SV lå til grunn for at hun i en kronikk utropte Siv Jensen til Norges fremste feminist, bryter Storhaug ut i en rå latter.

– Åååh, dét var gøy! Det er den morsomste kronikken jeg har skrevet i mitt liv! Jeg koste meg

sånn, og dro til, og dro til, og var helt i himmelen! Jeg visste at jeg banna i kjerka mer enn jeg noen gang har gjort. Og det var befriende, altså! Det er den eneste gangen jeg har skrevet en kronikk hvor utgangspunktet var provokasjon, men provokasjon på et faktisk grunnlag. Akkurat da var jeg så møkka lei av sviket fra venstresidas feminister. Og jeg sto fast på det faktum, at hadde FrPs restriktive innvandringspolitikk og krav til integreringspolitikken vært fulgt siden rundt 1990, da hadde kvinnene og barna vært løfta mye lenger inn i samfunnet! Det er en *kjensgjerning!*

MENER HUN UNDERSTREKER MANGFOLD

Storhaug fnyser av påstander om at hun bedriver forskjellsbehandling ved å stille krav til kun en bestemt del av befolkningen, og mener at hun selv alltid understreker mangfoldet i innvandremiljøene.

– Det er en unison partipolitisk enighet om at alle i Norge skal etterfølge menneskerettighetene, norsk lov, og plikter som borgere, og at uønskede overgrepsspraksiser som kjønnslemlestelse, tvangsekteskap og flerkoneri skal bekjempes. Uenigheten handler om hvilke tiltak man tror vil fungere best. Det stilles altså ingen særkrav til enkelte grupper, verken fra regjering, Storting eller meg.

Idet Storhaug stopper opp et øyeblikk for å trekke pusten, griper jeg muligheten til å bryte inn, og spørre om bakgrunnen hennes. Forfatteren vrir seg i stolen.

– Jeg må si; jeg er ikke så glad i å snakke om meg selv. Jeg er veldig glad i å snakke fag. Egentlig er jeg litt sjenert. Det er mange som ikke tror det, men det *er* jeg, altså.

Helt fra barnsben av likte Storhaug å ufordre grenser, og verdsatte tidlig sterke sanseinntrykk. Blåste det opp til storm hjemme på Hisøy på Sørlandet, bandt guttejenta seg fast til et gjerde eller et tre for å ri den av utendørs. I ungdomstida tok Storhaug et år på sykepleierskole, før hun pleide sitt volleyball-talent i tre år på Norges idrettshøgskole, og deretter fullførte journalisthøgskolen i Oslo. Tilsynelatende en kjernesunn suksesshistorie, men ungjenta slet underveis med alvorlig bulimi.

– Jeg var fylt av uro, intensitet og lidenskap. Og jeg er en jævlig sta og utholdende type, jeg gir meg ikke, og skulle ordne opp i dette her sjøl. Så det var først da jeg ikke visste om jeg kom til å overleve dagen – jeg var så suicidal – at jeg klarte å oppsøke hjelp, forteller hun.

Da landslagsspilleren Storhaug sto frem med sine ti år med bulimi i media, var det første gang spiseforstyrrelser ble tatt opp som et omfattende problem i den norske offentligheten. Hun ble sykdommens ansikt utad, og var i 1987 sentral i opprettelsen av Interessegruppa for Kvinner med Spiseforstyrrelser (IKS), i tillegg til å skrive bok om emnet.

– Det er rart å tenke tilbake på den perioden i dag, helt uvirkelig. Jeg hadde ikke orket én sånn dag nå, jeg fatter ikke at jeg holdt ut, for en maraton! Jeg gikk på idrettshøgskolen, med seks til åtte timer med fysisk aktivitet hver dag. I tillegg spilte jeg på landslaget, og i elitedivisjonen, og trente et annet volleyballag, og jeg var sosial. Og *så* skulle rekke – og orke – å handle og spise og spy? Å ha bulimi er en veldig belastning psykisk, med alle disse nederlagene hele tiden. Det er som å føre krig mot seg selv, forteller Storhaug.

OPPTATT AV ENKELTINDIVIDET

Og det var gjennom spiseforstyrrelsen og IKS at hun traff den 18-årige norsk-pakistanske jenta, som skulle forandre fokus for Storhaugs liv og virke fullstendig.

– Hun kontaktet meg via en annen person på et kriesenter. Dongeribukser, Prince Mild, flytende østlandsdialekt. Hun var blitt tvangsgiftet, og ville at jeg skulle fortelle hennes historie. Jeg hadde jo nettopp blitt ferdig på journalisthøgskolen i '92, var en god antirasist på venstresida og hadde ikke forstått bæret. Jeg hadde innstillingen om at dersom du var mørk i huden, var du per definisjon undertrykt, og det var automatisk synd på deg. Det er jo så diskriminerende at det er helt vilt!

På spørsmål om hun anser at rasisme er et eksisterende problem, svarer Storhaug bekreftende.

– Jeg tåler ikke urett, og dermed heller ikke rasisme. Jeg har selv opplevd rasisme til gangs, først og fremst i Pakistan der mangel på etnisk og religiøst likeverd glimrer med sitt fravær, og også i ikke-vestlige miljø her i Norge. Oriana Fallaci sa at «de verste fascistene er fascistene og anti-fascistene». For meg er de verste rasistene rasistene og antirasistene. Antirasistene er notorisk opptatt av etnisitet og gruppetenkning. Det er ikke jeg. Jeg er opptatt av at enkeltindividet skal ha fulle muligheter til å utvikle seg og leve i frihet.

Veggene rundt oss er dekket med utklippede artikler fra aviser og magasiner, om muslimske kvinner og barn som har vært i kontakt med Storhaug opp

igjennom årene. Hun reiser seg, og peker på 18-åringen på et av bildene.

– Da hun begynte å fortelle om hva hun hadde opplevd, tenkte jeg at det ikke var mulig. Hva er dette med «ære», at du skal drepes om du ikke vil gifte deg med tremenningen din på andre siden av jorda!?

Storhaug oppsøkte mer informasjon, blant annet ved Antirasistisk senter og innvandrersorganisasjoner, spesielt om æresbegrepet.

– Jeg merket med én gang at innvandrer miljøene ble nervøse da jeg begynte å spørre – at en norsk kvinne visste om disse tingene her, skremte dem. Og da tenkte jeg; *dette* er fremtida vår. Dette er grove overgrep, forferdelig urett, og nå har vi noen få, i andregenerasjon, som er i gifteklar alder, noen tiår frem er det titusener av dem. Altså, barn med innvandrerbakgrunn, fra kollektivistiske kulturer, der arrangerte ekteskap foregår.

– Jeg vil ha en likeverdig debatt, vi må diskutere islams problemer, for det har blitt del av det norske samfunnets problem.

FRIHET, MEN IKKE UTEN GRENSER

I april 1993 reiste den ferske jounalisten til Pakistan med skriveblokk og nyinnkjøpt kamera. Hun planla å være i Pakistan i tre uker, men ble der i først tre måneder, og deretter i perioder på til sammen to år.

– Jeg ble slått av den mangelen på frihet som preget Pakistan den gangen, og som er *mye* verre idag. Det er en ekstrem ufrihet, spesielt for kvinner, men også for menn og barn. Så mange overgrep, et ekstremt voldsnivå, det er helt hinsides. Og det har blitt en ny dimensjon, og det er vissheten om at vi står i fare for å miste det frie, sekulære demokratiet vårt på sikt. Og den friheten som jeg har nytt godt av, den håper jeg virkelig neste generasjon også får. Men det tror jeg nesten ikke lenger idag.

På spørsmål om hva Storhaug legger i begrepet *frihet*, ordet så mange vil knytte til sin sak – tenk amerikanske soldater; «freedom fighters» – er svaret først og fremst frihet fra tvang og overgrep. Videre inkluderer hun bevegelsesfrihet, og friheten det gir å vite at man er elsket, i tillegg til å stole på at man klarer seg økonomisk og praktisk – som frihet fra

utrygghet. Ytringsfriheten anser hun som forutsetningen for alle de andre menneskerettighetene. Men noen fullstendig frihet, på alle områder, er ikke drømmen.

– Jeg tror ikke på den «ultimate frihet», men jeg tror på at man tar ansvar, for seg selv og sine medmennesker. Man trenger jo *noen* begrensninger, da, man kan ikke gjøre akkurat hva man vil. Jeg synes for eksempel ikke det er noe ålreit at folk begynner å kle seg halvnakne i det offentlige rom, denne overseksualiseringa i samfunnet vårt skulle jeg gjerne hatt beskyttelse for. Jeg er møkka lei. Det er et intimitetstyranne, og jeg kunne ønske man var litt mer fintfølende.

Daglig leder og kollega i den statsstøttede stiftelsen HRS, er Storhaugs mangeårige partner og samboerske. Storhaug forteller at hun husker øyeblikket det slo henne at hun kunne forelske seg i jenter.

– Det var på skolebussen da jeg gikk i første eller andre gym, og det kom en jente på midtveis – jeg vet hvem hun er den dag idag – og plutselig kjente jeg at, oi, her fikk jeg visse reaksjoner! Og den første tanken som slo meg, var disse ordene – *å nei, ikke dét problemet også!* For da hadde jeg det så vanskelig med bulimien, og et kranglete forhold til faren min. Så jeg bare, *heng*, blokkerte det. Men jeg er jo såpass følsom og utadvendt, så det gikk ikke an for meg å holde det inne i lengden. Og da jeg kom ut av skapet og ble sammen med ei jente, herreguud! Det var vel i 1988. Dæven døtte. Ja, så da dansa jeg på bordet, og det var full gass, i full offentlighet. Litt *too much*, antakelig. Det blir gjerne sånn, ikke sant, når pendelen slippes, så går den gjerne helt opp *der*. Jeg er ikke sånn nå lenger.

I mange år drømte hun om å adoptere, men nå har hun slått tanken på barn fra seg.

– Det burde vel vært en kampsak for meg, at lesbiske og homofile skulle fått lov til å adoptere. Men det har det ikke vært, for jeg har følt at det er andre ting som har vært viktigere å jobbe med. Hadde det ikke vært for innvandringsproblemet, er jeg ganske sikker på at jeg hadde jobbet med overgrep mot barn. Antakelig seksuelle overgrep, for det er så perverst at jeg ikke kan tro det.

– J... POPULÆR OGSÅ!

Av de 24800 treffene på navnet Hege Storhaug, er de fleste av artiklene sterkt kritiske til henne. I perioder, spesielt etter bokutgivelser, har hun blitt regelrett filleristet i media. Hvordan takler hun det? Er hun særdeles hardhudet?

– Få tør å støtte meg i det offentlige, selv om det blir stadig flere drypp nå. Da *Tilslørt, avslørt* kom i 2007, ble jeg kalt ekstremist, det ble hysteriske tilstander. Men for meg var det da fantastisk å oppleve hijab-debatten litt over et år senere. Begge bøkene mine på 90-tallet, også *Mashala*, kom for tidlig. Og det er veldig synd, for de kunne betydd noe for mange, særlig unge og kvinner, hvis de hadde blitt tatt på alvor. Men jeg er så trygg på hvem jeg er, og kjenner min kjærlighet og omtanke for mine medmennesker. Og jeg er j... populær også, skjønner du! Ellers hadde jeg nok ikke holdt ut. Jeg har så formidabel støtte, fra så mange hold. Men du så jo da Steinar Lem gikk ut, hvordan han ble behandlet

i media! En mann som har viet hele sitt voksenalv til kampen mot fattigdom internasjonalt, for å løfte opp blant annet muslimske barn...

Storhaug har snakket raskt med stemmen hevet, før hun stopper opp, ser på meg med store øyne, og hvisker:

– Og så *gjør de det!* De hitlet ham fullstendig! Er det rart at folk ikke tør å si høyt hva de mener om innvandring, heller ikke innen regjeringen? Er det rart at min mailboks er stappfull av henvendelser fra folk som vil takke meg for at jeg *ørker* – og som vil unnskyld seg, fordi de er for feige? Og da snakker jeg om henvendelser fra høyt oppe, altså. Jeg har fått så mye støtte de siste åra at jeg er overveldet. Saken er at mange ikke tør å være med i debatten, for de ser hvor skitne grep som brukes, for å stemple og degradere deg, din moral og etikk.

Storhaug rister på hodet, puster tungt, hever seg i stolen igjen.

– Så hvorfor i helvete *ørker* jeg å holde på med dette her? Å grave seg inn i historier om kjønnslemlestelse og misbruk, det er til å bli sjuk av! Og så gjør jeg det liksom fordi jeg er et ondt menneske? Jeg gjør det for disse jentene, som skal få et bedre liv!

Storhaug stopper opp igjen, ser ned i kaffekoppen sin og smiler stort.

– Åh, nå ble jeg litt opphissa, merka du det?

I debatter og mediautspill har Storhaug blitt anklaget for å innta et for konfronterende, og lite forsonende, standpunkt. Hennes holdninger brukes som et eksempel på en større, samfunnsklimatisk endring – en ideologisk nyorientering kalt nykonservatisme. Det påpekes at stadig flere i Vesten har blitt mer bombastiske på egne verdier, og mer generaliserende overfor ikke-vestlig livssyn og livsførsel. Det har i stor grad blitt stuerent å hevde at europeisk kultur er truet av islams fremmarsj. Ydmykheten og selvkritikken, som i vestlige lands offentlige debatt har fulgt Europas historiske rolle som kolonist, ser ut til å vike for mer skråsikre standpunkt. Politisk korrekthet har blitt et skjellsord, og verdidebatten polariseres.

Storhaug mener at majoriteten i vestlige land har vært *altfor* tålmodige.

– Av og til er konfrontasjon nødvendig. Og det viser ikke minst kampen om yttringsfriheten nå. Om vi begynner å bikke til side, som Stoltenberg gjorde i Muhammed-karikatur-striden – det er akkurat som med barn, om man gir etter i trassalderen, kommer det nye krav på bordet. Det er dessuten en veldig diskriminerende tankegang – skal muslimer være så svake, at de ikke tåler kritikk? Da behandler vi dem som *barn*, da. Jeg vil ha en likeverdig debatt, vi må diskutere islams problemer, for det har blitt del av det norske samfunnets problem. Sånn er det. Og vi har vært *altfor* milde i kritikken.

Innvendinger som at Storhaug er med på å polarisere debatten, at hun heller bør fremme toleranse og at hennes kraftige utfall mot ikke-vestlige verdier vanskeliggjør dialogen, avfeier hun.

– Intoleranse skal aldri møtes med toleranse, særlig ikke når intoleransen er i strid med menneskerettighetene. Da er nulltoleranse den riktige responsen. Når jenter og kvinners menneskerettigheter kolliderer med hva noen kaller religiøse rettigheter, skal religiøse rettigheter vike. Jeg tror på den ærlige

og oppriktig mente dialogen, men jeg mener det er uforsvarlig av politikere å gå i dialog med islamister. Islamismen er en intolerant ideologi som det må føres nulltoleranse overfor.

LENGTER ETTER PAKISTAN

Storhaug påpeker at også de muslimske landene var med og vedtok FNs universelle menneskerettighetserklæring i 1948, med unntak av Saudi-Arabia. Dermed avviser hun at det er imperialistisk å mene at menneskerettighetene kan kalles et overlegent verdisset.

– Om noen har noen bedre verdier å komme med, vær så god, server dem – så kan vi diskutere. Men foreløpig er det ingen andre verdier som har vist seg bedre for et samfunn, når det gjelder å skape frihet, trygghet og velstand, ikke minst. Vi har vært veldig kulturelt selvutslettende. At ikke vi klarer å stå stolte og rakryggede, ved de fantastiske samfunnene vi har klart å skape! Som er så gode, at

– Pakistan for meg er både den verste kulturen jeg har opplevd, men også det landet der jeg har funnet noen av mine aller nærmeste.

folk – unnskyld meg, men fra omtrent hvert eneste hjørne av denne verden ønsker å komme hit! Det er ikke vi som flykter til Irak eller Iran eller Pakistan, det er motsatt vei strømmen går, og hvorfor det? Jo, på grunn av vår frihet og velferd. Og *hvorfor* har vi klart å skape den friheten og velferden? Nettopp *der* mener jeg vi burde kjøre inn en demokratikanon i samfunnet vårt! Hver enkelt generasjon må oppdras i demokratibyggning, og lære om kjerneverdiene, og den historiske konteksten som var forutsetning for den frihet og velferd som er skapt i dag. Det er mitt forslag!

Storhaug dunker neven i bordplata, og trekker pusten etter kraftsalven. Igjen blir stemmen en hvisken:

– *Men det gidder de ikke!*

Tiden er i ferd med å renne ut, klokka nærmer seg fem fredags ettermiddag og det er *altfor* mange spørsmål igjen å stille. I løpet av samtalen har Storhaug nevnt at hun personlig er ikke-troende, men vil hun kalle seg åndelig på noen måte? Igjen nøler hun et øyeblikk, trekker pusten dypt og smiler skjævt. Hun forteller om en av sine næreste venner, Humera, som bor i Pakistan.

– Ifølge Humera er jeg veldig spirituell, og henne har jeg veldig tillit til, for hun besitter veldig spesielle krefter. Og jeg har sagt til henne; det kan godt hende jeg er det, men jeg har ikke tid, plass og rom til det. Kanskje i det neste livet. Jeg har selv hatt opplevelser, personlig, som levner meg liten tvil om at det er langt mer der ute enn både kirken og ateister mener. Ut av kroppen-opplevelser, for eksempel. Det var veldig fascinerende.

Hun forteller at hun i perioden etter den forrige hunden hennes, Tessa, døde fikk bihulebetennelse og var syk lenge.

– Jeg jobbet like mye, altså, men var skikkelig dårlig. Da ringer Humera til meg, og sier; «Hege, hva er i veien? Noe er veldig galt. Du er veldig syk. Jesus kom til meg. Tessa kom til meg. De er så bekymrede for deg.» Hun var *virkelig* opprørt, det hørte jeg på stemmen hennes.

Med en småflau, men frydefull latter svinger Storhaug rundt på stolen, og erkjenner at hun elsker tanken på å fortelle Fri tankes utsendte denne historien.

– Og det første jeg tenker på, er å spørre om Tessa! «Så... Tessa, hvordan har hun det?», spør jeg, og Humera svarer: «Tessa er veldig bekymret! Hun har det ok, men hun er så trist.» Jeg glemte jo helt å spørre mer om dette med Jesus. Humera fortalte videre at hun og venninnene nå konsentrerte seg kun om meg, og var oppe tre ganger hver natt for å be for meg. Det gjorde meg ydmyk, altså!

Retrieveren Vikki har reist seg fra kroken sin, og dulter med snuten på Storhaugs lår for oppmerksomhet. Det er på tide å runde av, og Storhaug forsøker høflig å skjule lettelsen over at intervjuet er over, og helgen kan begynne.

– Humera er den reneste sjelen jeg har truffet i hele mitt liv. Og datteren hennes, Natasja, kaller meg «my white mother». Jeg har alltid lyst til å dra til Pakistan, og skulle så ønske at det var mye nærmere. Så Pakistan for meg er både den verste kulturen jeg har opplevd, men også det landet der jeg har funnet noen av mine aller nærmeste. Et sted som er så umenneskelig på så mange vis, men så kan man møte de flotteste løvetennene der.

Hege Storhaug

- Journalist, forfatter og politisk aktivist
- Informasjonsleder i Human Rights Services (HRS)
- Kontroversiell samfunnsdebattant i spørsmål knyttet til islam og muslimsk innvandring
- Var med og startet Interesseggruppa for Kvinner med Spiseforstyrrelser i 1987
- 47 år gammel, fra Hisøy på Sørlandet
- Bor med partner på hemmelig adresse i Oslo-området

Biografi:

Mashallah. En reise blant kvinner i Pakistan (1996)

Hellig tvang. Unge norske muslimer om kjærlighet og ekteskap (1998)

Feminin integrering. Utfordringer i et fleretnisk samfunn (2003)

Tilslørt. Avslørt. Et oppgjør med norsk naivisme (2007)

Men størst av alt er friheten. Om innvandringens konsekvenser (2007)

Jeg er Mia (2008) (biografi om Mia Gundersen)

Hardangerhijab

Tekst: Øyvind Strømmen

Norheimsund, en dag i mai. Solen skinner, og turistene har begynt å komme. Softisen gir en smak av sommer, og en blå himmel speiler seg i fjorden. På en oppslagstavle henger reklame for ÅlvikRock. Nedenfor henger reklame for et utested, som noen har sett sitt snitt til å dekke til med informasjon om en møteuke med evangelisten Steinar Handeland i Tørvikbygd bedehus. Bortenfor henger en plakat om alternativ terapi. Oppslags-tavlen forteller mye om den kulturelle pluralismen i Hardangers vestligste kommune, Kvam herad.

Det er ikke mange å se i Norheimsunds eneste egentlige gate, Grova. En kvinne kommer ut fra postkontoret. En ung mann går forbi frisørsalongen, der et skilt forteller: «Ledige timer i dag». En mann – kanskje en amerikansk turist – ser utover fjorden fra gjestebryggen, og endene samler seg i håp om brødsmuler.

Ved de store trappetrinnene ved bussholdeplassen sitter et ektepar i sekstiårene. De er de eneste synlige innvandrerne – kvinnen bærer skaut etter muslimsk tradisjon. Men også de ligner mest av alt turister, der de sitter og nyter godværet. Det lokale pizzeriaet er ikke åpent. På samvirkelaget er det tilbud på svinekoteletter. I avishyllen står VG og Dagbladet. Marie Simonsen skriver om integrering og trappevask.

DET NASJONALROMANTISKE HJERTET

Norheimsund skiller seg ikke nevneverdig fra andre småsteder på Vestlandet, men Hardanger om våren leder lett tankene hen mot den norske nasjonalromantikken. Det var blant annet til denne regionen at nasjonalromantikerne på 1800-tallet kom for å jakte etter den norske egenarten. Kystkulturen ble oversett, den var ikke «norsk nok». I nasjonsbyggingen var det bondekulturen som talte, og Hardanger ble sett på som noe av det norskeste av det norske.

Det velkjente nasjonalromantiske bildet «Brudeferd i Hardanger», som ironisk nok ble malt i Tyskland, viser tydelig hvordan borgerskapet ønsket at den norske bonden skulle fremstå: som en stolt og flott odelsbonde som holdt på tradisjonene. Her er felespill og brudekrone – og storslått norsk natur. Ingen hus er å se på bildet, bare en ytterst underlig plassert kirke, ytterst på et nes. Om bildet hadde så mye med det virkelige Hardanger å gjøre er diskutabelt. Men også dagens bilder av Hardanger er ikonisererte, og står i nasjonalromantikkens tegn.

Det er alltid godt vær på bilder fra Hardanger, og navnet leder tankene hen mot hardingfele, hardangerbunad og hardangersøm; mot blomstrende frukttrær, høye fjell og glitrende sol over Folgefonna. Selv om hardangerkommunene, som alle sliter med synkende folketall, aktivt forsøker å rekruttere innvandrere – først og fremst nederlendere – synes ikke innvandrerne i forestillingen om Hardanger. Hardanger smaker av lefser. Ikke av kebab. Ikke av

– Snikislamiseringsdebatten er irrelevant, sier lokal humanetiker. – Debatten legges lokk på, mener en kritisk lokalavisjournalist. Vi anlegger et vestlandsk distriktperspektiv på islamdebatten.

bratwürst. Ikke en gang av nederlandske *pannenkoeken*.

Det til tross: Statistikk fra SSB viser at det våren 2008 var 45 ulike nasjonaliteter representert i Kvam. 278 av kommunens vel 8.200 innbyggere hadde et annet statsborgerskap enn det norske. I 2008 var det flest tyskere blant dem, men året før var det irakerne som utgjorde den største gruppen. I småkommunene Granvin og Jondal er det få innvandrere, i Ullensvang og Odda er det flere. I industrikommunen Odda, innerst i Sørfjorden – fjorden på Tidemand og Gudes bilde – er 38 nasjonaliteter representert. De fleste av utlendingene kommer fra Polen. I Ulvik er 13 nasjonaliteter representerte i en kommune med 1.100 innbyggere. Den største gruppen av utenlandske statsborgere der er somaliere.

Globaliseringen gjør seg altså gjeldende – også midt i det nasjonalromantiske Norges hjerte. Men hva med debattene om islam, om innvandring og

integrering, om hijab i politiet og om snikislamisering? Er de synlige? Opplevs de i det hele som relevante?

– HELT IRRELEVANT

– Debatten om snikislamisering er helt irrelevant her, mener Ragnhild Laengen. Hun bor i Granvin, og meldte seg ut av statskirken på slutten av 70-tallet.

I 20 år har hun vært medlem av Human-Etisk Forbund, og siden først på nittitallet har hun vært aktiv, og blant annet initiativtaker til Humanistisk navnefest i nabokommunen Voss.

– Folk er imidlertid engasjerte i debatten om bruk av hijab i politiet. Det er jeg også. Hijab bør ikke være tillatt i politiuniformen. Den skal være helt nøytral.

Laengen mener de viktigste livssynspolitiske utfordringene i hennes område er å få et skille mellom stat og kirke og å få gjennomslag for en livssynsnøytral skole og barnehage.

– Dessuten er det viktig å få på plass nøytrale og verdige gravferdslokaler, sier hun.

Den nasjonale debatten om islam, islamisering og hijab har slik Laengen ser det ikke hatt noen utslag i politikken lokalt.

– Her i bygda er vi så heldige at vi ikke har noe Fremskrittsparti, sier hun.

– Hva med bedehusmiljøene? Er de aktive i debatten?

– Vi merker lite til disse i min bygd. Vi har ikke en gang bedehus her i kommunen.

Det er annerledes i andre deler av Hardanger. Både i Kvam og i Odda er det aktive indremisjonsmiljøer.

– På mine kanter er det en gjeng som jobber veldig hardt for Israel, samler inn penger til nybygginger og blander sammen religion og politikk til en nærmest usmakelig suppe, sier Kjell Telstø. Han bor i Øystese, bare noen få kilometer fra Norheimsund og er medlem i Human-Etisk Forbund.

Telstø forteller at det har vært en del møter hvor Johannes Åpenbaring tolkes i lys av Gaza-krigen.

– Igjen finner man tegn på at endetiden er nær, etter hvert et gammelt tema. Jeg husker at jeg som barn ble skremt av dette. Da var det i etterkant av andre verdenskrig.

Telstø nevner at også Darwins utviklingslære faller enkelte tungt for brystet, og at dette har vært et diskusjonstema i leserbrevspaltene til lokalavisen Hordaland Folkeblad. Avisen er landets eldste lokalavis, og kalles «Skåralappen» på folkemunne, siden avisen i 112 år hadde redaktør fra Skaar-familien, som fremdeles eier avisen. Blant de vanlige leserinnleggene om eiendomsskatt, bompenger og skolestrid finnes ikke bare innlegg om Darwin, men også knallharde leserinnlegg mot den nye ekteskapsloven, «ei heidensk lov», som «ingen seriøs kristen eller seriøst tenkjende person» kan støtte.

ISLAM PÅ BEDEHUSENE

Islam er det få innlegg om, men som Telstø er inne på, viste Gaza-krigen tidligere år at debatten absolutt lever i bedehusmiljøene. Det er ikke overraskende. Her leses de konservative kristne avisene Norge IDAG og Dagen Magazinet flittig, samt kristne anti-islamske bøker som Mark Gabriels «Islam og terrorisme». Men ikke minst er det på israelsmøter i lokale bedehus at islam blir et tema.

I februar tok et slikt møte sted i selveste Norheimsund kyrkje, da den lokale Norge-Israel Foreningen leide kirken og inviterte til et møte med Arvid Bentsen fra Internasjonale Kristne Ambassade, en selverklært kristensionistisk organisasjon som mener at «landet Israel er gitt til det jødiske folk av Gud som en evigvarende eiendom ved en evig pakt. Det jødiske folk har den absolutte rett til å eie og bo i Landet, inkludert Judea, Samaria (Vestbredden, journ. anm), Gaza og Golan» og videre at «Israel og nasjonene feiler ved å gi gunst og status til den Palestinske Autoritet og ved å gi i deres hender land og mennesker som er verdifulle for Gud. Det vil være ytterligere feil av nasjonene å anerkjenne en palestinsk-arabisk stat i noen del av Eretz Israel».

Bentsen er norske IKAJs reisesekretær, og har ifølge Vårt Land ikke mindre enn 150 slike møter i året. Han er også en endetidspredikant som hevder å ha håndhilst på Jesus i et syn og å ha fått i oppgave å tale om «ham og hans folk». For Bentsen var tsunamien i det sørøstlige Asia bare et av flere tegn som forteller om Jesus' snarlige tilbakekomst.

Arvid Bentsen, reisesekretær i Internasjonale Kristne Ambassade, preker at Israel er gitt jødene av Gud til evig tid og setter Antikrist i sammenheng med islam, «sverdets religion». Foto: Erlend Berge

Bentsens oftest repeterte poeng – som han også gjentok i kirken i Norheimsund – er imidlertid at konflikten i Midtøsten har en «åndelig dimensjon», som politikere og midtøstenskspertter ikke kan forstå fordi de ikke er inspirert av den Hellige Ånd, men snarere forblindet av Djevelen. Bentsen mener at onde åndsmakter er «usedvanlig aktive» for tiden, siden Gud har kommet et skritt nærmere oppfyllelsen av sin plan. Messias skal komme igjen, og det betyr at Antikrist – som Bentsen setter i mer eller mindre direkte sammenheng med islam, «sverdets religion» – også skal komme.

Et ekstremistisk og politisk møte, mente lokale kritikere, og i strid med kirkens eget reglement: «Kirken må ikke brukes til politisk møte eller virksomhet». Det avviser kirkeverge Ingvard Teigland ovenfor Fri tanke.

Han sier møtet falt inn under definisjonen «andre kirkelige og kulturelle arrangementer».

– Norge-Israel Foreningen står for et syn på konflikten i Midtøsten som mange ikke er enig i. Det kan likevel ikke være slik at de av den grunn skal nektes å bruke kirkene. Det ville bety sensur av hvilke meninger som skal komme til orde i den offentlige debatten.

– Det var *ikke* et politisk møte som var i kirken, men et åpent møte med orientering om aktuelle

kristelige og politiske synspunkt. At de som hadde ordet på møtet målbærer et annet syn på den aktuelle konflikten enn det flertallet i landet gjør, mener vi må være lovlig i et demokratisk samfunn, sier Teigland.

«KVALMEN»

Veien fra israelsmøtene i bedehusmiljøet til markeringen av 8. mars er lang, men også i forbindelse med at Kvinnedagen ble markert i Norheimsund dukket debatten om islam opp. Årets hovedtaler i Kvam var Meriem El-Mesbahi, kvinnesekretær i Det Felles Innvandrerrådet i Hordaland, opprinnelig fra Marokko og bosatt i Norge siden 1976.

– Kvinnedagen betyr mye for meg, sa Mesbahi til Hordaland Folkeblad, og fortalte at situasjonen for kvinner har blitt bedre i Marokko.

– Kvinneorganisasjonene har påvirket styremaktene, og nå har en fem kvinnelige ministre. Ting blir bedre også i andre land. Det er svært positivt, sa hun.

Mesbahi uttrykte imidlertid uro over hvordan debatten har utviklet seg i Norge.

– Istedenfor å se på voldtekter, drap og mishandling av kvinner har en begynt å diskuterte om en bør gå med skaut eller ikke. Det synes jeg blir en gal prioritering.

Bildet i avisen viser at Mesbahi selv bruker det

hun omtaler som skaut. Det fikk journalisten og tidligere redaktør i Hordaland Folkeblad til å reagere. I en kommentartikkel med tittelen «Kvalmen» skrev han:

– Foto viser at el-Basmehi (sic) er muslim. Ho ber hovudtørklede som for meg er symbolet på at muslimske kvinner er undertrykte. Muslimske kvinner er ikkje lenger muslimar om dei nokon gong greier å kjempa til seg dei same rettane som vestlege kvinner har oppnådd.

Bjørkum fortsatte:

– Er det ingen som ser at islam og kvinnefrigjering ikkje går i hop? Me listar oss på tå og set islam inn ein kulturell samanheng. Kultur er verdifullt, godt. Ingen som har høyrte om ukultur? El-Basmehi ynskjer fokus på valdtekt, drap og mishandling av kvinner. Det kan ho ikkje gjera utan å fokusera på islams kvinneforakt.

Konklusjonen:

– Neste gong kan kvinnedagen i Kvam leita fram ei kvinne som har røynt islam på kroppen. Det vert ei oppleving som rispar sjel og samvit.

– DET GÅR I POSITIV RETNING

Reaksjonene lot ikke vente på seg.

– Me opplever innlegget som fordomsfullt, ekskluderande og arrogant, skreiv 8. mars-komiteen i eit svarinnlegg til Bjørkum.

– Om ikkje Meriem El-Mesbahi er velkommen til å dela sine røynsler og tankar med oss på 8. mars, slik ho er med sitt skaut og stå for sine meingar vert det lite igjen å feira. Respekt for kvarandre og kvarandre si tru er grunnleggjande for all kommunikasjon og grunnlaget for eit inkluderande samfunn, som igjen er viktig for kvinner sin situasjon. Alle kvinner.

Til Fri tanke sier El-Mesbahi at hun mener Bjørkums kommentar tyder på at han ikke har peiling på verken islam eller muslimer.

– Han må innrømme at undertrykkelse er et verdensomspennende problem, sier hun. Hun føler seg ikke undertrykt selv.

– Skaut er ingen hindring. Det er beklagelig at en journalist uttaler seg på denne måten. Han burde visst mer før han skrev noe, men i denne debatten er det en ond sirkel der det blir brukt mot deg uansett hva du sier.

El-Mesbahi, som holder til i Bergen, mener at debatten om integrering og islam går i en positiv retning på Vestlandet.

– Som kvinnesekretær i innvandrerrådet har jeg deltatt i konferanser og seminarer om islam og muslimske kvinner, og jeg har fått gode tilbakemeldinger.

Selv ser hun på likelønn og like muligheter i arbeidslivet som de viktigste likestillingskampene. I religionsdebatten opplever hun at muslimske kvinner misbrukes.

– Noen politiske partier bruker muslimske kvinner som agn for å få mange stemmer, sier Mesbahi.

– FRYKTENS RIKE

– Islam ønsker at visse tanker og refleksjoner ikke skal kunne uttrykkes uten straffereaksjoner. Der som dette ønsket blir innfridd, blir jeg amputert som menneske, som samfunnsmessig påvirkende individ – og innlemmet i fryktens rike, mener Olav Bjørkum. Bjørkum – som skriver for både Hordaland Folkeblad og for lokalavisen på Stord, Sunnhordland – forteller at han i liten grad har fulgt den nasjonale debatten.

– Min informasjon om islam har jeg fra Koranen, og fra islamkritisk litteratur og islamkritiske nettsteder, først og fremst document.no og rights.no. Etterhvert har jeg også lett meg frem til en mengde mer eller mindre rabiate anti-islam-sider på engelsk og norsk, sier han.

På Bjørkums leseliste står blant annet Ibn Warraqs «Hvorfor jeg ikke er muslim» – som han omtaler som et «utskjelt standardverk», samt bøker av Hege Storhaug, Oriana Fallaci og Irshad Manji, men også mer allmenn religionskritikk fra Richard Dawkins og Michel Onfray.

Lokalavisjournalisten har ikke inntrykk av at islam er et tema som opptar folk i særlig grad.

– Når jeg selv gir uttrykk for uro, blir jeg møtt med en rekke – etter min mening – overfladiske kommentarer som skal dempe mine påståtte overreaksjoner. Mitt inntrykk er at kunnskapene om islam, historisk og i samtiden, er omtrent fraværende.

Bjørkum forteller at han har møtt én lokal intellektuell som gir uttrykk for den samme uroen som ham selv, men at vedkommende ikke har uttrykt dette offentlig.

– Vi vet hvor lett det er å bli stemplet som rasist, og vi kjenner islams reaksjoner mot de som offentlig kritiserer denne religionen i kraftige ordelag. Jeg beundrer de som tar opp kampen mot denne religiøse ideologien og mot de løgnene som serveres om den påståtte «fredens religion».

– KOMMER FRP TIL GODE

Bjørkum mener utfordringene på dette området både for Hordaland og andre fylker er mye avhengige av nasjonale føringer, blant annet i forhold til diskusjonen om hijab i politiet.

– Inntrykket mitt er at det stort sett er lagt lokk på islam som politisk tema av frykt for stigmatisering og hån og påstander om fordommer. Jeg er likevel ikke i tvil om at det finnes et nesten umerkelig overtrykk i folket som kommer Fremskrittspartiet til gode ved valget til høsten.

Bjørkum mener at Norge og Europa ikke kan løse det han ser på som problemet med islam ut fra sin humanistiske tradisjon.

– Islam har ingen humanistisk eller demokratisk tradisjon, mener han.

– Det passer glimrende for islams agenda at Vesten er forvirret og handlingslammet.

– Selv er jeg dypt pessimistisk med tanke på den tsunamien som er i ferd med å knuse Europa. Etter mitt syn er dette imperialisme så godt som noe, ikke minst siden islam også er et styresett. Det er ikke uten grunn at ledende muslimer hevder at Europa alt er i deres hender. Islam har det til felles med kommunismen at den har tid til å vente. Samtidig har islam noe kommunismen ikke hadde: et paradys å dø for.

INGEN ISLAMDEBATT RUNDT KAFÉBORDET

– Vi er en gjeng som samles rundt et kafébord hver lørdag, sier HEF-eren Kjell Telstø.

– Her diskuteres både dette og hint, men islam og snikislamisering har ikke vært et tema.

Hijabdebatten har derimot vært det.

– Hijaben blir sett på som kvinneundertrykkende. At den skulle tillates i politiet ble ganske enstemmig avvist, sier Telstø. Han tror Fremskrittspartiet har profitert litt på sine klare synspunkter i saken.

– Vanlige folk hadde ikke sans for at noen politikkvinner skulle bære hijab, mener Telstø.

Velkommen til virkeligheten!

– Humanistisk Ungdoms fantastiske sommerleir 2009

Narwin Beating Stenhet Sommer Vitenskap
Venner Revolusjon og Humanisme Moro
Jag Is reasjonomie Niskrejon Opprinnelse

Hvor? Numedal Folkehøgskole

Når? 1.-6. august 2009

Påmeldingsfrist: 31. mai 2009

Pris: Betaling før 31. mars: 800,-

Betaling etter 31. mars: 1100,-

Informasjon og påmelding:

humanistiskungdom.no/sommerleir09

HumanistiskUngdom

Religionskritiske med moderat profil

Religionskritisk studentforeining i Bergen vil trass namnet få folk til å snakke saman og drøfte ulike meiningar – utanfor skyttargravene.

Tekst: Kristian Bjørkelo

To av eldsjelene i Religionskritisk studentforeining: f.v.: Lars Arne Jordanger og Andreas Hjorth Røen. Foto: Arild E. Vengen

I eit lite auditorium på samfunnsvitskapleg fakultet på Universitetet i Bergen held professor Einar Thomassen foredrag over temaet *Den tidlege kristendommen, frå mangfold til einsretting*. Mellom 20 og 30 stykk har møtt opp for å høyre om dei første 500 årene til det som byrjar som ei lita jødisk sekt og veks til å verte ein verdsreligion, og Thomassen fortel korleis «den rette læra» oppstod og feide andre religionar og kristne retningar av banen. Etterpå tar han i mot spørsmål frå eit tydeleg engasjert publikum om problemstillingar han hadde tatt opp, så vel som tema han hadde utelate å nemne.

Bak tiltaket står i dag fire eldsjeler med spreidd alder og bakgrunn. Andreas Hjorth Røen (24) er journaliststudent, mens Lars Arne Jordanger (35) og Tor Kristian Larsen (29) kjem frå matematikkens verd og tidlegare sjølverklært evigstudent Tor Øyvind Fosse (57) arbeider ved Universitetsbiblioteket. Hjorth Røen og Jordanger – som begge har bakgrunn frå kristne miljø – tok initiativet i 2004, etter eit arrangement med Hedningsamfunnet. Dei var begge medlemmar og ønskte seg ei studentforeining, men ville likevel halde litt avstand.

EIT MODERAT FORUM

– Vi ville ha ein litt meir moderat profil enn Hedningsamfunnet. Vi rekna med at rekrutteringsgrunnlaget ville vere veldig lite om vi nytta oss av same profil, fortel Hjorth Røen.

– Foreininga er religionskritisk i den forstand at

den er granskande, understrek Jordanger. Foreininga har òg invitert representantar frå «den andre sida», ikkje dødsriket, men dei truande. Som på arrangementet «Bli lys?», eit av deira meir vellukka arrangement der dei måtte avvise folk i døra på grunn av plassmangel. Arrangementet var ein debatt mellom

– Foreininga er religionskritisk i den forstand at den er granskande.

Lars Arne Jordanger

ein representant for det naturvitskaplege miljøet i Bergen, og ein rektor ved ein av Bergens kristne privatskular.

Då dei inviterte til studiesirkel om islam og terror og inviterte medlemmar frå det muslimske miljøet, møtte dei parat til å forsvare seg mot vestlege ateistar.

– Dei kom med den innstillinga at vi hadde tenkt å rakke ned på deira religion frå starten av, og det var jo alldeles ikkje det som var vår plan. Vi

hadde fokus på religion og terror generelt sett, med utgangspunkt i bøker av Torkel Brekke, fortel Jordanger om arrangementet.

– Dei var komen for å forsvare sitt muslimske tankegods og gje uttrykk for at det ikkje var eit likskapsteikn mellom deira religion og terror. Og det var jo det vi fortalde òg. At terror ikkje er avgrensa til ein religion, men at ein finn terroristiske innstillingar i veldig mange religionar. Som til dømes buddhismen, seier han.

– Når religion hever sin stemme i samfunnsdebatten vert det eit forsøk på å påtvinge andre sine meiningar, skyt Andreas inn. Sjølv ønskjer studentforeininga å motvirke denne tendensen ved å få folk til å snakke saman, og å drøfte sine meiningar, og ikkje gå i skyttargravene med ein gong.

Andre gjestar har mellom anna vore Einar Irjan Ananiassen som står bak Svevende Ord Bibelsenter (www.herregud.com), Walid al-Kubaisi, Frank Aarebrott og arkeolog Terje Østigård.

For tida har organisasjonen vanskeleg for å halde rede på medlemmar, men dei har altså ei epostliste med rundt 80 medlemmar og ei mindre Facebook-gruppe. Og til no har dei arrangert ein jamn straum av foredrag, filmvisingar og studiesirkular og meir, med alt frå 10 til 80 oppmøtte.

DAWKINS FOR NORSKE FORHOLD

Sjølv om styremedlemmene ikkje ønskjer å framstå som for krasse og bestemt i sin religionskritikk, seier temalistene deira meir enn nok om deira eigen ateistiske ståstad. I bok- og mediabiblioteket tilgjengeleg for medlemmane er nyateistar som Richard Dawkins sterkt representert framfor meir moderate stemmer, men dette meiner dei er tilfeldig.

– Dawkins dominerar ein smule her på biblioteklista vår fordi vi kjøpte inn bøker som ikkje var så tilgjengeleg. Vi hadde alternativ som Torkel Brekke sine bøker, som eg har veldig sansen for, men dei var jo tilgjengeleg både hjå det offentlege biblioteket og universitetsbiblioteket, så vi kunne like godt lagt inn ei lenke til dei. Vi hadde ein avgrensa sum med pengar, så Dawkins er kanskje ein smule overrepresentert i biblioteket vårt i forhold til kva vi kunne ønskt å ta inn,» fortel Jordanger.

– Til norske forhold passer han ikkje særleg godt. Det norske religiøse samfunnet er ikkje i den same grad konflikorientert, forklarar Andreas. Ein må ikkje bruke like kraftige virkemiddel, meiner han.

– Dawkins er likevel relevant fordi han i mellom anna *The Root of All Evil* belyser religiøse fenomen elles i verda. Religiøse retningar som det kristne høgre i USA som til dels har fått avleggjarar her heime, og ein kan sjå kvar dei får sine idear i frå. Utan at ein skal byrje å drøfte på same vis, fortel han vidare.

– Ein skal sjølv sagt ikkje berre vere kritisk til religion, men òg kritisk til dei som kritiserar religionen, understrekar Jordanger.

Aung San Suu Kyi og alle oss andre

Det finnes tusenvis av aktivister som hver dag og ofte under tøffe forhold, kjemper for frihet, demokrati og menneskerettigheter.

Hva er menneskerettigheter?

Leder for Menneskerettighetsakademiet, Lillian Hjorth, skriver om problemstillinger knyttet til menneskerettighetene. Send gjerne spørsmål til: lillian@mr-akademiet.no

Der det finnes brudd på menneskerettighetene finnes også de som kjemper mot dem; individer og grupper som ikke kompromiser med autoritære makthavere, men som våger å utfordre og heve sine stemmer. Enkelte av dem kjenner vi alle: Nelson Mandela, Martin Luther King, Andrej Sakharov og vår egen tids heltinne Aung San Suu Kyi. Fellesnevneren er at deres kamp har vært lang og at den har kostet. Mandela satt 27 år i fengsel før han ble den første demokratiske valgte president i Sør-Afrika, King ble drept, Sakharov ble forvist og Suu Kyi har sittet 13 av de siste 19 årene i husarrest i Burma (Myanmar), vaktet av militærjuntaens soldater.

Det er ikke bare internasjonalt anerkjente menneskerettighetsforkjempere som erfarer personlige omkostninger som følge av sin innsats. Det finnes tusenvis av aktivister som hver dag og ofte under tøffe forhold, kjemper for frihet, demokrati og menneskerettigheter. Fordi deres engasjement stadig innebærer myndighetskritikk, kan arbeidet være risikabelt, enten det skjer høylytt eller i det stille. Særlig i autoritære regimer lever aktivistene farlig og har begrenset handlingsrom. En rekke utsettes for overvåking, trakassering og stigmatisering og mange forfølges gjennom rettsvesenet. Bare et fåtall blir kjent utenfor egne landegrenser og får tilgang til den beskyttelsen som internasjonal oppmerksomhet kan gi. Hvert år rapporteres det om et stort antall menneskerettighetsforkjempere som blir arrestert, torturert, «forsvinner» eller drept.

Å ENGASJERE SEG ER EN RETTIGHET

For å anerkjenne menneskerettighetsaktivistenes innsats og styrke deres vern, vedtok FN i 1998 en erklæring som gjør det klart at det er en rettighet å engasjere seg for menneskerettighetene. Erklæringen definerer menneskerettighetsforkjempere som personer som, alene eller i felleskap med andre, arbeider for å styrke beskyttelsen og realiseringen av menneskerettighetene på nasjonalt og internasjonalt plan. Individer eller grupper som støtter eller tar i bruk vold og våpenmakt, omfattes ikke av definisjonen. Alle, uavhengig av profesjon, kan bli menneskerettighetsforkjempere. Det viktige er ikke hva man er, men hva man gjør. I tillegg til advokater, journalister, fagforeningsarbeidere eller

Mer enn 2000 politiske fanger befinner seg i Burmas straffeanstalter. Menneskerettighetsaktivister fortsetter å protestere, her fra en demonstrasjon etter arrestasjonen av Suu Kyi. Foto: Scanpix/AP

ansatte i organisasjoner som arbeider profesjonelt med menneskerettigheter, kan «vanlige» folk, enten de har bakgrunn som lærere, politi, hjemmевærende, helsearbeidere eller noe annet, velge å engasjere seg og bli aktivister.

I 2000 etablerte FN en *spesialrapportør* som skal innhente informasjon om utsatte menneskerettighetsforkjempere og følge opp enkeltsaker. For tiden er det ugandiske Margaret Sekaggya som har stillingen. Ved hjelp av FNs sekretariat, behandler hun informasjon om aktivister som antas å være utsatt for brudd på menneskerettighetene, og sender forespørsler til aktuelle myndigheter og ber om forklaring. Hvorfor er personer fengslet, torturert eller «forsvunnet» når det eneste de har gjort er å innhente informasjon, demonstrere fredelig på gaten, skrive i avisen, bruke sine politiske rettigheter, eller forsvare folk i rettssaker? Spesialrapportøren utarbeider årlige rapporter og deltar på internasjonale møter for å spre kunnskap om forkjempernes situasjon. De siste årene er det også etablert institusjoner i Afrika, Europa og Amerika som skal overvåke forholdene og utvikle et bedre vern for menneskerettighetsforkjempere. Ikke-statlige organisasjoner som Amnesty, Helsingforskomiteene, Reportes without borders og en rekke andre gjør også en uvurderlig innsats for å synliggjøre og beskytte aktivistene.

FRAMGANG, MEN STERKE MOTKREFTER

Forkjempernes styrkede vern, viser at det internasjonale menneskerettighetsregimet utvikler seg og

at aktører på forskjellige nivåer spiller sammen for å påvirke og presse stater til å la individer og grupper som arbeider for å øke respekten for menneskerettighetene, operere fritt og uten frykt. Men motkreftene er mange og sterke. Siden spesialrapportøren startet sitt arbeid, har det vært dialog med rundt 120 land om mer enn 4000 menneskerettighetsforkjempere. Dette er bare toppen av isfjellet.

Det er bare færreste og de mest kjente menneskerettighetsforkjempere som blir referert i nyhetene når overgrep mot dem finner sted. Dette skjedde i midten av mai i år da Aung San Suu Kyi ble overført fra husarrest til det beryktede Insein-fengselet utenfor Burmas hovedstad Rangoon. Behandlingen av denne 63-årige Nobelpris-vinneren førte til massive internasjonale reaksjoner. Men lite synes å virke på militærregimet som straffer bloggere og fredelige demonstranter med henholdsvis 20 og 65 års fengsel. Mer enn 2000 politiske fanger befinner seg allerede i landets straffeanstalter.

Presset mot Burma og andre overgrepstater må intensiveres. Kravet om å frigi aktivistene og bedre deres vern må økes i styrke. Siden de modigste allerede sitter bak lås og slå, blir det mye opp til det internasjonale samfunn og alle oss andre å protestere. Selv om vi ikke er like sterke som de beste, er vi alle potensielle aktivister som kan yte vår skjerv. Som Suu Kyi en gang sa det: – *Use your freedom to protect ours.*

Den katolske kirkens negative holdning til seksualitet, blant annet gjennom dens forbud mot bruk av p-piller, var en av hovedårsakene til at Rudi Kessel brøt med kirken. Pave Benedict XVI står i samme tradisjon, med sitt nylige utspill om kondomer. Foto: Scanpix

– Jeg kastet bort 25 år av livet mitt

– Det føles forferdelig å ha kastet bort så mye tid på dette. Vi lever jo bare en gang, sier den tidligere katolske presten Rudi Kessel.

Tekst: Even Gran

– **V**enner prøver å få meg til å se positivt på tiden som katolsk prest, men det er vanskelig. Jeg synes det var en høy pris å betale. Man lever jo tross alt bare en gang.

Rudi Kessel (70) ser tilbake. Det er 26 år siden han sluttet som prest og brøt etter hvert med den katolske kirken. I de 25 årene før det, viet han hele sitt liv til den katolske kirken, de siste 19 årene som prest i Norge.

UNGDOMSSVERMERI

Det hele startet i tenårene i hans hjemland Belgia.

– Jeg bestemte meg da jeg var rundt 16-17 år. Det er jo svermerialderen der man søker etter fast grunn og alt får veldig store dimensjoner. Jeg begynte å studere filosofi og matematikk i Leuven. Senere fortsatte jeg med teologi på presteseminar i Gent, og etter i alt seks år var jeg ferdigutdannet katolsk prest.

– **Hvorfor akkurat katolisisme?**

– Det var helt normalt i min familie og omgangskrets. Alle naboene var katolikker, så det var ikke noe valg, egentlig. At jeg skulle bli prest var nokså uvanlig i min familie, men her er vi tilbake til dette ungdomssvermeriet igjen. Jeg hadde funnet svaret i Gud, og var fast overbevist om at jeg måtte hengi meg uten betingelser.

Etter at han var ferdig utdannet prest, flyttet han til Norge.

– Den gangen var det en slags mote blant unge katolske prester i Belgia at man skulle tjenestegjøre i utlandet. Mange dro til Latin-Amerika, men jeg tenkte at jeg heller ville tjenestegjøre i Norden. Her var det mangel på katolske prester.

Den 26-årige Kessel havnet først i den katolske kirken i Fredrikstad.

– Der jeg lærte meg norsk. Senere dro jeg til Oslo og ble ungdomsprest for hele Oslo katolske bispedømme. Det er ganske stort. Det dekker alt

sør for en horisontal linje gjennom Lillehammer. Derfor ble det mye reising og jobbing ulike steder. Senere ble jeg menighetsprest i Bergen ett år, og etterpå jobbet som vanlig menighetsprest i St. Olavs kirke i Oslo i en periode.

FAGORGANISERING FORBUDT

Men så var det slutt. Etter 19 år som omflakkende katolsk prest, fikk Rudi Kessel nok. Men det var ikke primært kjærlighet som drev han ut av preste-tjenesten, som det ofte ellers er når katolske prester legger fra seg kappe og krage. Det var politikk.

– Hvis jeg skal trekke fram en episode, må det være da vi fikk et skriv fra Roma om at det var forbudt for prester å fagorganisere seg. Pavens budskap var at «vi sørger jo for dere». Dette var midt i den tida da Lech Walesa og Solidaritet-bevegelsen i Polen krevde at arbeidere måtte få lov til å fagorganisere seg. Paven brukte akkurat de samme

ordene som den kommunistiske polske statslederen på den tiden, Jaruzelski; «vi sørger jo for dere». Det var veldig tungt for meg, fordi jeg stod langt ute på venstresida politisk, og sympatiserte sterkt med de streikende polske arbeiderne. Et annet, og mer langsiktig problem for meg, var selvsagt at kirken generelt sett sto på den politiske høyresida. Den er politisk konservativ, og da spesielt Oslo katolske bispedømme.

– Hva med troen? Var den fortsatt intakt da du sluttet?

– I starten var den det. Jeg sluttet mest på grunn av politikk. Men det som skjedde etter at jeg kom meg ut, var at jeg for første gang på veldig, veldig lenge begynte å tenke helt fritt. Det var noe nytt for meg. Veien bort fra troen ble en gradvis prosess. Nå var jeg ikke lenger formelt tvunget til å avvise motargumenter. Jeg kunne ta dem inn over meg og virkelig vurdere om det var noe hold i dem. En slags lakmustest for meg var om bønn «til den levende nærværende Gud» hadde noe for seg. For å sjekke dette gikk jeg gjennom dagbøkene jeg hadde skrevet i alle disse årene, på jakt etter bønnhørelser. Jeg fant ikke en eneste en. Dette fikk meg til å tenke at hvis Gud finnes, så er han så fjern at det ikke spiller noen rolle. Man trenger ikke bry seg med en så fjern gud. Så jeg endte vel opp som en agnostiker etter hvert.

– Er det noen enkeltepisodes som ble spesielt avgjørende?

– Nei, egentlig ikke. Det var en glidende overgang. Når jeg ser på det i etterkant, ser jeg at tankene mine ble styrt. Som katolsk prest er man, på en helt annen måte enn i protestantismen, nesten ikke et individ. Man er bare en del av et system. Da jeg ble fri fra alt dette, og endelig følte at jeg kunne tenke fritt, tok det meg kanskje ett år før jeg innså at jeg ikke lenger kunne tro på noen gud.

– Hadde du ikke tvilt før dette?

– Jo, selvsagt hadde jeg det. Men teologene er jo så lure at de sier at «tvilen er en del av troen». Dermed har man helgardert seg. Dette er en genistrek fra de religiøse side. Det er derfor jeg brukte så lang tid på å komme meg ut.

– Hvor står du i dag?

– Jeg vil si at jeg er agnostiker. Jeg vil ikke kalle meg ateist, for i det ordet legger jeg en militant, misjonerende holdning. Det orker jeg ikke. Jeg har prøvd å overbevise folk og få dem over på min side i 25 år. Det får holde. Samtidig ønsker jeg egentlig disse religionene nedom og hjem. Jeg bruker å si at jeg ønsker meg en religionsfri planet.

– Det er jo ganske militant, er det ikke?

– Jo, det er kanskje det. Men jeg orker ikke å drive propaganda for det. Misjonering er jeg ferdig med.

– Føler du at du har kastet bort 25 år av livet ditt på dette?

– Ja, jeg må si det. Vi lever jo bare en gang. Det føles bortkastet å ha brukt så mye energi på å opprettholde et undertrykkende og menneskefiendtlig system. Når jeg snakker med venner om at jeg kom meg ut av dette, kan jeg fortsatt oppleve en intens glede. Det var veldig befriende å komme seg ut, forteller Kessel.

SYNET PÅ SEKSUALITET DET VERSTE

– Ser du ikke noe positivt med religionene?

– Kristendommen har gitt oss en del goder historisk, men i dag synes jeg religion stort sett er negativ. Innenfor religionene er det mye idealisme.

Rudi Kessel ønsker seg egentlig en religionsfri planet, men etter 25 år som katolsk prest orker han ikke å misjonere mer. Foto: Even Gran

Men dette blir ofte utnyttet ganske grovt. Innenfor mange religiøst funderte hjelpeorganisasjoner blir man oppfordret til en selvutsluttende livsform. Tenk for eksempel på Frelsesarmeen. Mange av dem er idealister, men de oppfordres til å drive rovdrift på seg selv, de oppmuntres til å undertrykke sin egen frihet for å få lov til å være med og å hjelpe folk.

Kessel mener religion og menneskerettigheter ikke er to sider av samme sak, men i konflikt.

– Religionene er bundet av dogmer og religiøse skrifter, som ikke kan diskuteres. Det gjør at alt annet som f.eks. menneskerettighetene, ytringsfriheten osv. blir relative størrelser. Men det er klart at dette «tankefengselet» ikke merkes så godt for vanlige medlemmer i kirken. Som prest er man imidlertid bundet på hender og føtter, særlig i den katolske kirken.

– Hva med liberal religion? Er ikke det litt mer spiselig?

– Jo selvsagt, men jo mer liberal religionen blir, jo mindre religiøs blir den. Jeg har et problem med religion, ikke med liberalitet. Det er fint at noen velger å myke opp og sekularisere religionen innenfra. Samtidig vil det alltid være en grense for hvor liberal man kan bli, og samtidig kalle seg religiøs.

– Hva synes du om norske intellektuelle som konverterer til katolisismen?

– Det synes jeg er noe overflatisk snobberi. Det er en trend blant den intellektuelle overklassen i Oslo. De har reist mye i Sør-Europa og blitt forført av estetikk i flotte kirkebygg, av folkloren rundt katolisismen, og ikke minst stemningen i klostrene. Det hele blir en slags avstandsforelskelse. De går ikke inn i hva katolisismen faktisk står for. De tror det er «høyt under taket» der, fordi det er lov til å

drikke vin, det er mye fin kunst der, og – overfladisk sett – har den et positivt menneskesyn. Men Vatikanets reaksjonære syn på kvinnelige prester og homofili, for eksempel, vil de ikke høre snakk om. Ved å stå som medlem støtter de indirekte dette synet.

– I tillegg til det autoritære systemet, hva var det som plaget deg mest ved den katolske kirken?

– Det må være synet på seksualitet. Kravet om at katolske prester skal leve i sølibat er nærmest kriminelt. Undertrykkelsen av en så fundamental drift i mennesket fører til mange skakkjorte skjebner. I tillegg fører det til at katolske prester og geistlige samlet sett, og dermed hele kirken, blir ganske virkelighetsfjern. Katolske prester lever ikke som andre mennesker, og vet ikke hvordan livet leves der ute i virkeligheten. Og Vatikanet er en steril gutteklubb uten bakkekontakt.

Kessel trekker fram en episode fra 1968 som gikk spesielt inn på han.

– Det kom det et skriv fra paven om p-pillen. Paven kunngjorde at «dette er forbudt» fordi «Gud ikke vil det». Det gikk sterkt inn på meg, og var noe av det første som virkelig rokket ved min tillit til at de nede i Roma kunne representere Gud på noen måte. Denne negativismen rundt seksualitet er jo direkte menneskefiendtlig. Kirken har, opp gjennom århundrene, lagt et unødvendig og tungt åk på skuldrene til mange millioner mennesker. Jeg vil vel si at det er kirkens holdning i slike spørsmål som har fremkalt mesteparten av min tvil, og har vært en av hovedårsakene til at jeg brøt med kirken.

Etter bruddet med kirka giftet Kessel seg, og han har i dag en datter på 20 år. Han jobbet i musikkrettighetsorganisasjonen Tono før han gikk av med pensjon for noen år siden.

Kremasjonsseremoni: På grunn av de store kostnadene er den avdøde ofte midlertidig begravd i opptil flere år før kremasjonsseremonien avholdes.

Tradisjoner til besvær

På turistøya Bali bruker befolkningen enorme ressurser på endeløse rekker av seremonier og ritualer. I møte med turisme og økende muslimsk innvandring tviholder balinesere på sine tradisjoner.

Tekst og foto: Norunn Kosberg

Den som ankommer flyplassen på Bali blir møtt av tradisjonell balinesisk gamelan-musikk, templer og eksotiske statuer. Mange av de ansatte på flyplassen har tradisjonelle kostymer. Balineserne sørger for at den som kommer til Bali ikke skal være tvil om at man har ankommet en øy med en helt særegen kultur.

På Bali tar religion og tradisjoner ekstremt stor plass i innbyggernes liv. Det har blitt anslått at mange bruker 30-50 prosent av inntektene sine på religiøse seremonier. Turisttilstrømming og økt innflytting av muslimer fra andre deler av Indonesia ser ut til å ha forsterket balinesernes opptatthet av egen kultur og religion og gjort dem enda mer påpasselige med å ivareta sin egenart.

FORPLIKTET TIL SEREMONIDELTAGELSE

– Balinesere er redde for modernisering, sier professor I Wayan Pastika ved Udayana University i Denpasar. Han forklarer hvordan organiseringen av det balinesiske samfunnet gjør at kulturen konserveres. Det tradisjonelle landsbysystemet har en komplisert oppbygging, med flere nivåer av nabolagskomiteer. Alle balinesere må være med i slike grupper og er forpliktet til å delta i seremonier og dugnadsarbeid.

– Man kan egentlig ikke velge hvorvidt man vil være med i dette systemet. Den som ikke bidrar blir sosialt utstøtt. Selv om man har flyttet bort fra landsbyen, forventes det at man møter opp og bidrar under viktige seremonier og tilstelninger.

Forsømmer man forpliktelsene sine vanker sanksjoner i form av bøter og innkalling til samtale med landsbyoverhodet. Men det verste for en balineser er frykten for at ingen vil bidra i kremasjonsseremonien når man dør, sier Pastika.

Han forteller at han fikk tillatelse til å bidra med økonomiske midler i stedet for personlig oppmøte da han studerte i Australia og var borte fra landsbyen i fem år. Men noen av nabolagsgruppene godtar kun direkte deltagelse i forberedelse av seremonier og andre felleskapsprosjekter.

Nå er Pastika selv blitt landsbyoverhode med ansvar for juridiske avgjørelser. Han er med på å lage regler og ta bestemmelser i forhold til saker som angår innbyggerne i landsbyen. Det kan være

Turisme vs tradisjon: Skiltet advarer turister mot å forstyrre seremoniene som stadig pågår inne i templene.

alt fra å avgjøre tvister angående landrettigheter ettersom de fleste eiendommene tilhører landsbyen, til å godkjenne ekteskapsinngåelser og andre familiesaker.

– Jeg hadde en drøm om å få til forandring da jeg tok på meg denne jobben, men det fungerer ikke. Jeg opplever at folk er redde for forandring, og det er frustrerende, sier Pastika, som ser på seg selv som en liberal balineser. Han har gjennomført endringer i sin egen kjernefamilie, men altså ikke lykkes med det i forhold til storfamilien eller landsbyen.

Pastika mener at balinesere bruker for mye tid og ressurser på seremonier. Han ser det som et hinder for utvikling når fattige familier bruker opptil halvparten av inntektene sine på seremonier.

– Folk selger land for å holde seremonier. De menneskelige ressursene må utvikles hvis man skal henge med i den moderne tiden. Folk må investere i seg selv i form av utdanning. Det å legge så store ressurser inn i seremonier er til hinder for utvikling. Religionspraktiseringen bør forenkles. Nå er det altfor mange ressurskrevende seremonier, mener Pastika, som etterlyser mer innhold og filosofi i religionen. Selv vil han forbedre karmaen sin ved å hjelpe andre og mener at det er viktigere enn seremonier:

– Broren min tar seg av familieseremoniene, og jeg tar meg av våre gamle foreldre, sier Pastika.

KVINNEIDEALET HINDRER LIKESTILLING

Den norske antropologi- og indonesiskstudenten Clea Johnsen, kjenner godt til kulturen etter mange

lange opphold på øya. Hun er opptatt av kvinnes situasjon.

– Noen balinesere føler at det er besværlig å leve i sin egen kultur, men konvensjonene gjør at de velger ikke å gjøre noe med det, sier Johnsen.

Det følger omfattende forpliktelser med det å være en balinesisk kvinne. Det er først og fremst

– Det verste for en balineser er frykten for at ingen vil bidra i kremasjonsseremonien når man dør.

Professor i Wayan Pastika

kvinnes ansvar å forberede ofringene til seremoniene og de daglige ritualene. De må ofte jobbe hele natten i forkant av viktige seremonier for å lage ofringer.

– Når selvopoffrelse er et kvinneideal er det et stort hinder for likestilling, mener Johnsen.

Månedene mars og april er spesielt travle seremonimåneder, med feiringen av balinesisk nyttår og flere andre store seremonier. Det er et mylder av seremonier og riter, og man bruker tre forskjellige

kalendere for å holde styr på datoene. Det er spesielle seremonier rundt fullmåne, når tempelet har årssdag, risinnhøstingen, kremasjoner eller de tolv andre store overgangsritualene for hver enkelt person. Ett av disse overgangsritualene er tannfilingsseremonien, som med symbolsk nedfiling av spisse tenner skal forhindre dyriske, demoniske tendenser. I tillegg til årlige, månedlige og ukentlige seremonier, settes det fram ofringer minst en gang om dagen på bestemte tidspunkt. En offerkurv kan inneholde blomster, ris, røkelse, sukker, krydder, en sigarett eller en kjeks, eller til og med penger. Tanken er at gudene liker det samme som oss mennesker.

– Det må nevnes at balineserne er pragmatiske i religionsutøvelsen sin. Nå fås det kjøpt ferdiglagede offerkurver for travle familier. Pragmatiske løsninger er nødvendige for at kulturen skal overleve sier Johnsen.

HARMONI FOR ENHVER PRIS

– Balinesernes vennlighet har sammenheng med idealet om harmoni, forteller Frode Lieungh. Han er amanuensis ved Høgskolen i Telemark og ansvarlig for faget «tverrkulturell kommunikasjon» på Bali, hvor han underviser norske studenter for Gateway College.

– Besøkende på Bali møter en alltid smilende og vennlig befolkning. Men redsel for hva som kan skje dersom de ikke oppfyller forpliktelsene sine preger balineserne, sier Lieungh.

Etter fem år på øya er han blitt godt kjent med kulturen på øya og har gjort mange erfaringer i møtet med balinesere.

Tempelbursdag: Tempelet har bursdag, og folk fra omkringliggende landsbyer har kommet og brakt med seg forseggjorte ofringer.

– Når en ulykke skjer, er det en årsak til det. Det betyr at man har gjort noe galt. Balinesere forklarer aldri hendelser med tilfeldigheter, sier Lieungh.

Han forteller at kona til en balinesisk bekjent drømte at bestefaren som hadde vært død i flere år, frøs. Ekteparet bestemte seg for å kjøpe en trøye til bestefaren og ofre den ved neste store seremoni. De tok rett og slett ikke sjansen på hva som kunne skje dersom de ikke gjorde noe med at bestefar frøs.

Det at frykt preger balineserne er det flere som har påpekt. Den norske antropologen Unni Wikan skriver i sin bok *Managing Turbulent Hearts* om balinesere som for enhver pris prøver å opprettholde et harmonisk og smilende ytre. Sinne eller konflikt skal ikke uttrykkes, for i kjølvannet av sterke følelser kan det følge mye negativt, som kaos og sykdom. Det gjelder å lære å kontrollere seg selv. Redselen for at guder og ånder skal bli sinte eller for at noen kan påføre skade gjennom svart magi er utbredt blant balineserne.

MÅ HA LOVLIG RELIGIØS IDENTITET

Er det religionsfrihet når man kan velge religion, men ikke å være ikke-religiøs? Den indonesiske staten godkjenner kun seks religioner, og innbyggerne må bekjenne seg til en av disse religionene for å få ID-kort. Enkelte har hevdet at balineserne begynte å se på seg selv som hinduer først da de ble tvunget til å definere seg ut fra myndighetenes krav om å tilhøre en av de seks godkjente monotestiske religionene rundt midten av forrige århundre. Folk som ikke ser på seg selv som religiøse sier at de er «ID-muslim» eller «ID-hindu», fordi man uansett er tvunget til å definere seg i forhold til en av de statsgodkjente religionene.

Ifølge internasjonale FN-rapporter blir ateister og personer som bekjenner seg til minoritetsreligioner statlig diskriminert. Først og fremst gjelder dette i

forhold til utstedelse av ID-dokumentene som er nødvendige for registrering av ekteskapsinngåelser og fødsler, men det skjer også gjennom at myndighetene unnlater å beskytte minoriteter mot trakassering.

Det er altså ikke noe som heter å være ikke-religiøs blant balineserne.

– Balinesere er religiøse av fødsel og ikke av valg. Vi tror på gud fordi vi vil at andre skal tro at vi tror på gud. Det er først og fremst en konvensjon, mener Pastika.

– Vi har religionsfrihet, vi har i hvert fall mulighet til å skifte religion. Det er flere som har gått over til kristendommen av pragmatiske grunner, fordi det i kristendommen nesten ikke er seremonier, sier Pastika.

Det som fantes av ateister er nærmest blitt utryddet på Bali. På første del av 1960-tallet drev religiøse tradisjonister heksejakt på intellektuelle og «gudløse kommunister». Av en befolkning på to millioner ble opptil 100.000 reformvennlige balinesere drept inntil myndighetene til slutt klarte å sette en stopper for volden.

MUSLIMSK INNVANDRING TRUER

Indonesia er verdens største muslimske land, og midt i øygruppen ligger altså Bali som en hinduistisk enklave. Blir Bali dermed sett på som en misjonsmark av indonesiske myndigheter? Det ser heller ut til at myndighetene er stolte av den hinduistiske øya. Indonesiske myndigheter har valgt å satse på Bali som et turistnål og får kjærkomne inntekter fra turismen. Det er forståelse for at religionen og kulturen på Bali er en viktig grunn til at turistene kommer og at den dermed må bevares.

Men forholdet mellom de muslimske javanerne og balineserne forverret seg kraftig etter bombene i oktober i 2002. Mer enn 200 mennesker døde da

Kritisk: Professor I Wayan Pastika er kritisk til tradisjonsveldet i universitetets lobby.

muslimske terrorister bombet en nattklubb i Kuta. Mistilliten overfor muslimer økte, og turistnæringen led. I 2005 kom et nytt angrep hvor rundt 20 personer mistet livet. Balineserne er opprørte og rasende over at muslimene har skadet øya deres. Turismen har fått en tilbakegang etter angrepene og balinesernes holdning til muslimer er blitt ytterligere forverret.

Professor Pastika påpeker at det ikke er de balinesiske muslimene som er problemet.

– Vi har hatt muslimske minoriteter på Bali i flere hundre år og det har aldri vært noe problem. Det er mange likheter mellom oss, og det forekommer inngifte på tvers av religionene. Det er den nye trenden med innflytelse fra ekstreme muslimer i Midtøsten som bekymrer oss, sier Pastika, som likevel mener at man snart må vurdere å begrense tilflyttingen fra Java fordi Bali står i fare for å bli for tett befolket.

– Hvis ikke strømmen av innflyttere begrenses vil det snart ikke bli noe igjen av det som folk liker med Bali.

Balinesernes skepsis til de muslimske javanerne er hovedgrunnen til at de ikke ønsker broforbindelse mellom Bali og Java. På det korte streket mellom de to øyene går fergene i skytteltrafikk, men balineserne har altså motsatt seg brobygging.

Mistillit mellom innflyttede javanere og innfødte balinesere gir seg utslag i forestillinger om den andre gruppen. Javanerne mener at balineserne er late, at de jobber lite og at de hovedsakelig driver med seremonier. Balinesere ser på javanere som kriminelle og gir dem gjerne skylden for alt som ikke er bra på øya.

Balineserne må ganske ofte ta fri fra jobb på grunn av alle seremoniene. Det forventes at utflyttede balinesere drar hjem til landsbyen når det er viktige seremonier. Derfor er innflyttede muslimske javanere blitt en mer stabil arbeidskraft ettersom de i

og mener det hindrer utvikling. Her foran kunnskaps gudinnen

Daglige offerkurver: Offerkurver flettet av palmeblader settes ut på sentrale steder, som veikryss, og utenfor husene. Oftringene lages av familiens kvinner hver dag, men kan også kjøpes ferdige.

mye mindre grad må ta fri fra jobb for å delta i seremonier.

Balineserne er rikere enn de muslimske javanerne både på grunn av turismen og fordi de eier land. Det er vanlig at balinesere som eier fiskebåter leier inn javanesere til å drive fisket. Javaneserne har rykte for å være mer hardtarbeidende, og de tar gjerne på seg arbeid som balineser ikke vil gjøre selv, som eksempelvis å selge *bakso* (kjøttsuppe) fra små kjerrer som de triller rundt. Det er et ordtak som sier at «balinesere selger land og kjøper bakso, mens javanesere selger bakso og kjøper land».

– Balinesere ser på seg selv som unike, i en særstilling. Det faktum at de er bedre stilt enn muslimene blir tolket som at de er begunstiget av gudene, og at de har lyktes i å skape harmoni, sier Lieungh.

TURISME ØDELEGGER KULTUR?

Det balinesiske samfunnet har blitt analysert og studert av utallige antropologer og forskere det siste hundreåret. Det finnes kanskje ikke noen kultur som er mer gjennomanalysert. Sammen med tilstrømmingen av turister har dette gjort at balineserne har vært nødt til å forklare og artikulere kulturen sin. Gjennom møtet med omverden har altså balineserne blitt mer bevisst sin egen kultur. Flere sosialantropologer hevder derfor at balinesisk kultur står sterkt på grunn av turismen og ikke på tross av turismen.

For femti år siden var det kun tre turisthoteller på Bali. Disse var usjarmerende statlige betongkonstruksjoner. Etter hvert ble det klart at turistene foretrakk å bo i bungalower med tradisjonelle stråtak, treutskjæringer og utendørsbad for å oppleve følelsen av det autentiske balinesiske. Slik utviklet det seg en egen balinesisk turistarkitektur, med åpne paviljonger, frodige hager og bruk av organiske materialer. I dag er det regler for at husene på Bali skal bygges med respekt for lokal byggeskikk. For

eksempel så skal ingen hus være høyere enn en kokosnøttpalme.

Turismen på Bali er et dilemma for indonesiske myndigheter. På den ene siden bringer de velkommen valuta og inntjening til landet, for gjennom skattelegging bidrar turistnæringen på Bali til hele landets økonomi. På den andre siden representerer de vestlige turistene det negative med det moderne livet, med lettledde mennesker og promiskuøs oppførsel.

Da indonesiske myndigheter for et par år siden ville innføre den såkalte anti-pornografiloven, som blant annet innebar at bikini på stranden ville bli forbudt, protesterte ikke bare balinesere i turistindustrien. Den balinesiske guvernøren sendte inn en protest, og det var demonstrasjoner mot loven også andre steder i landet. Den nye loven ville også ramme enkelte av de tradisjonelle balinesiske danseformene. Etter mange protester fikk turiststedene på Bali unntak for loven.

«DEN MAGISKE ØYA»

Helt siden 1930-tallet har kunstnere og antropologer som Margaret Mead og Walter Spies fremstilt Bali som «den magiske øya». Bildet har holdt seg av Bali som et åndelig sted hvor menneskene lever i harmoni med hverandre og med naturen. Den milde og vennlige befolkningen og en fantastisk natur gjør Bali til det perfekte stedet for den som søker harmoni og fred i sinnet. I Ubud, som kan sies å være Balis åndelige senter, har mange vestlige New Age-orienterte mennesker slått seg ned for lengre eller kortere tid. De går på yoga- og meditasjonskurs, eller de får tradisjonell balinesisk massasje når de ikke spiser på en av de organiske, vegetariske kafeene. De oppsøker guruer og medisinnmenn og deltar i fullmånearrangement.

Folk på Bali er virkelig det vi kan kalle åndelig orienterte. Det er i hvert fall inntrykket av baline-

serne jeg møter. Samtaler med drosjesjåfører er en god kilde til informasjon overalt i verden.

– My heart is very expensive, sier sjåføren min på turen mellom Ubud og Jimbaran.

Jeg antar at han mener at hjertet hans er dyrbart. Så følger betraktninger om meningen med livet og sammenhenger i universet jeg ikke hadde ventet fra en ung gutt med Heavy Metal-T-skjorte og ring i øret. Han forteller at han ber hver morgen i tempelet og at han passer nøye på hvem han omgås, fordi hjertet er det mest dyrebare vi har. Det gjelder å ikke bli påvirket av negative mennesker. Jeg er heldig som får sitte på hos ham, sier han. Jeg er på en måte utvalgt, for han kjører kun mennesker som sender ut positiv energi.

Kort om Bali:

- Hinduistisk øy på størrelse med Akershus fylke.
- 3 millioner innbyggere.
- Over 90 prosent av befolkningen bekjenner seg til den balinesiske varianten av hinduismen.
- Bali tilhører Indonesia som med 88 prosent muslimer av 237 millioner innbyggere er Indonesia det landet i verden med flest muslimer.
- Det er anslått at omkring halvparten av befolkningen på Bali jobber i næringer relatert til turisme.
- I 2002 bombet muslimske terrorister en nattklubb på Bali og 202 mennesker døde. I 2005 kom et nytt angrep hvor rundt 20 mistet livet. Turismen har fått en tilbakegang etter angrepene og balinesernes holdning til muslimer er blitt forverret.
- Bali har vært nederlandsk koloni og var militærdiktatur fram til 1998.

«Vi anerkjender ingen autoritetstro»

De aller første organiserte fritenkerne i Norge var sosialister i Kristiania. Ronnie Johanson har nøstet noen tråder.

Stifterne av fritenkerforeningen utgikk fra den sosialistiske ungdomsbevegelsen, og deltok sannsynligvis i dette 1. mai-toget i 1908. Foto: Arbeiderbevegelsens arkiv

I forrige nummer ble det gjort oppmerksom på hundreårsjubileet for *Frie Tanker*. Bladet var organ for Kristiania Fritænkerforening og kom med minst fem numre i 1909, men bare de fire første er bevart. Selve foreningen ble antagelig stiftet i 1908, og hittil er det antatt at den forsvant igjen etter ett år eller to. I bergensbladet *Fritænkerens* første nummer, datert januar-februar 1911, står det nemlig: «Her i landet er der, saavidt vites, kun en enkelt forening av fritænkere: Fritænkerklubben i Bergen.» Denne ble stiftet 18. april 1909.

Bergenserne kjente til fritenkerne i Kristiania. *Frie Tanker* var i salg i Bergen i 1909, og i et par av de første numrene av *Fritænkeren* fra 1911, bringer bergenserne klipp fra kristianiabladet. Alt tydet på at Kristiania Fritænkerforening var nedlagt for godt. Vinteren 1913 melder *Fritænkeren* at i Kristiania «stiftedes den 3die februar en ny fritænkerklub» med 20 medlemmer. Også denne fikk antagelig kort levetid, ellers ville det neppe vært nødvendig å starte enda en klubb høsten 1915.

SOSIALISTENE STOD BAK

Nå viser det seg imidlertid at gamle Kristiania Fritænkerforening eksisterte fremdeles under verdens-

krigen – muligens helt frem til andre verdenskrig. Jeg har kommet over en bok som har tilhørt foreningen – i hvert fall er den stemplet «KRISTIANA FRI-TÆNKER FORENING». Boken ble gitt ut i Sverige i krigsåret 1914. Jeg trodde at den opprinnelig hadde vært i svensk eie, ettersom den er påført med blyant «Gustaf Rosengren Brogatan no 1». Inntil jeg sjekket *Frie Tankers* adresse, som var Brogaten 1, sjettede etasje. Det dreier seg altså om samme forening.

Mest sannsynlig er det at klubbene fra 1913 og 1915 i realiteten var forsøk på å gjenopplive Kristiania Fritænkerforening. Klubben av 1913 ble for øvrig startet etter et foredrag av den omreisende svenske fritenkeragitatoren Oscar Ljungdahl, som på ny besøkte Kristiania høsten 1916.

Frie Tankers redaktør var Henrik Østby. I pinsen 1909 ledet han en fraksjon som brøt med Norges sosialdemokratiske ungdomsforbund (nå AUF) på landsmøtet og dannet Norges Ungsocialistiske Forbund (bare formannens dobbeltstemme hindret dem i å få flertall). Disse ungsocialistene som de kaltes, hadde i flere år satt preg på ungdomsbevegelsen, med sin sterkt antimilitaristiske og antireligiøse linje. De hadde utviklet seg i anarkosyndikalistisk

retning under innflytelse av bl.a. Hans Jæger og den svenske agitatoren Hinke Bergegren.

Ungsocialistene må ha stått bak også Kristiania Fritænkerforening, ettersom 4 av de 5 som skriver i *Frie Tanker* under fullt navn, er kjent fra forbundet (Frithjof Werenskjold, Henrik og Julius Østby og Rolf Hammer). Kvinnenavn finner vi ikke, men de var ikke helt fraværende: «Under en diskusjon i Fritænkerforeningen blev bibelens lære om de saliges og de fortaptes respektive opholdssteder efter dommen omtalt og kritiserte. En kvinde uttalte da, at hun ikke kunde forstaa, hvordan der kunde være glede og jubel i himmelen ved stadig at være vidne til de fortaptes pine i helvete...»

HUMANISTISK PROGRAM

Frie Tanker ser ut til å ha gått inn alt i 1909, men i ungsocialistenes blad *Revolt* finnes et par spor etter fritenkerforeningen. I juni 1916 bringer bladet en prolog skrevet av en 15-årig Arne Paasche Aasen til «Kristiania fritænkerforenings fest 14. mai 1916». Oktobernummeret samme år har en artikkel undertegnet «For Kr.a Fritænkerforening, A. Danielsen, formand». Her finner vi foreningens program, som vi i dag ville kalt humanistisk. «Vi bekjemper enhver

overnaturlig religion og henfører sædeleren og moralen til fornuftige begrunnelser», heter det. Full yringsfrihet var en kampsak, med en begrunnelse som tåler å gjentas: «Vi ... fordrer at enhver ærlig overbevisning maa kunde forkyndes frit for at den kan komme under prøve.» Derimot ser dagens humanisme jevnt over ut til å ha forlatt det utopiske målet om «menneskeslegdens forædling i tanke og liv samt samfundets omskapinge ...».

Det skinner igjennom i formannens artikkel fra 1916 at foreningen hadde vært lite aktiv, men nå har man konkrete planer om opptrapping: «Vi vil avholde foredrag med diskusjon, vi vil sprede flyveblade, vi vil samle et antireligiøst bibliotek og støtte bladet 'Fritænkeren'.» Det siste kan bety at Fritænkeren ikke gikk inn i desember 1915, som antatt. (Mer sannsynlig er at programmet ikke var oppdatert, og at man håpet nedleggelsen var midlertidig. Det skal for øvrig ha kommet noen nye numre på slutten av trettitallet.)

At fritenkerforeningen alt var i gang med spredning av flyveblader, fremgår av en gatereportasje i samme nummer (oktober 1916): «En av vore ibærdigste aviskommisionærer gik en dag og delte ut en del flyveblade som Kristiania fritænkerforening hadde utgit (...)»

Foreningen kan faktisk ha eksistert i minst 20 år til; de siste årene under nytt navn. Det finnes nemlig et siste spor. En annen av skribentene i *Revolt* var Trygve Aakervik (1893–1952). I syndikalistbladet *Alarm* nr 1, 1936 finnes et referat fra en «ganske vellykket julefest» 29. desember 1935. Og her står det å lese: «Under festen holdt formannen i Oslo fritænkerforening, Trygve Aakervik, et utmerket foredrag for barna og oplyste dem om den løgn som julefeiringen og kristendommen i sin helhet hviler på. Foredraget blev lønnet med sterkt bifall.»

En informant opplyste til HEFs bibliotekar Knut Berg midt på åttitallet at etter striden om skuespillet *Guds grønne enger* vinteren 1932–33 ble det stiftet en fritenkerforening på Humla i Oslo, men at denne ikke ble varig. Det er allikevel mulig at dette dreide seg om Aakerviks forening.

Ronnie Johanson står bak en rekke religionskritiske bøker, som *Guds lille brune*, *Luthers lille brune*, *Opprør og Kjetterbibelen*, samt artikler bl.a. i *Humanist*. Han er aktiv i samfunnsdebatten og i *Human-Etisk Forbund*.

KILDER:

Alarm nr. 1, 1936, *Arbeidet* (DNAs avis i Bergen) 01 05 og 03 05 1909 (annonser for *Frie Tanker* nr. 5), *Frie Tanker* 1-4, 1909, *Fritænkeren* 1-2 og 5, 1911; 2, 1913; 5-6, 1915, Klassekampen 9.12.1916, *Revolt* nr. 3 og 5, 1916, Knut Berg: Norges Fritænkerforbund. *Human-Etikk* 2, 1984, Oscar Ljungdahl: *En fritänkareagitors minnen*. Stockholm 1926, Hallvard Skullerud: Arnfred Olesen 10/2 1883 – 11/5 1958. *Oss hedninger imellom* 4, 1984, Per Sogstad: *Ungdoms fanevakt. Den sosialistiske ungdomsbevegelsens historie i Norge*. Oslo 1951, Aksel Zachariassen: *På forpost. Oslo arbeidersamfund 100 år*. Oslo 1964. Takk til Harald Fagerhus for opplysningene fra *Alarm* og *Revolt*.

Har du mer info?

Dersom du har opplysninger om landets fritenkerforeninger, eller er i besittelse av *Frie Tanker* nr. 5 – eller *Fritænkeren* fra senere enn 1915, så ønsker Ronnie Johanson å komme i kontakt med deg. Send epost til ronni-jo@online.no eller ta kontakt med Fri tankes redaksjon.

Humanist forlag må kutte

Sviktende boksalg over lengre tid har ført til at en av to stillinger i Humanist forlag nå er blitt kuttet. Det vedtok styret i Humanist forlag i april. Det betyr at forlagssjef Bente Pihlstrøm er alene igjen som heltidsansatt, mens markedssjef Vibeke Weibell Eliassen ikke kommer tilbake etter at svangerskapspermisjonen hennes går ut i starten av 2010.

– Det er svært uheldig å måtte kutte en stilling, men vi opplever at vi reelt sett ikke har noe valg. Salget de siste årene forsvarer ganske enkelt ikke å ha to stillinger, sier Fredrik Hansen, styreleder i Humanist forlag til Fritanke.no.

Situasjonen for Humanist forlag er ikke unik i en forlagsbransje som sliter.

– Det er nedskjæringer og oppsigelser over hele linja. Humanist forlag gir ut mange viktige bøker som ikke ville ha blitt gitt ut ellers, men de selger ikke alltid like godt. Bokhandlerne har dessverre blitt mer forsiktige med å ta for mye av slikt. Bortfallet av bransjeavtalen har ikke gjort situasjonen lettere, sier Hansen.

Forlagssjef Bente Pihlstrøm sier at den vanskelige økonomiske situasjonen vil innebære færre oversatte utgivelser og at forlaget må ta færre sjanser:

– Vi kommer til å bli svært strenge på hva vi gir ut. Vi må være mer kritiske i forhold til om en bokutgivelse er vesentlig nok. Men slik jeg ser det har vi fremdeles en viktig oppgave. Humanist forlag har aldri hatt annet krav på seg enn at det skal gå rundt, og enkelte bøker er viktige å få ut selv om de ikke selger mange eksemplarer. Det er blant annet *Livet før døden*, historieverket om Human-Etisk Forbund, et eksempel på.

Darwins teori innkjøpt av Kulturrådet

Erik Tunstads *Darwins teori. Evolusjon gjennom 400 år* er valgt ut som én av fem titler i årets første vurderingsrunde i Kulturrådets innkjøpsordning for sakprosa-bøker. Det innebærer at 1000 eksemplarer blir formidlet til landets bibliotek.

I motsetning til innkjøpsordningen for skjønnlitteratur – der bare et fåtall ikke blir kjøpt inn, men «nullet» – er nåløyet i innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa trangt. Bare 70 titler blir utvalgt årlig, etter vurdering fire ganger i året. Tidligere eksisterte det bare en svært smal ordning for essay, men i 2005 ble det innført en prøveordning for ny sakprosa, og fra i år er ordningen blitt fast.

I statuttene heter det at sakprosa-bøkene skal ha «språklege, litterære, innholds- og formidlingsmessige kvalitetar og retta seg mot eit allment publikum».

Tidligere titler fra Humanist forlag som er blitt innkjøpt etter Norsk Kulturråds ulike sakprosa-ordninger teller: *Kvinnereisen. Møter med feminismens tenkere* av Birgitte Huitfeldt Midttun (2008), Velle Espelands bøker i Overnaturlige vesener-serien *Spøkelse!* (2002) og *Helgener* (2005), *Kaleidoskop - Israel og Palestina fra innsiden* (2005) av Sandra Petersen og Tonje Merete Viken, samt Kåre Elgmorks *Menneskets utvikling* (2001) etter ordningen for sakprosa for ungdom.

Bøker om demokratiet og menneskets utvikling

Nylig ga Humanist forlag ut i pocket-utgave to bøker som lenge har vært utsolgt, nemlig filosofen Bertrand Russells *Hvorfor jeg ikke er kristen* samt *Det egoistiske genet*, Richard Dawkins bok om evolusjonsbiologi sett fra genenes synsvinkel.

Av kommende utgivelser har forlaget sikret seg iranske Azar Nafisis selvbiografiske *Det jeg aldri snakket om*, om barndom og oppvekst i Teheran. *Det jeg aldri...* er en oppfølger til *Å lese Lolita i Teheran*, en bok som fortsatt selger bra. Videre skriver Mona Ringvej for tiden om demokratiets historie, mens Torfin Ørmen skriver en oppdatert fagbok om menneskets utvikling. I tillegg kommer det før eller senere en bok om nyreligiøsitet.

Human-Etisk Forbund sponser Ida-utstilling!

Fra 5. juni kan du se den mye omtalte 47 millioner år gamle og nær komplette Ida-fossilen i Norge, nærmere bestemt ved Zoologisk museum i Oslo. Human-Etisk Forbund er en av tre sponsorer til Naturhistorisk museums utstilling «Kan vi tilgi ...? Darwin». Dermed blir Human-Etisk Forbund synliggjort i en utstilling som sannsynligvis vil sette publikumsrekord i sommer.

– Vårt ansvar å sette

Ekstremister kan ikke forbys, men det liberale, sivile samfunn må ta ansvar og være på vakt, mener forfatter Ed Husain.

Tekst og foto: Kirsti Bergh

Som 16-åring ble Ed Husain islamistisk fundamentalist og del av den radikale islamistbevegelsen i Storbritannia på begynnelsen av 90-tallet. *Islamisten. Hvorfor jeg ble med i den radikale islamistbevegelsen, hva jeg opplevde og hvorfor jeg forlot den* er nettopp det, fortellingen om hans vei inn – og ikke minst ut av – et destruktivt totalitært tanke-sett, som han nå bruker tiden sin på å bekjempe gjennom tenketanken Quilliam-stiftelsen. En av forklaringene på hvordan en slik ideologi kunne finne fotfeste i England, handler ifølge Husain om lemfeldighet fra britiske styresmakter da de ga landsforviste muslimske ekstremister fra den arabiske verden opphold.

– Styresmaktene burde si «vi gir deg opphold på humanitært grunnlag – på én betingelse: du får ikke propagandere for din ekstremisme og ditt hat mot minoriteter – være seg jøder, homofile eller kvinner». I stedet sa de nærmest «gjør hva dere vil – dette er et fritt land».

Derfor kunne de spre sin gift fritt i og rundt moskeene og etter hvert i skole- og universitetsmiljø.

– Resultatet var at folk som meg – førstegenerasjons briter oppdratt som muslimer, men usikker på hva vår religion betydde – ble eksponert for disse folkene som fortalte oss at «dette er hva din religion egentlig betyr».

I dag – ikke minst etter terrorangrepet i London i 2005 – har britiske myndigheter en helt annen politikk, men skaden er allerede skjedd og islamistenes innflytelse er fortsatt til stede, sier Husain.

Quilliam-stiftelsen følger med på muslimske ekstremister, og Husain er kritisk til en definisjon av radikal islam som bare inkluderer de grupperingene som sier de er villige til å bruke vold.

– Enhver voldelig ekstremist har en gang vært bare ekstremist. Skal vi vente til de begynner å forberede voldelige aksjoner, eller når de går ut og sier at de ikke tror på demokrati, men aktivt vil bekjempe det? Skal sivilsamfunnet si «det er en minoritetsoppfatning, vi kan tolerere det?»

Quilliam-stiftelsen informerer lokale myndigheter om islamistgrupperingens aktiviteter, slik at de for eksempel ikke får låne lokaler gratis i samfunnshus og lignende.

Han mener det er uhyre viktig at det liberale sivilsamfunnet er på vakt.

– Det er den mest liberale, demokratiske måten å beholde liberalt demokrati på. Det er ikke politiets oppgave, det er vår oppgave. Selvmordsbombere og voldelige ekstremister danser til en

– Jeg ser på meg som en humanist, sier Ed Husain.

bestemt form for musikk, og det er vår oppgave å skru av den musikken.

TILHØRIGHET OG FREMMEDGJØRING

Under Husains oppvekst på 80-tallet stod British National Party sterkt, og som barn opplevde han BNP-pøbel som ropte at de skulle «ha seg tilbake dit de kom fra». Lærerne på den multikulturelle barneskolen var hans beste bolverk mot rasismen, og han betoner betydningen av det å skape en tydelig følelse av *tilhørighet* til samfunnet blant minoritetsbarn og -ungdom.

– Jeg hadde ingen virkelig følelse av fremmedgjorthet i den alderen, fordi det var en reell multikulturell skole.

På ungdomskole med bare muslimske gutter ble han tvunget til å stille seg spørsmålet: «hvem er jeg?» På samme tid kom krigen på Balkan med massakrer på muslimer i Bosnia.

– Det hadde vært muslimer i Bosnia i 200 år. De var lyshudede og ble drept. Hva da med meg, som var mørk i huden og med bare få tiårs historie i England? Det var denne usikkerheten ekstremistene spilte på med plakatteksler som «Bosnia today – Britain tomorrow». Det var et sterkt budskap til unge mennesker, forteller Husain.

Han ble redd, og videoer som ble formidlet fra Bosnia forsterket frykten.

– Plutselig ble vår identitet som muslimer det viktigste, ikke vår identitet som briter eller som mennesker. Når noen tilbyr klare svar, er det lett å gripe til dem. Det fikk vi fra disse gruppene.

Husain besøkte Norge i forbindelse med et av Abid Rajas dialogmøter. Han var positivt overrasket over de mange unge, norske muslimer med minoritetsbakgrunn som oppfattet seg som del av dette landet, men reagerer på den norske begrepsbruken med «norsk-pakistanere» og «annengenerasjons innvandrere». Det er nok av miljøer som vil fortelle ungdom med minoritetsbakgrunn hvem de er, enten det er fundamentalistiske muslimer eller folk som erklærer «du hører ikke hjemme her, du er utlending». Samtidig er Husain klar på at ansvaret for integrering også ligger i de muslimske miljøene.

– Når store grupper av muslimer psykologisk fortsatt lever i for eksempel Pakistan, kan de ikke forvente at det europeiske samfunnet skal se seg som fullt og helt del av Europa, mener Husain.

Han mener de muslimer det gjelder må utfordres på disse områdene, slik han mener muslimer må utfordres på hijab, som etter hans syn må tillates overalt, men samtidig kritiseres og utfordres. Endringer vil først komme når muslimske kvinner stiller grunnleggende spørsmål ved hijaben.

– Debatten om hijab er nærmest ikke-eksisterende blant muslimer. Som et resultat av den manglende refleksjonen rundt dette, blir hijab en absolutt del av religionen som vi er nødt til å ha – hvis ikke er vi ikke muslimer, sier Husain.

Han ser den økende hijab-bruken blant muslimske kvinner også som et uttrykk for en «punktholdning», som å farge håret rosa fordi foreldre eller autoriteter misliker det.

Husain er mot forbud a la den franske sekula-

grenser

Germaniafeber

rismemodellen, og mener det er sunt å la folk vise sin religion i offentligheten mens staten intervensjoner minimalt.

– Men det betyr ikke at det sivile samfunnet – tenketanker, menneskerettighetsgrupper, skribenter, lærere, universitetsfolk – skal la være å utfordre. Det er vårt ansvar å sette grensene.

– Mange mener at kritikk av islam bare bør komme fra muslimer selv, som deg, og at hvis for eksempel sekulære humanister gjør det blir det uttrykk for majoritetens kritikk av minoriteten, og er med på å fremmedgjøre muslimer i samfunnet.

– Hvis det fremmedgjør muslimer handler det mer om at argumentene ikke er framført skikkelig. For da ville unge muslimer visst at deres største fiende er islamistene som ser dem som mindreverdige muslimer. Og kanskje har det også å gjøre med at det kommer fra høyresiden, og fra folk som Ayan Hirsi Ali som har snudd seg mot islam. Når flere som Abid Raja kommer til front, vil det oppfattes annerledes. Da handler det om *våre* problemer. Det er som ett land, ett samfunn vi må takle dem, og ikke la høyreekstreme partier som blander inn rase, innvandring og kristendom få lov til å ta debatten. Denne debatten må engasjere venstresiden. Det var venstresiden som bekjempet fascismen, og når venstresiden forstår hva vi kjemper mot her – ikke muslimer, men det muslimske ekstreme høyre – vil den se at kampen er viktig.

På spørsmål om hva en organisasjon som Human-Etisk Forbund – som er religionskritisk og fundert på menneskerettighetene – kan gjøre, svarer Husain:

– Gi aldri opp sekulære, liberale verdier, selv når muslimer sier at sekularisme er et problem og humanisme er angrep på religion. Jeg ser meg som en humanist, en religiøs humanist, i den forstand at humanisme mener mennesker kommer først. Vår felles menneskelighet er mer viktig enn stammemessig identitet basert på religion, etnisitet, kjønn, seksuell tilhørighet – det er det å være menneske som betyr mest. Slik jeg ser det, er det også budskapet fra muslimsk historie – at det å være menneske kommer først, det å være inklusiv, heller enn å være ekskluderende. Og jeg tror de fleste muslimer vil ønske det velkommen. Men som Shakespeare sier: noen ganger må du være grusom for å være god. Og jeg tror humanister mer enn andre kan komme med argumenter om felles menneskelighet, så fortsett debatten!

Islamisten

Hvorfor jeg ble med i den radikale islamistbevegelsen, hva jeg opplevde og hvorfor jeg forlot den ble utgitt på Humanist forlag tidligere i år.

Terje Emberland,
Jorunn Sem Fure
(red)

*Jakten på Germania.
Fra nordensvermeri
til SS-arkeologi*
Humanist forlag

Jakten på Germania – fra nordensvermeri til SS-arkeologi er en artikkelsamling med bidragsyttere fra Norge, Sverige, Finland, Tyskland og USA. Terje Emberland og Jorunn Sem Fure har redigert den, i tillegg til å bidra selv. Første del av boka tar for seg hvordan ideen om den ariske rasens forhistoriske storhet utviklet seg fra 1800-tallet og frem til andre verdenskrig. Andre del av boka fokuserer på SS-forskning på forfedrearven, «Ahnenerbe» og hvilken rolle Skandinavia spilte i SS-undersøkelsene. Du kan lese artiklene hver for seg eller i et strekk. Selv om mange av temaene går igjen i artiklene, blir det ikke gjentakende.

Boka knuser myte etter myte om nasjonalisme og nazisme. Bjørnstjerne Bjørnson var for et felles storgermansk rike, «Ja, vi elsker» eller ei. Nazistenes samarbeidspartnere i Nasjonal Samling var motstandere av en tysk fører for Norge. De var først og fremst nasjonalister, ikke pangermanister. De mente at nasjonalstaten var viktigere enn å samle alle blonde og blåøyde under samme politiske styre. Selv blant de ivrigste pangermanistene i Germanske SS Norge møtte Himmler motstand: Nordmenn var tross alt kremen av alle ariere. Tyskerne var blitt dvaske av å labbe rundt i skogen på kontinentet. Det felles *nordiske* storriket skulle selvsagt ha både svensker, dansker, tyskere og hollendere innenfor grensene sine, men føreren måtte nødvendigvis være norsk. Bildet av det strømlinjeformede, hierarkiske SS plukkes fra hverandre i boka, og du får en god innføring i de komplekse ideologiske internkampene.

Jakten på Germania går likevel lenger enn å gi interessant, detaljert informasjon om Himmlers forsøk på å gjenskape urgermanske landsbyer for SS-familier: Boka viser hvordan fokus på fortiden ofte er en kritikk av nåtiden. Hvis du ønsker nasjonal selvstendighet, hjelper det å kunne vise til kontinuitet mellom deg og noe

storslagent i fortiden. Nasjonalsocialistene brukte rase som bindeledd mellom de storslåtte germanerne og dem selv. Andre grupperinger bruker språket som bro mellom fortid og nåtid. I iveren etter å kunne bruke fortiden som politisk middel sier det seg selv at det kan være en del glorifisering ute og går... Nazistene mente at det moderne bysamfunnet svekket den germanske rase og at ved å vende tilbake til røttene, kunne storheten og rasesjelen gjenoppvekkes. Selv om rasetenkingen er ganske unik for NSDAP, er mange politiske ideologier bygget opp rundt at det har eksistert et idealsamfunn i forhistorisk tid vi må vende tilbake til. Engels opererer med en urkommunisme, mens den radikale kvinnebevegelsen viser til at det fantes et matriarkat før dagens patriarkat. Prinsippet er at hvis det har eksistert før, må det kunne eksistere igjen.

Litt småpirk: Korrekturen er slurvete, med Pringles artikkel som mest skadelidende. Det mangler ord noen steder, som gjør at enkelte setninger ikke gir mening. Det er også varierende praksis på hvorvidt man oversetter tyske sitater eller ei. I noen artikler er alle tyske sitater og utsagn oversatt, i andre artikler står det lange, uoversatte sitater. Kjipt for oss som hadde spansk på skolen.

Oppsummert: Boka er svært god, og det eneste jeg har å utsette på den er litt redaksjonelt småplukk. *Jakten på Germania* er interessant, velskrevet og ikke minst relevant. Den gjør oss bedre i stand til å forstå nazistene og hvor de kom fra ideologisk og den slår i stykker forestillinger om at brunskjortene var enige og alltid marsjerte i takt. I tillegg reiser den viktige problemstillinger om hva den norske kulturarven egentlig er. I dager hvor «norsk kultur» og «norske verdier» er sånn i vinden er det nyttig å reflektere over hva nasjonalitet er.

Ida Jackson

Er islam og sekularisme uforenlig?

Det finnes en rekke årsaker til «den muslimske verdens» problematiske forhold til sekularisme som ikke bunner i religionen islam, skriver sosialantropolog Sindre Bangstad.

Sindre Bangstad er førsteamanuensis ved Avdeling for samfunnsfag ved Høgskolen i Oslo.

Det er blitt noe av et mantra i den offentlige debatten i Norge og det øvrige Europa at islam og sekularisme er uforenlige størrelser. Men ser vi nærmere på de konkrete og spesifikke erfaringer som befolkningen i mange postkoloniale muslimske stater (dvs. stater hvor muslimer er i flertall) har hatt med sekularisme, vil vi oppdage at denne antakelsen om uforenlighet har helt bestemte historiske og politiske årsaker. Blant de vesentlige forholdene er det at sekularismen ofte ble innført av fremmede kolonimakter og er blitt videreført av svært autoritære postkoloniale stater. I den «muslimske verden» har sekularismen heller aldri hatt en organisk samfunnsmessig forankring i sekulariseringsprosesser som innebærer at religiøse institusjoner og forståelser mister sin betydning og forklaringskraft blant vanlige folk. Den «muslimske verden» er først og fremst en tankefigur, fordi dens historiske utvikling vanskelig lar seg forstå isolert fra europeisk historie.

HVA ER SEKULARISME?

Vi tror ofte at vi vet nøyaktig hva det er snakk om når begrepet sekularisme blir introdusert. Men det er nokså få som vet at begrepet først ble introdusert av den britiske ateisten og fritenkeren George Jacob Holyoake i 1851. I klassiske liberale forståelser viser begrepet sekularisme til politiske doktriner som foreskriver et skille mellom religion/kirke og stat, og som henviser religionsutøvelsen til den private sfæren. Men den konkrete utformingen av sekularisme varierer sterkt mellom og i ulike kulturelle, historiske og samfunnsmessige kontekster. Det konkrete innholdet i begrepet sekularisme, og den allmenne forståelsen av begrepet er med andre ord langt fra det samme i for eksempel Tyrkia (hvor sekularisme heter *laiklik*) og i Frankrike (hvor man snakker om *laïcité*). Den konkrete utformingen av skillet mellom religion/kirke og stat varierer også sterkt: her trenger man ikke tenke lengre enn til det faktum at Norge fremdeles har en statskirke som et eksempel på dette. I europeiske liberale og sekulariserte samfunn (noe forenklet: samfunn hvor religiøse forståelser og institusjoner har mistet svært mye av sin forklaringskraft og -makt) ser man imidlertid i økende grad en tendens til absoluttisering og ideologisering av sekularisme. Dette innebærer at det sekulære forstås

som synonymt med det ikke-religiøse og bidrar til å marginalisere og å ekskludere «ikke-vestlige» erfaringer med sekularisme.

ISLAM OG SEKULARISME: NOEN HOVEDTESER

Det er fem forhold ved «den muslimske verdens» forhold til sekularisme som kan være verdt å se nærmere på.

1. Muslimers erfaringer med sekularisme i den postkoloniale «muslimske verden» har i stor grad vært knyttet til repressive sekulære autokratier.

Mange av verdens 1,2 milliarder muslimer bor

– I praksis har det eksistert et skille mellom religion og stat i islamsk historie siden få århundrer etter profeten Muhammeds død.

i land som aldri har vært demokratiske, og hvor regimene aldri har hatt videre respekt for demokrati og menneskerettigheter. Sekulære forståelsesformer ble først introdusert i den «muslimske verden» i det 19. og 20. århundre, og da enten av kolonimyndighetene, eller kristne og muslimske intellektuelle som så Vesten som utviklingsmessige forbilder. I det moderne Midtøsten finnes det knapt nok et eneste velfungerende og reelt demokrati. Det land i verden som har det største antallet muslimer i befolkningen (Indonesia, med 190 millioner) ble først demokratisk på slutten av 1990-tallet. *Det er altså ikke noen nødvendig og tilstrekkelig sammenheng mellom politisk liberalisme (herunder demokrati) og sekularisme.* Postkoloniale muslimers faktiske erfaringer med sekulære regimer har i stor grad vært negative, knyttet til politisk undertrykkelse, korruperte og selvberikende politiske, sosiale og økonomiske eliter og manglende innfrielse av økonomiske løfter for flertallsbefolkningen. Den form sekularismen tar i en bestemt samfunnsmessig, politisk og kulturell kontekst er spesifikk, og derfor skiller da også variantene av sekularisme i den postkoloniale «muslimske verden» seg dramatisk fra europeiske varianter.

2. Oppfatninger om sekularisme blant muslimer som lever i den «muslimske verden» knytter seg også til hvordan begrepet oversettes og forstås på arabisk og andre språk i den muslimske verden, og til hvordan moderate og radikale islamister ideologiserer begrepet.

Begrepet sekularisme (*ilmaniyya* på arabisk) konnoterer i store deler av den «muslimske verden» til et «fravær av religiøse verdier i dagliglivet». Sentrale islamistiske tenkere som den egyptisk-kuatariske sheikh Yusuf al-Qaradawi (1926 -) og den pakistanske intellektuelle Abu'l A'la Mawdudi (1903-1979) definerer begge sekularisme som «irreligiositet» i sine arbeider. Al-Qaradawi og Mawdudi knytter begrepet sekularisme til moralsk og religiøs oppløsning. Moderne islamister har bidratt til å utbre en forestilling om at sekularisme er intimt og uløselig forbundet med det konservative muslimer betrakter som moralsk og samfunnsmessig forfall (aksept for før- og utenomkjeskapelige seksuelle forhold for kvinner så vel som menn, aksept for homofiles rettigheter, aksept for pornografi etc.).

3. Et avgjørende skille mellom Europa og den «muslimske verden» er at sekularisme i disse landene ikke har vært ledsaget av sekularisering.

Når sekularismen som politisk doktrine er så sterkt forankret i det moderne Europa har dette blant annet sammenheng med at Europa i motsetning til den «muslimske verden» i moderne tid har opplevd en dyp og fundamental sekularisering, som i denne sammenhengen refererer til et tap av religiøs tro og av religiøsitetens betydning i den allmenne befolkning. I den «muslimske verden» er store deler av befolkningen fremdeles dypt religiøse, og sekulære forståelsesformer finner hovedsakelig sin utbredelse blant vestligvendte og kosmopolittisk orienterte politiske, sosiale og økonomiske eliter.

4. Spørsmålet om hvorvidt islam og sekularisme er forenlig eller uforenlig er et tolknings spørsmål.

Det fremholdes ofte, og med ettertrykk, i debatter i norsk og europeisk offentlighet at islam er uforenlig med sekularisme. Det postuleres ofte at islam ikke har, og langt mindre aksepterer, det skillet mellom religion/kirke og stat som står så sentralt i moderne sekularisme. Dette bidrar til å ekskludere norske og europeiske muslimer fra sekularismens «forestilte felleskap». Men i praksis har det eksistert et skille mellom religion og stat i islamsk historie siden få århundrer etter profeten Muhammeds død. Dette skillet er mindre eksplisitt i islamsk historie enn det som har vært tilfelle i europeiske kontekster, men det har altså eksistert. Samtidig er det viktig å understreke at en betydelig andel av samtidens muslimer faktisk har lang erfaring med sekulære kontekster, og i moderne tid har vært vel så påvirket av sekulære modeller av og for statsstyrer, som av islamske modeller.

Zine El-Abidine Ben Ali er president for et sekulært, men demokratisk og menneskerettslig underutviklet Tunisia. Han har sittet med makten siden 1987 og tar gjenvalg i år igjen. Foto: EPA/Scanpix.

MANGE FØLER SEG MER FORPLIKTET

I India, hvor det finnes en muslimsk minoritet som teller cirka 140 millioner, har staten vært sekulær siden 1947. Mange indiske muslimer, herunder grupperinger som *Muslims for Secular Democracy* (se <http://www.mfsd.org/>), er blant de sterkeste forsvarerne av indisk sekularisme, som de betrakter som en garanti mot hinduistisk flertallstyranni, og mot statlig dominans av hindu-høyresiden. I europeiske samfunn lever det også et betydelig antall muslimer som nettopp har flyktet fra samfunn hvor de er blitt utsatt for religiøst tyranni i statlig regi (Iran, Afghanistan, Saudi-Arabia, Sudan), og som av denne grunn setter større pris på, og føler seg langt mer forpliktet på, sekularisme enn det europeiske befolkninger ofte gjør. Sentrale muslimske tenkere som Tariq Ramadan og Abdullahi Ahmed an-Na'im argumenterer også sterkt for en grunnleggende forenlighet mellom islam og sekularisme. *Det er (også) blant muslimer mennesker som for alle praktiske formål står for den fortolkningen av islamske religiøse grunnlagstekster som avgjør hvorvidt islam og sekularisme er forenlig eller uforenlig.*

5. Sekularismens fremtid blant muslimer i og utenfor Europa er åpen.

Fremveksten av en «nærværets politikk» blant unge troende muslimer i Norge og resten av Europa det siste tiåret vekker uro og frykt i mange kretser. Med «nærværets politikk» menes her en bevisst politikk fra unge troende muslimer som er født og oppvokst i Norge og Europa, som går ut på å gjøre krav på et offentlig nærvær, deltakelse i medier, politikk og samfunnsliv, uten å vike i forhold til hvem man selv er og ønsker å være. Unge troende muslimer erklærer at de er og vil være en del av Europa, at de er *vestlige* og *moderne*, og at islam er kommet for å bli i Europa. Mange av dem er formet av den konteksten de har vokst opp i, har sammensatte moralske og etiske kilder, og vet utmerket godt at den tro de har valgt eller har vokst opp med, bare representerer ett av et utall mulige tilnæringer til tilværelsen i et liberalt og sekulært samfunn. De argumenterer samtidig for en utvidelse av rettigheter i tilnavnet til europeisk religionsfrihet og menneskerettigheter. I denne prosessen finner de interne begrunnelser for menneskerettigheter og

religionsfrihet i islamske religiøse grunnlagstekster. Deres tilegnelse av sekulære rettighetsrepertoarer er ikke alltid fullstendig og substansiell, gitt at for eksempel moderne menneskerettighetsbegreper står i et problematisk forhold til rettighetsbegreper som er nedfelt i islamske religiøse grunnlagstekster (jfr. like rettigheter til ekteskapsinngåelse og skilsmisse for menn og kvinner, retten til ikke å tro, og retten til å konvertere til en annen religion), men det ligger et betydelig potensial i den. Vi som ser dette utenfra, som observatører, kan imidlertid ane at vi står overfor en svært viktig religiøs og politisk utviklingsprosess som vi ennå ikke er i stand til å forstå den fulle betydningen av. Kan hende er det nettopp her, i Europa, at islams forenlighet med sekularisme vil bli demonstrert en gang for alle, en gang i fremtiden?

Sekularismens ansikter av Sindre Bangstad, som ble tildelt Universitetsforlagets Faglitterære Pris for 2008, utkommer 06/2009 på Universitetsforlaget.

MENINGER

Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innlegg. Innlegg vil også kunne bli publisert på Fritanke.no.

Gi uttrykk for din mening, men gjør det kort og konsist (fortrinnsvis maks 3000 tegn inkludert mellomrom). Lengre innlegg vil i all hovedsak bli publisert på Fritanke.no/debatt.

Vi tar kun imot innlegg per epost.
Epost: fri.tanke@human.no

Frist for å komme med i neste nummer: 1. sept.

Bagginis vrangforestilling om nyateismen

Svar til Julian Bagginis kronikk Fri tanke 1-09: Baggini skal selvsagt bare lese de bøker han har lyst på, men han bør ikke uttale seg om bøker han ikke har lest, dvs noe han ikke har greie på. Siden jeg har lest både Bagginis bok *Ateisme – en kort introduksjon* og Richard Dawkins' *Gud – en vrangforestilling*, drister jeg meg til å uttale meg om disse.

Jeg hadde glede av å lese Bagginis bok, hvor han forsvarer ateisme som en selvstendig oppfatning, uavhengig av en «biskop å hamre løs på». Men hvis jeg sammenligner, er Dawkins så mye friskere og mer engasjerende enn Bagginis til kjedsommelighet «balanserte» fremstilling. Baggini etterspør «balanse og beskjedenhet» hos Dawkins. Den som har lest Dawkins' bok, finner faktisk en langt mer balansert og beskjeden forfatter enn hva Baggini tror, på bakgrunn av diverse mer eller mindre troverdige utsagn fra andre.

Det er enkelt å finne sitater fra Dawkins bok, som er like løse som Bagginis, og som viser at han ikke er noen rabi ekstremist, f eks når han protesterte mot en særdeles ekstrem bibeltro undervisning i en skole i England: «Min venn Richard Harris, biskopen av Oxford, og jeg skrev sammen et brev til Tony Blair, og vi fikk åtte biskoper og ni erfarne vitenskapsmenn til å undertegne det.» Et forbilleglig samarbeid mellom personer med forskjellig bakgrunn. Dette er for øvrig i Bagginis ånd, som i kronikken sier: «Derfor vil jeg kommunisere med tenkende intelligente troende og isolere ekstremistene.»

Dawkins har i sin bok et kapittel som heter «Religiøs opplæring som del av litterær kultur», hvor han lovpriser bibelinspirerte uttrykk og litterære kvaliteter i Bibelen, og avslutter med «Og selvsagt kan vi kjenne en sentimental tilhørighet til de kulturelle og litterære tradisjonene i for eksempel jødedommen, anglikanismen eller islam, og til og med delta i religiøse ritualer som bryllup og begravelser, uten å måtte bekjenne oss til troen på de overnaturlige kreftene som historisk sett har hørt sammen med disse tradisjonene. Vi kan kaste vrak på gudstroen uten å miste kontakten med en høyt skattet tradisjon».

Hvor ble det av «rytteren av den ateistiske apokalypsen»? Men siden Baggini ikke har lest Dawkins' bok lever han sannsynligvis videre med sin vrangforestilling om Dawkins.

Dessuten er det lov å være motstander av religion, og hvis man er det, er det også lov å si det. Dawkins' bok gir mye mer av folkeopplysning og interessant diskusjon om faktiske forhold i den religiøse verden enn hva Baggini gir, og er etter min mening et langt viktigere bidrag til debatten om religion enn

Bagginis bok. Jeg er ikke enig med Baggini i at Dawkins' forfatterskap virker mot sin hensikt.

Jeg har selv en akademisk bakgrunn og kan sette pris på Bagginis forsiktige måte å uttale seg på i sin bok, men Baggini bryter med god akademisk tradisjon, når han i sin kronikk i *Fri tanke 1-09* uttaler seg om noe han ikke har greie på.

Jeg kan varmt anbefale Dawkins' bok *Gud – en vrangforestilling*. Bagginis oppfatning om den ser ut til å være hans egen vrangforestilling.

Jeg har ikke lest noe fra de resterende tre «rytterne av den ateistiske apokalypsen» (hvorfor denne misvisende og nedsettende betegnelsen i teksten til den fine illustrasjonen?), så jeg skal ikke uttale meg om disse.

Nils Nordenstrøm

Uten sionisme intet HAMAS

I Fri tanke nr. 1-09 har Øyvind Strømmen en artikkel om HAMAS. Bokstavene gir også det arabiske ordet for entusiasme, iver, styrke. Dette betegner meget godt det HAMAS står for i den arabiske verden: en slags spydspiss i kampen for islamske verdier og mot sionistisk aggresjon i Palestina.

Når man skal gjøre rede for tilblivelsen er det to ting som ikke bør glemmes. Det ene er at HAMAS som ideologisk og politisk organisasjon vokste frem og ut av *Jama'at Ikbwan Al-Muslimun*, det Muslimske Brorskap som ville forsvare å styrke den islamske identiteten og har alltid vært en religiøs og til en viss grad politisk organisasjon som har lagt vekt på observans og studier. Svært lite av virksomheten har hatt som formål å kjempe aktivt, for ikke å snakke om å ta til våpen. Og her er vi ved det andre forholdet som må nevnes. Uten den sionistiske ideologien ville aldri HAMAS oppstått. HAMAS og den israelske sionismen er to sider av samme mynt. Dette kan eksemplifiseres meget konkret. Som organisasjon oppstod HAMAS offisielt 14. desember 1987. Dets kunngjørelse hadde et direkte utspring i de protestene som oppsto i etterkant av at en israelsk militær lastebil 8. desember med overlegg kjørte inn i en buss som fraktet palestinske arbeidere som hadde vært på arbeid i Israel. Tre av de palestinske arbeiderne døde umiddelbart og sju ble alvorlig skadet. Israelske nyheter betegnet mordene som en «trafikkulykke».

At HAMAS av Israel, USA og EU stemples som «terroristisk» sier intet om den som sådan; om USAs «terrorliste» hadde eksistert for 40 år siden hadde med all sannsynlighet motstandsbevegelser som FNL i Vietnam eller FRELIMO i Mosambique toppet den! HAMAS' charter – *Al Mithaq* – påvirker nå den konkret førte politikken i meget liten grad. En ser aldri at HAMAS' ledelse, ved leder av politbyrået

Khalid Mishaal, eller den lovlig valgte regjeringen i Gazas statsminister Ismael Haniyah, refererer til det.

Om en ærlig ønsker å vite hva som er HAMAS' posisjon og verdensanskuelse nå, og ikke bare er ute etter å demonisere frigjøringsbevegelsen, så er det andre kilder som bør leses. Man kan begynne med to artikler i *The Guardian* 31. mars 2006. Den ene er skrevet av Mishaal og den andre av Haniyah. Artikkene forklarer hva man ønsker å oppnå og hva en fred med Israel i henhold til HAMAS vil innebære. Til sist har vi naturligvis valgmanifestet («Forandring og Reform-listen») som de vant valget i Gaza 2006 på. Om man leser dette vil det være meget vanskelig å skille det fra hvilket som helst partiprogram fra et vanlig vesteuropeisk sosialdemokratisk parti – eller for den saks skyld kristendemokratisk. Det er stort sett helt fritt for religiøs ordlyd, og verdigrunnlaget når det gjelder lovgiving, borgerlige rettigheter, sosialpolitikk, pressefrihet, kvinne- og familiepolitikk, økonomi etc., er, i alle fall i mine øyne, fullt på høyde med normal vestlig oppfattelse. Generelt er det lite som skiller disse og andre dokumenter som HAMAS har gitt ut de senere årene, fra hvilke som helst lignende dokumenter fra frigjøringsbevegelser i Sør-Amerika, fra apartheidmotstandens Sør-Afrika eller bevegelser i Sørøst-Asia.

Erni Gustavson

Et lengre leserinnlegg finnes på Fritanke.no/debatt. Her finner du også svar fra Øyvind Strømmen.

Samtalegrupper for fengselsinnsatte

Siden 2006 har jeg vært samtaleleder for grupper av innsatte i norske fengsler. For tiden har jeg regelmessige samtalegrupper i mitt nærområde, fengslene på Gjøvik og på Hamar. Dette er på mange måter et nytt virkeområde for Human-Etisk Forbund (HEF). Det er ikke landsomfattende, og meg bekjent finnes det bare sporadisk på noen få fengsler rundt om i landet. Det er mitt håp at dette tilbudet etter hvert skal bli et landsomfattende tiltak fra vår side, som viser at HEF tar ansvar utover vårt seremonitilbud som omfatter de fire livsfasene, navnefest, konfirmasjon, vigsel og gravferd.

Dette innebærer imidlertid at omsorg blir et satsningsområde for HEF generelt. Foreløpig er det ikke mye som tyder på det. Utfordringen er å finne medlemmer som er villige til å ta på seg denne virksomheten, m.a.o. forplikte seg til å møte regelmessig i et eller annet fengsel, fortrinnsvis i eget nærområde.

Men hva er en samtalegruppe? Som navnet sier er det en gruppe mennesker som snakker sammen,

fortrinnsvis i en dialogform. Det betyr at gruppa kollektivt har ansvar i forhold til hva hver enkelt bidrar med i gruppa. Samtaleleders rolle, min rolle, vil ofte være å sette tema på samtalen, samt å sørge for å holde samtalen i gang ved å stille oppfølgende spørsmål til de ytringene som kommer. Det å stille spørsmål, sette problemer under debatt, er et viktig verktøy for dynamikken i en samtalegruppe. Etter min mening er det både viktig, og ønskelig, med engasjement i slike dialogsamtaler fordi en da får fram noe av seg selv – sine innerste tanker. Og når disse tankene brytes i en meningsutveksling blir individet i gruppa synlig for kollektivet. Det å være synlig – bli sett, er et av menneskets mest grunnleggende sosiale behov.

I et fengsel sitter en innelåst og isolert fra samfunnet utenfor. Som innsatt blir livet begrenset til det som foregår i det fengslet en sitter i. Dette kan føre til at den enkelte innsatte mister interessen for det som foregår ellers i samfunnet. Denne utviklingen tror jeg er uheldig både for den enkelte og for hans omgivelser.

Jeg tror at å ha engasjement i noe utenfor seg selv er den beste terapi mot både depresjon, mistrivsel og aggresjon. Noe av hensikten med disse samtalegruppene er nettopp å skape engasjement for noe utenfor sitt eget ego. Den nye fengselsavisa fra Gjøvik fengsel er et fint eksempel på et slikt engasjement.

Oppland HEFs engasjement i samtalegruppene ligger i at vi mener at også innsatte i norske fengsler bør ha krav på et sekulært innslag fra utsiden som skiller seg fra de religiøse tilbudene de alltid har hatt, og har. Vi tar de innsatte på alvor og forsøker gjennom samtalegruppene å vise respekt for enkeltmennesket og dets behov, selv om dette mennesket befinner seg i et fengsel. HEFs ideologiske grunnlag er FN's menneskerettigheter. Dette kan vi som humanister best vise gjennom praktisk handling ved å være gode medmennesker i alle tenkelige situasjoner.

Jeg kommer gjerne og besøker lokallag eller fylkeslag for å fortelle om erfaringene vi har gjort.

Annar Holm,
Støtte- og omsorgsgruppa,
Hedmark og Oppland Human-Etisk Forbund

La oss ha konfirmasjon uten kurs

«Målsettingen for kurset er å styrke de unges evne til selvstendig tenkning og etisk handling, gjennom å fremme innsikt i egne opplevelser, holdninger og atferd, evne til refleksjon og til å stille kritiske spørsmål, bevissthet om livssyn, evne til omtanke, respekt, toleranse og til å ta ansvar.»

For mange en velkjent målsetting, vil jeg tro. Er det noen som har reflektert over hva innholdet egentlig sier, hvilke krav som stilles? For meg er ambisjonsnivået relativt langt oppe i «skyene», sannsynligvis uoppnåelig, med mindre en ser for seg et kurs/skole som strekker seg over måneder, eller år.

Kirken var vel litt mye rettesnor når vi skulle arrangere den første Borgerlige konfirmasjon, med kurs og avslutningsseremoni. Kanskje det er mulig å tenke nye tanker – er det riktig alt vi foretar oss? Kanskje ting kan endres, og endres til noe bedre – tross alt?

Når dette er sagt, så vil jeg også gå litt inn på kurset i sin helhet.

Konfirmasjonskursene er *ikke* bare «fryd og gammen», de *kan* være en stor belastning for mange lokallag, og ressurskrevende på bekostning av andre mulige aktiviteter i lokallaget.

Av egen erfaring gjennom mange år med konfirmasjonskurs, har jeg følt belastningen, snakket med andre kursledere om likegyldige, uinteresserte og uengasjerte konfirmanter, hvor en føler at en driver med noe som har null verdi og som er ganske så bortkastet tid og ressurser.

Så kan man se på dette med å få nok kursledere, hvilket ikke er noen selvfølge, enkelte av de man får til undervisningen, er rett og slett ikke brukbare til noe som helst. Noen gir opp, noen møter ikke opp, noen har så mange grupper at det burde være innlysende for alle og enhver at disse *ikke* kan tilfredsstillende de krav som stilles og at de ser på dette som en ren inntektsgivende jobb som gjøres enklest mulig.

Turer er en like stor og ressurskrevende sak, hvor kursledere og andre i styret må stille opp.

Både på kurskvelder og turer kan det oppstå «kjedelige episoder» som kan gi forbundet, lokallaget og dets medlemmer, en negativ omtale i media.

Jeg har ikke antydning til kunnskap om hva konfirmasjonskurs og forberedelser koster i årsverk, men jeg antar at det er betydelige kostnader forbundet med dette i fylkeslag og Human-Etisk Forbund sentralt.

Hele Humanist nr. 1-2009 er brukt til seremoniene våre, og vi får en meget god innføring i hva de er, hvorfor og hvordan. Det er liten tvil om viktigheten av disse, dette er en kulturarv og et behov vi mennesker har, og de bør opprettholdes i god tradisjon.

Human-Etisk Forbund har gjort, gjør – og vil sikkert opprettholde denne fine tradisjon med å gi tilbud om høytidelige og fine seremonier for å markere viktige forhold i våre liv. «Eller sagt med ordene til den amerikanske filosofen og humanisten Corliss Lamont: Seremoniene er humanisme i praksis.» (Humanist nr. 1-2009 side 33)

Så, hvorfor ikke la det være med det?

La oss fortsette med å lage ordentlige og fine seremonier for alle de som trenger oss.

Og la oss tenke litt nytt, konfirmasjonskurs er absolutt *ikke* noe «must» for å ha en seriøs, fin og høytidelig seremoni for å gi disse ungdommene en markering i god, gammel tradisjon.

Jeg håper med dette innlegget å starte en prosess, få høre andres meninger, for og imot. Er jeg alene i «denne verden», eller har jeg meningsfeller også?

Erik H. Jourdain

Hva vil vi med konfirmantkurset?

Jeg ser ikke bort fra at en konfirmant eller to vil hevde at de hadde utbytte av kurset i Humanistisk konfirmasjon, men jeg er meget sikker på at for de aller, aller fleste blir utbyttet av kurset å sammenlikne med et skuldertrekk.

Det er velkjent at umotivert ungdom ser konfirmantkurset som uforpliktende fritid og benytter anledningen til bråk og til å sabotere kursopplegget. Med sterk frustrasjon hos kursleder.

Dette bråket, eller sabotasjen, handler ikke lenger om harmløs ungdomsmoro, slik det kunne arte seg for noen år tilbake. I takt med voldsutviklinga i samfunnet handler det nå gjerne om langt mer

alvorlige framstøt, for også i barne- og ungdomskretser har uhyggelige holdninger fått feste. Og det må vi ta innover oss.

Det bør bety at vi må revurdere konfirmasjonsopplegget, før «den store ulykka» skjer, med påfølgende omdømmetap for Human-Etisk Forbund ute i samfunnet?

Det er ikke uvanlig i noen virksomhet at den ideelle målsetting er i utakt med virkeligheten, derfor må vi svare oss sjøl ærlig på hva vi vil med kurset og hva vi mener at vi oppnår.

Mener vi med dette kurset å rette opp det som foresatte og skole ikke har klart? Vil vi med dette kurset gi konfirmantene en verdifull «nistepakke», i HEF-emballasje? Og vet vi at vi i forsvarlig grad greier det?

Tiden synes nå inne til å innse at kurset ikke «når fram» i den grad at det forsvarer innsatsen.

Eller er det sånn at vi må ha kurs fordi det tradisjonelt *skal* være et konfirmantkurs? Hvis det er tilfelle bør vi spørre om det er rimelig at lokallagene skal «konfirmere seg i hjel» på statskirkeunger? Slik det er nå krever konfirmasjonsopplegget så vidt mye at det kanskje skremmer folk fra å engasjere seg i lokallaga?

Et annet forhold er at det etter hvert kan komme private seremoniarrangører som tilbyr konfirmasjonsfest *uten kurs*. Og muligens vil et slikt tilbud slå an.

Siden kurset i praksis – uansett målsetting – i betydelig grad blir et spill for galleriet, har vi lite å tape ved å droppe noe som i realiteten er meget tvilsomt hva utbytte angår.

En seremoni derimot, en *kulturtilstelning*, slik vi kjenner det fra avslutningsfesten i det opplegget vi har i dag, blir noe annet. Derfor bør vi nå bryte over tvert og kun inviterer til ungdomsfest.

Hans Østeng

Domstolsprøving av Gaza-konflikten

I en ellers informativ artikkel i Fri tanke (Lillian Hjorth) nr. 1-09 om folkerettslige sider ved Gaza-konflikten er det en formulering som trolig kan modifiseres noe. Det er korrekt som Hjorth sier at «Midtøsten er ... et sted der vi ser at folkeretten kan kræsje mot makten».

Hjorth sier at kun Sikkerhetsrådet kan bringe hendelser under Gaza-konflikten inn for Den Internasjonale Domstol i Haag. Dette kan diskuteres: plikten til fredelig tvisteløsning i Palestina følger direkte av FN's generalforsamlings resolusjon nr. 181 (1947) kapittel 4.1: «Any dispute relating to the application or the interpretation of this declaration shall be referred, at the request of the either party, to the International Court of Justice, unless the parties agree to another mode of settlement.» Altså, dersom partene ikke kommer til enighet om å forhandle seg ut av konflikten, løse den ved voldgift eller annen uhildet persons mellomkomst, så skal rettslig prøving for ICJ være eneste mulige utvei.

Denne saken er det ikke Sikkerhetsrådet som bringer, men den part som står i konflikt med Israel, nemlig palestinerne i Gaza og på Vestbredden.

Peter Ørebeck

Seniorgruppen inviterer til Spennende høsttur til Sølvverksbyen tirsdag 22. september 2009

Vi feirer Høstjvndøgn med en dagstur til Kongsberg med bl.a. besøk i sølvgruvene, Kongsberg gamle kirke og Bergverksmuseet. Avreise med buss fra Humanismens Hus kl. 09.30, med retur ca. kl. 19.00. Pris for medlemmer kr. 450, for ikke-medlemmer kr. 550. Prisen inkluderer buss og inngang til severdighetene. Bispising kommer i tillegg.

Flere detaljer i Oslo og Akershus' fylkesblad Humanus, men meld deg gjerne på nå:
www.human.no/oslo eller tlf. 23 15 60 60

Følg med på FRI TANKE.NO

LIVSSYNSDEBATT I POSTKASSEN

Abonner på Humanist

Et tidsskrift for alle med et engasjement for livssynsspørsmål.

Humanist gis ut av Human-Etisk Forbund. Det er et tidsskrift for allmenn livssynsdebatt, med særlig vekt på problemstillinger som angår livssynshumanismen. Temaene varierer fra allmenne filosofiske, livssynsmessige og religionsvitenskapelige problemstillinger til de mer nærgående blikk på humanismen og dens organisering. Engasjerte skribenter presenterer temaer som sjelden får plass i andre norske medier.

Abonnementet koster kr. 200,- for fire nummer.

Bestill abonnement på e-post, humanist@human.no, eller bruk kupongen under.

BESTILLINGSKUPONG:

Jeg ønsker å abonnere på Humanist

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

E-post:

Underskrift:

Fri tanke nr. 2 - 2009

Kan sendes
ufrankert i
Norge.
Adressaten vil
betale
porto.

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

Regionalt etikkseminar: Vitenskap og etikk

INNLEDERE:

Astrofysiker og spaltist hos Fritanke.no
Øystein Elgarøy
Vi venter på svar fra flere spennende innledere.

24.-25. OKTOBER 2009

Sted: Thon hotell Vettre i Asker

Pris: Enkeltrom kr 950. Plass i dobbeltrom: kr 800.

- FOR ØVRIG:

Programmet starter kl. 11, lørdag 24. oktober.
Gratis seminarbuss fra Humanismens hus kl. 10.

Tid til diskusjon i plenum og grupper, tur og sosialt samvær!

Kveldsunderholdning lørdag.

HENVENDELSE:

Moa Myklebust
Akershus fylkeslag
lf. 23 15 60 81, myklebust@human.no

MER UTFYLLENDE:

Følg med på fylkeslagenes hjemmesider og i medlemsbladene

Human-Etisk Forbunds fylkeslag
i Oslo, Akershus og Østfold

Humanistisk uke i Oppland

12.-19. september 2009

Se www.human.no/oppland for mer informasjon

Regionalt humanistseminar

Vi utforsker temaet: «Menneskets forhold til naturen»

2.-3. oktober

Quality Hotel & Resort Hafjell, Øyer

Seminalet er åpent for medlemmer og andre interesserte.

Frist for påmelding: 10. september.

I tillegg vil det også bli et parallelt ungdomsseminar i regi av Humanistisk Ungdom, Hedmark og Oppland. Informasjon om foredragsholdere og program vil bli lagt ut på våre hjemmesider, eller kan tilsendes ved henvendelse til fylkeskontorene i Oppland og Hedmark.

Pris for seminar, overnatting, middag og lunsj:

Kr. 450.- for dobbeltrom

Kr. 550.- for enkeltrom

Kr. 200.- for deltakelse uten overnatting

Gratis for deltakere på ungdomsseminaret

Ta kontakt for mer informasjon og påmelding:

Hedmark fylkeslag

hedmark@human.no, tlf: 62 53 05 22

Møt Gudveig!

Mange av de ansatte i Human-Etisk Forbund er også gode støttespillere for HAMU. Gudveig er organisasjonssekretær i Troms fylkeslag.

Jeg er fast giver fordi jeg synes det er viktig at Human-Etisk Forbund er engasjert i å hjelpe mennesker i fattige deler av verden til et bedre liv.

Jeg er en stor beundrer av medlemmene våre som yter en helhjertet og frivillig innsats for HAMU. De velger ut prosjekt og samarbeidspartnere med omhu, og jeg er trygg på at bidraget mitt utgjør en forskjell for et menneske.

Faste givere betyr forutsigbare inntekter til HAMU, og vil gjøre det mulig å intensivere arbeidet. Med mitt bidrag støtter jeg HAMU og den verdifulle innsatsen til våre ildsjeler.

OM HAMU HAMU er norske humanisters hjelpeorganisasjon. HAMU har siden starten i 1993 hatt prosjekter i India. I 2004 ble virksomheten utvidet til å støtte prosjekter i Nepal og Uganda. I 2007 kom Brasil inn som et nytt satsingsland. Flere opplysninger om HAMU og våre samarbeidspartnere finner du på www.hamu.no HAMU har ikke selv noen ansatte i de ulike landene. Arbeidet blir gjort utelukkende av lokale samarbeidspartnere.

Bli fast giver!

Kontonummer: 6026 05 33934

Human-Etisk Forbund Vestfold
Telemark
Buskerud

Regionalt seminar 30. oktober – 1. november 2009
på Rica Park Hotell Sandefjord

tema: **BUNAD&BURKA**
– Ola Dunk på vei ut ...

Fredag: Åpning med forfriskning og underholdning av Krohn&Lohne.

Lørdag: Foredrag – filosofikafé – sosial happening - festmiddag.

Søndag: Verdibørs – diskusjoner om det vi har hørt til nå.

Hvilke etiske dilemmaer stiller dette oss overfor? Hvordan angår dette min hverdag?
Vi ønsker å nærme oss dette med foredrag, gruppediskusjoner, plenumsdiskusjoner, filosofikafé m.m.
Walid al-Kubaisi kommer - det gjør også Lars Gule og Hege Storhaug ?
Fullstendig program blir snart lagt ut på våre hjemmesider og i våre medlemsblader – følg med.

Priser:

Kr. 750 pr person for medlemmer fra arrangørfylkene. Kr. 2 600 for alle andre

Påmeldingfrist: 15. september 2009.

Påmelding sendes til: Human-Etisk Forbund, Telemark fylkeslag, Holbergs gt 5, 3722 Skien 35 53 13 38 holte@human.no.
Påmeldingene registreres fortløpende. Det pleier å være rift om plassene. Program og annen informasjon sendes ut 2 uker før seminaret.
Betalingsfrist 1. oktober.

Står barnet ditt oppført i Den norske kirke?

Dersom en av barnets foreldre er medlem i Den norske kirke, blir barnet automatisk registrert som «tilhørig» (ikke døpt) i kirkas medlemsregister. Dette kan sjekkes ved en telefon til Kirkens medlemsregister på 23 08 12 00, evt sende en e-post til: medlemsregister@kirken.no

HOVEDKONTOR:

St. Olavs gate 27
Postboks 6744 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Tlf. 23 15 60 00 Faks 23 15 60 01
Faks medlemsregister: 23 15 60 21
E-post: human@human.no
www.human.no

Hovedmedlem: kr. 350,-
Ungdom 15-26 år: Kontingentfritak
Husstandsmedlemmer, trygdede, personer med lav inntekt: kr. 50,-
Medlemmer uten offentlig støtte: kr. 950,-
Konto: 6026.05.32602

Generalsekretær: Kristin Mile
Styreleder: Åse Kleveland (tlf. 22 02 59 00)
Nestleder: Leonid Rødsten (tlf. p: 75 05 52 64)

FYLKESKONTORER:

Østfold fylkeslag
ostfold@human.no
Tlf. 69 31 71 65
Faks 69 31 18 94
(ma-to 10-14)

Vest-Agder fylkeslag
vest-agder@human.no
Mobil 95 75 95 41

Akershus fylkeslag
akershus@human.no
Tlf. 23 15 60 80
Faks 23 15 60 75
Daglig (sommer) 10-15
(vinter) 10-16

Rogaland fylkeslag
rogaland@human.no
Tlf. 51 90 64 50/52
Faks 51 90 64 51
(ma-fre 9-15)

Oslo fylkeslag
oslo@human.no
Tlf. 23 15 60 60
Faks 23 15 60 75
Daglig (sommer) 9-15
(vinter) 9-16

Hordaland fylkeslag
hordaland@human.no
Tlf. 55 21 41 90
Faks 55 21 41 94
(ma-to 10-14, ti 16-20)

Hedmark fylkeslag
hedmark@human.no
Tlf. 62 53 05 22
Faks 62 53 30 68
(ma-to 10.30-15.30)

Sogn og Fjordane fylkeslag
sognogfjordane@human.no
Tlf. 57 67 53 90
(ma-to 9-15)

Oppland fylkeslag
oppland@human.no
Tlf/faks 61 17 67 10
(ti og to 11-16)

Møre og Romsdal fylkeslag
moreogromsdal@human.no
Tlf/faks 71 21 56 05
(ma-to 9.30-15.30)

Buskerud fylkeslag
buskerud@human.no
Tlf. 32 89 36 70
Faks 32 89 38 45
(ma, ti, to 10-15, ons 10-13)

Sør-Trøndelag fylkeslag
sor-trondelag@human.no
Tlf. 73 80 64 80
Faks 73 80 64 91
(ma-fr 9-15.30)

Vestfold fylkeslag
vestfold@human.no
Tlf. 33 31 32 05
Faks 33 35 32 05
(ma-to 9-14)

Nord-Trøndelag fylkeslag
nord-trondelag@human.no
Tlf. 48 60 62 28
(ma-fre 9-14)

Telemark fylkeslag
telemark@human.no
Tlf. 35 53 13 38
Faks 35 53 13 21
(ti, on, to 9-14)

Nordland fylkeslag
nordland@human.no
Tlf. 75 52 97 00
Faks 75 52 97 01
(ma, ti, to 9-15, on 9-17)

Aust-Agder fylkeslag
aust-agder@human.no
Tlf. 37 02 41 00
(ma-fre 9-15)

Troms fylkeslag
troms@human.no
Tlf. 77 65 58 19
(ma 10-16, ti 9-15.30)

Finnmark fylkeslag
finnmark@human.no
Mobil 95 07 69 23
(ma-ti 9-15)

SOS

Praktisk liten førstehjelpspute med det mest nødvendige utstyret.

Inneholder 24 deler. Kan festes på beltet. **Kr 130,-** + frakt kr 21,-

JEG BESTILLER:

..... stk førstehjelpspute à kr 130,-

Medlemsnummer: _____

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./sted: _____

E-post: _____

Underskrift: _____

 Human-Etisk Forbund

Kan sendes ufrankert i Norge. Adressaten vil betale porto.

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

Klart for Humanistisk konfirmasjon 2010

Påmeldingen til Humanistisk konfirmasjon 2010 er startet. Humanistisk konfirmasjon er et tilbud som er åpent for alle som ønsker å markere overgangsfasen fra barn til voksen med et kurs i livssyn og etikk på et humanistisk grunnlag. Kurset avsluttes med en høytidelig seremoni.

For informasjon om kurssteder, seremonidag, dato for informasjonsmøter, påmeldings- og betalingsfrister, kurspriser og tidspunkt for seremoni i ditt nærrområde, gå inn på www.human.no og finn ditt fylke.

Husk å være tidlig ute for å benytte valgmulighetene.

Ta kontakt med ditt fylkeslag for mer informasjon.

For ungdommer bosatt i utlandet er det mulig å velge elektronisk brevkurs. Dette kan kombineres med en seremoni sammen med andre konfirmanter på hjemstedet i Norge.

Se også www.human.no/konfirmasjon.

Vil du bryne deg på ungdommen?

– Bli kursleder til Humanistisk konfirmasjon

Denne våren har 10 000 ungdommer hatt Humanistisk konfirmasjon. Det kan bli like mange neste år.

Human-Etisk Forbund søker derfor i mange fylker engasjerte og ansvarlige voksne som kan lede konfirmasjonskurs om livssyn og etikk vinteren/våren 2010.

Du må identifisere deg med det humanistiske livssynet, kunne skape engasjement, stimulere til ansvarsbevissthet, toleranse og kritisk tenkning. Ungdommenes egne erfaringer er utgangspunkt for behandling av viktige temaer som:

Menneskerettigheter
Livssyn og humanisme
Ansvar for verden
Identitet
Kropp og kjønn

Du får opplæring og honorar.

Les mer om Humanistisk konfirmasjon på www.human.no eller kontakt ditt fylkes- eller lokallag, www.human.no/fylkeslag.

Human-Etisk Forbund

Vi ønsker å nå deg på e-post!

Human-Etisk Forbund ønsker å kunne nå sine medlemmer elektronisk. Det er både effektivt og miljøvennlig.

Send oss din e-postadresse til adresse@human.no.

HAR DU BARN UNDER 15 ÅR?

Overføring av offentlig støtte for medlemmers barn under 15 år

Human-Etisk Forbund krever hvert år offentlig støtte for barn under 15 år. Dette er en rett vi har hatt siden 1981. Hvis du ønsker at forbundet skal motta tilskudd for ditt/dine barn må vi ha din/deres godkjenning. Dersom en av barnets/barnas foreldre står oppført i Den norske kirke er barnet også oppført der og må fjernes fra kirkens register for at Human-Etisk Forbund skal kunne motta støtten. Dette gjøres ved henvendelse til kirkerådet ved kirkens medlemsregister.

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsnr (11 siffer): _____ Postadresse: _____

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsnr (11 siffer): _____ Postadresse: _____

Foreldre (den/de som har daglige omsorg):

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsnr (11 siffer): _____ Postadresse: _____

Signatur: _____

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsnr (11 siffer): _____ Postadresse: _____

Signatur: _____

Dersom du ikke allerede har sendt inn tilsvarende skjema, send det til:
Human-Etisk Forbund, Pb. 6744 St Olavs plass, 0130 Oslo

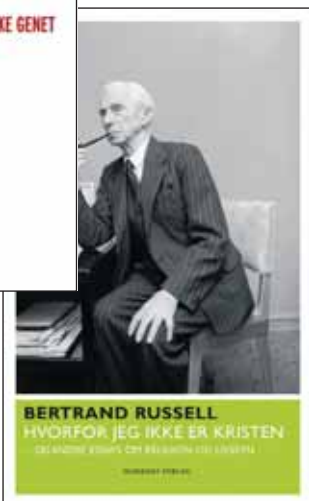
Den 3.6.2009
hadde HEF
74 329 medlemmer.

Bøker fra HUMANIST FORLAG

www.humanistforlag.no

ENDELIG I POCKET!

Richard Dawkins
DET EGOISTISKE GENET

Bertrand Russell
HVORFOR JEG IKKE ER KRISTEN
– og andre essays om religion og livssyn

Humanist forlag lanserer de to humanistiske klassikerne *Hvorfor jeg ikke er kristen* av Bertrand Russell og *Det egoistiske genet* av Richard Dawkins i pocket!

Pris kr 99,-
Pocket

Terje Emberland og Jorunn Sem Fure (red.)
JAKTEN PÅ GERMANIA
Fra nordensvermeri til SS-arkeologi

Visste du at det innenfor SS ble anmodet om å parre tyske bondegutter med norske bondedøtre for best rasemessig utfall? Les mer om Heinrich Himmler, nazistenes svar på Indiana Jones, og SS-institusjonen Ahnenerbes jakt på myten om Germania!

«**JAKTEN PÅ GERMANIA ER (...) HØYST AKTUELL I DET AT DEN BELYSER FORHOLDET MELLOM MAKTHAVERES IDEOLOGI OG AKADEMISK FORSKNING**»

Dagens Næringsliv

HEF-pris 224,- (ord. 298,-)
Heftet

Som medlem av Human-Etisk Forbund får du 25% på alle bøker fra Humanist forlag. Se www.humanistforlag.no

Bestill på www.humanistforlag.no, bruk kupongen nedenfor eller faks: 23 15 60 21. Porto kommer i tillegg.

- Jeg ønsker å bestille stk *Hvorfor jeg ikke er kristen* á kr 99,-
 Jeg ønsker å bestille stk *Det egoistiske genet* á kr 99,-
 Jeg ønsker å bestille stk *Jakten på Germania* á kr 224,-

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

E-post:

Underskrift:

Kan sendes
ufrankert i Norge.
Adressaten betaler
porto

Humanist forlag AS
Svarsing 1039
0090 Oslo